

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1907.

Andra Kammaren.

N:o 44.

Onsdagen den 24 april.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde till fortsatt behandling statsutskottets utlåtande n:o 6, angående regleringen af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel, omfattande anslagen till sjöförvarsdepartementet.

Punkterna 23:0)—45:0).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 46:0)—49:0).

Lades till handlingarna.

§ 2.

Föredrogs hvart för sig statsutskottets utlåtanden:

n:o 83, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående uppförande af ett ridhus för ridskolan vid Strömsholm;

n:o 84, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående ändrings- och tillbyggnadsarbeten å krigsskolans gymnasstikhus m. m.; och

n:o 85, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående anordningar för eldens ledning å pansarfartygen.

Hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls af kammaren.

§ 3.

Härefter föredrogs statsutskottets memorial n:o 86, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande vissa delar af statsutskottets utlåtande n:o 51, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposi-

Andra Kammarens Prot. 1907. N:o 44.

tion med förslag till lag angående civila tjänstnehafvares rätt till pension m. m., dels ock fyra i anledning af samma proposition väckta motioner.

Punkten 1:o).

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2:o).

Lades till handlingarna.

§ 4.

Till afgörande förelåg härefter statsutskottets utlåtande n:o 87, i anledning af Riksdagens år 1906 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning af statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1905.

§ 1.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Lades till handlingarna.

*Ang. skärpt
kontroll å
hospitalens
medelsförvalt-
ning.*

Efter föredragning af § 3, angående behovet af skärpt kontroll å hospitalens medelsförvaltning, yttrade

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! Statsutskottet har i samtliga punkter, som förekomma i detta betänkande, visserligen ställt sig solidariskt med statsrevisorerna, men i öfrigt önskat att endast för Riksdagen omförmåla, hvad som är anmärkt. I fråga om det nu föreliggande ärendet, framgår det af betänkandet, att statsrevisorerna funnit fog göra anmärkning mot den bristfälliga kontroll, som utöfvats vid hospitalen. Denna statsrevisorernas anmärkning är grundad på en förskingring, som har inträffat vid Stockholms hospital.

När man ser den rad af bestämmelser, som här finnas angifna för utöfvande af kontroll, förvånar man sig öfver, att trots dessa det kunnat förekomma så omfattande förskingringar först vid Stockholms och nu senast vid Göteborgs hospital. Nu är det visserligen sant, att förskingringen vid Göteborgs hospital inträffat under en tidsperiod, som icke kunnat blifva föremål för statsrevisorernas uppmärksamhet. Man hade dock väntat, att medicinalstyrelsen skulle låtit sig angeläget vara att vidtaga åtgärder, som kunde lugnat det

allmänna rättsmedvetandet. Men ännu har, såvidt jag vet, ingenting åtgjorts utöfver hvad styrelsen anger i svarsskrifvelsen å revisorernas anmärkning.

Redan 1885 kom medicinalstyrelsen in till Kungl. Maj:t med begäran om förstärkning af arbetskrafterna för att få hospitalens räkenskaper vederbörligen reviderade. Och då motiverade medicinalstyrelsen denna sin begäran med att redan då den *arbetsbörda*, som hvilade på de personer, hvilka skulle utföra revisionsarbetet, var *synnerligen stor och mödosam*.

Vi hade då tio hospital i landet med 2,257 patienter och en omkostnadssumma för hospitalsvården på 915,786 kronor 78 öre. Enligt den i år föreliggande propositionen ha vi 12 hospital med 6,244 sjukplatser och en omkostnadssumma för sjukvården på öfver tre och en half millioner kronor.

Trots det att hospitalen, efter hvad här framgår, ökats år för år och omkostnaderna blifvit allt större, har det jämt och ständigt hetat precis detsamma som år 1885. Behovvet af ökade arbetskrafter har nödvändiggjort, att Riksdagen årligen ställt *1,200 kronor* till medicinalstyrelsens förfogande till förstärkning af arbetskrafter för det dryga revisionsarbetet. Om medicinalstyrelsens uppfattning var riktig 1885, synes mig, att med ökningen i arbetet också anslaget för revision skulle ökats, för att arbetet skulle kunnat utföras på ett ändamålsenligt och tidsenligt sätt. Det kan invändas, att förskingringarna möjliggjorts mera af bristande kontroll än af knapphändig revision, och statsrevisorerna hafva riktat sin anmärkning mot kontrollen, hvilken hufvudsakligen hvilat på de olika hospitalsdirektionerna, och att det skulle vara en underlåtenhet af dem, som icke här fullgjort sin skyldighet. Äfven om man får medgifva detta, kan man icke komma ifrån att medicinalstyrelsen måste taga sin dryga del af ansvaret. Det synes också, som om medicinalstyrelsen känt sig något skuldmedveten i detta fall. Ty i sitt svar på statsrevisorernas anmärkning har medicinalstyrelsen anført, att förutom den 30 december 1885 utfärdade bestämmelser angående kontrollen öfver hospitalens medelsförvaltning har den 15 oktober 1880 och den 27 november 1891 i utfärdade cirkulär föreskrifvits vederbörande vissa bokförings- och kontrollåtgärder; vidare antydes, att styrelsen den 18 juni 1906 i ett nytt cirkulär meddelat Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse angående inventeringar hos redogörare för verk. Mig förefaller det, som om medicinalstyrelsen varit något sen i vändningarna, och att den icke har tillräcklig anledning att blifva fritagen från det ansvar, som faktiskt här hvilat på densamma.

Den ena af de personer, som begått förskingringarna, nämligen den i Göteborg, har, efter hvad det framkommit, varit så djärf i sina tilltag, att han under tredje och fjärde kvartalen 1906 i fråga om kolleveransen falskeligen ökat hektoliterantalet med 15,000 och utgiftssumman med 20,700 kronor, och han har ansett sig så säker,

*Ang. skärpt
kontroll å
hospitalens
medelsförvalt-
ning.
(Forts.)*

Ang. skärpt
kontroll å
hospitalens
medelsförvalt-
ning.
(Forts.)

att han kunnat smugga in dessa 15,000 hl. stenkol på en anstalt, där årsförbrukningen uppgår till omkring 20 å 25,000 kronor. Dessa förskingringar vid hospitalen, som uppgå till omkring 90,000 kronor, ha, enligt hvad medicinalstyrelsen anser, blifvit upptäckta hufvudsakligen till följd af det cirkulär, som styrelsen blef färdig med att skicka ut 6 månader efter det Kungl. Maj:t utfärdat kungörelse. Kjellin har i en till medicinalstyrelsen ställd skrifvelse, hvilken jag haft tillfälle taga del af, efter att ha erkänt, det han begått en ohederlig handling och varit trolös mot sina förmän, anført såsom förmildrande omständighet för sitt handlingssätt, att han nödgades skuldsätta sig, då han grundade familj, och vidare att han hade alltför ringa aflöning i förhållande till de summor, som han i egenskap af syssloman hade hand om. Ännu en anledning till att han begått förfalskningen ansåg han vara, att vederbörande icke begagnat sig af sin rätt och ålagt honom att använda den semester, som han enligt reglemente och förordning skulle åtnjuta.

När nu medicinalstyrelsen efter denna erinran från honom och äfven från andra håll beslutat, att semester för sysslomännen skall vara obligatorisk, ser det ut, som om medicinalstyrelsen skulle vilja räkna sig denna påtvungna åtgärd till förtjänst.

Men skrifvelsen innehåller äfven någonting annat än en syndabekännelse. Den innehåller helt enkelt en indirekt anklagelse mot medicinalstyrelsen för bristande kontroll, och han går ända därhän, att han formulerar skrifvelsen så, att han anser, att medicinalstyrelsen varit mindre *human*, än den bort vara. Humaniteten fordrar, att från öfverordnades sida underordnade icke inbjudas att vara oärliga. Då statsutskottet så lindrigt öfvergått denna punkt, har jag för min del ansett det vara min plikt och skyldighet såsom ledamot af Riksdagen att påpeka detta förhållande för att i någon mån få medicinalstyrelsen att arbeta något hastigare och med litet bättre precision.

Det är naturligt, att härvidlag för alla dem, som ha anhöriga inhysta på hospital, denna fråga måste framställa sig: ha dessa ohederliga sysslomän inskränkt sin ohederlighet endast till att förskingra, eller ha de möjligen i sin ohederlighet gått så långt, att de inköpt sämre varor att utspisa patienterna med, än hvad dessa enligt normalstaten skulle ha? Denna fråga framställer sig osökt för mig, och jag tror, att hvar och en, som har anhöriga på hospital, också skall ställa denna fråga till sig: ha de intagne fått den vård, som de voro berättigade att få på hospitalet, då de haft med så oärliga tjänstemän att göra? Nu säger man, att dessa angelägenheter skall hospitalsläkaren kontrollera, så att här kunna vi vara fullständigt trygga. Ja, mina herrar, skola vi tro på det, har icke hospitalsläkaren enligt nu gällande instruktion att kontrollera sysslomannen i hvarje hans görande och låtande, men icke framgår det af de två senaste historierna, att hospitalsläkarne i detta hänseende fyllt den mission, man lagt på deras axlar.

En annan sak, som inträffat på ett område och som inbjuder till jämförelser, är den bedröfliga händelse, som inträffade på hospitalet i Uppsala, där man ordnat det på det mycket betänkliga sättet, att en sinnessjuk sattes i tillfälle taga lifvet af tre eller fyra, hvilket det nu var, af sina olyckskamrater, och vid undersökningen har framkommit den mycket betänkliga och beklagliga upplysningen, att ingen ville erkänna sig skyldig att taga på sig det egentliga ansvaret för denna sorgliga händelse.

Ang. skärpt kontroll å hospitalens medelsförvaltning.
(Forts.)

Jag har velat yttra dessa ord för att ställa en varm vädjan till chefen för civildepartementet att noggrant undersöka denna sak och begagna sitt inflytande för att vinna rättelse i här antydda förhållanden. Det synes mig, att man i medicinalstyrelsen borde insätta icke endast läkare, utan äfven sådant folk, som har eu praktisk blick på den ekonomiska skötseln af hospitalets angelägenheter. Jag har intet yrkande att göra, men har endast velat framställa dessa synpunkter.

Herr Kjellberg: Herr talman! I anledning af den anmärkning, som af den siste ärade talaren framställdes mot medicinalstyrelsen i afseende å den kontroll öfver hospitalsförvaltningen, som tillkommer nämnda styrelse, så ber jag få fästa uppmärksamheten därpå, att jag för någon tid sedan hade äran att i denna kammare framlägga en motion, utmynnande i ett skrifvelseförslag till Kungl. Maj:t med begäran om en tidsenlig omorganisation af medicinalstyrelsen. Jag tar mig friheten att omnämna detta därför, att jag i anledning af den siste talarens yttrande velat framhålla, att medicinalstyrelsen i sin nuvarande organisation, såsom jag också påpekat i min motion, är öfverhopad med en arbetsböda, som den i sin nuvarande form svårligen kan bära. Jag har där äfven framhållit nödvändigheten att man återgår till det gamla systemet, då rikets hospital hade sin särskilda öfverstyrelse, detta så mycket mer som hospitalsväsendet särskildt på grund af Riksdagens frikostighet under senare år utvecklats till något så omfattande, att det är svårt att draga upp konturerna för den ökade verksamhet, som därigenom lagts på medicinalstyrelsens axlar, utan att detta ämbetsverk fått däremot svarande ökade arbetskrafter. Om man sålunda beskyller medicinalstyrelsen för brister härvidlag, så bör man å andra sidan komma i håg, att, för att den centrala förvaltningen af vårt medicinalväsende skall kunna fylla sin bestämmelse, det blir nödvändigt, att densamma omorganiseras. Och jag vill särskildt i afseende på nu föreliggande fråga framhålla, att jag i min motion, som remitterats till tillfälliga utskottet n:o 2, framhållit nödvändigheten af att i en framtida öfverstyrelse för rikets hospital äfven bör sitta en föredragande öfverrevisor, och framhållit, att behöfvat af en sådan tjänsteman torde ligga i öppen dag efter de brister, som under sista tiden visat sig med hänsyn till kontrollen af den ekonomiska förvaltningen vid rikets hospital. Jag har med

*Ang. skärpt
kontroll å
hospitalets
medelsförvalt-
ning.*

(Forts.)

anledning af den siste talarens yttrande velat framhålla dessa synpunkter, då den af mig berörda frågan snart torde föreläggas kam-maren till behandling.

Vidare anfördes ej. Paragrafen lades till handlingarna.

*Ang. de med
statsmedel
understödda
föreläs-
ningarna för
arbetare.*

Härefter föredrogs § 4, angående de med understöd af statsmedel anordnade föreläsningarna för arbetare, och yttrade därvid:

Herr Warburg: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få yttra några ord i denna fråga därför, att jag sedan lång tid tillbaka har med mycket intresse följt särskildt denna sida af folkupplysningsarbetet och till och med — det är nu ett kvarts sekel sedan — hade glädjen att tillsammans med en af statsrevisorerna vara med om att stifta ett af rikets största arbetarinstitut. Det är sålunda icke från i går, som mitt intresse för dessa ämnen daterar sig, och jag har svärigen kunnat underlåta att begära ordet, då i statsrevisorernas berättelse och i utlåtandet en så stor del upptages af anmärkningsanledningar i detta ämne. Jag är fullkomligt öfvertygad, att revisorernas anmärkningar äro dikterade af de bästa känslor för den stora folkupplysningsrörelsen, som nu tagit sådana mått, hvilka bl. a. visat sig i vår budget, och jag tror, att man mycket väl kan vara enig med statsrevisorerna rörande önskvär-deten särskildt af den första punkten i deras yrkande, eller att de fosterländska ämnena mera beaktas, utan att därför vara blind för faran, att, om statsrevisorernas anmärkning pressas alltför hårdt, därigenom en mycket stor fara för ensidighet föreligger, och detta icke mindre vid den andra punkten, där det särskildt talas om att föreläsningarna böra vara af större praktiskt värde och böra upp-taga ämnen, som äro af praktisk nytta. Ty, mina herrar, det lig-ger i sakens natur, att man icke får begränsa dessa föreläsningar alltför strängt. Särskildt beträffande yrkandet, att föreläsningarna skulle upptaga ämnen inom den fosterländska ämnesgruppen, kan ingen gilla detta högre än jag, men jag vill dock säga, att man icke därför får utestänga ämnen, som visat sig vara af mycket loc-kande art. Och hvad vidare beträffar den praktiska ämnesgruppen, vill jag påpeka hvad som redan är sagdt af en af de förklarande, nämligen föreståndaren i Lund, att det ligger en fara i om man kommer in på sådana saker, som närmast tillhöra yrkesskolorna. Jag vill erinra om att vi dock gifva stora anslag för upplysning i ena eller andra afseendet rörande landthushållning och dylikt, och det icke endast Riksdagen, utan äfven och framför allt hushållnings-sällskapen. Men denna föreläsningsverksamhet afser ju att tjäna ett helt annat syfte. Jag skall sedan anföra några ord af en fram-stående folkbildningsvän och folkbildningsfrämjare i detta afseende. Hvad särskildt den framstående föreståndaren för institutet i Lund,

herr N. Lundahl, beträffar, så anmärkte han, att det icke kan vara meningen, att man vid dessa undervisningskurser lägger an på sådana ämnen som t. ex. om ångpanneeldning eller specialkurser för småbruk eller sådant, som icke är afsedt med dessa arbetareföreläsningar.

Ang. de med statsmedel understödda föreläsningarna för arbetare.
(Forts.)

Jag skulle kanske icke vågat taga kammarens tid i anspråk med anledning af dessa anmärkningar, om jag icke funnit ett par af dem, som uttalat sig med anledning af anmärkningarna, vara bra nog ensidiga i sin uppfattning. Inspektören för Tjärstads föreläsningsförening har tagit statsrevisorernas anmärkning så noga efter orden, att han ansett, att föreläsningssämnena borde »uteslutande eller åtminstone hufvudsakligen omfatta fosterländska frågor, sålunda frågor om landet, dess industri, näringar» o. s. v. Detta går enligt min tanke för långt. Likaså finner jag, att Nyköpings landshöfdingeämbete med anledning af statsrevisorernas anmärkning — som dock blott var en anmärkning och hvarom ännu intet beslut fattats — rent af skrivit en ukas till under detsamma hörande arbetareinstitut och liknande inrättningar, som slutar på följande grymma sätt: »med förståndigande för dem att hädanefter på mera ändamålsenligt sätt i öfvensstämmelse med revisorernas uttalade mening anordna föreläsningarne, vid äfventyr, om årsberättelserna öfver föreningsarnes verksamhet utvisa annat förhållande, att i sådant fall statsbidrag icke vidare beviljas.» Sådana där starka uttryck, som icke blifva mindre starka, då de jämföras med hvad som verkligen föredragits vid de inom detta område verkande föreläsningsföreningar, gagna icke saken. Jag tror snarare, att man skulle kunna påvisa ensidigheter åt motsatt håll. Föreläsningsföreningen i Sorunda har t. ex. så godt som uteslutande upptagit ämnen, som enligt min uppfattning mera närma sig folkskolekurserna eller landtmannaskolorna, ämnen sådana som: Norrland, Svealand, Götaland, om landtjordens skötsel, om mjölkornas utfodring o. s. v. Det är icke meningen med dessa upplysningssträfvanden, att de skola ledas i en så ensidig riktning, och jag är rädd för att anmärkningarna skulle kunna misstolkas åt sådant håll, om man icke gjorde en invändning däremot.

Jag vill särskildt påvisa, att i motsats till hvad jag nyss antydde, finnes en myndighet, nämligen landshöfdingeämbetet i Uppsala län, som med mycken kraft inskräp: »att det vore af synnerlig betydelse, att föreläsninganstalternas självverksamhet icke försvagades genom yttre ingripande, ty då vore anledning befara, att denna viktiga folkbildningsrörelse skulle afstanna eller åtminstone hämmas i sin utveckling».

Likaså finna vi ett uttalande af en framstående ledamot af Första Kammaren, som är inspektör för Kisa föreläsningsförening, nämligen härads höfding Hedenstierna, däri han yttrar: »att just den omständigheten, att staten hittills låtit föreningarne så godt som sköta sig själfva och icke i för hög grad uppträd såsom för-

Ang. de med
satsmedel
undersiödda
föreläs-
ningarna för
arbetare.
(Forts.)

myndare för dem, har, enligt hans uppfattning, bidragit till att arbetarne nu så gärna besöka föreläsningarna. En för sträng begränsning af ämnena skulle säkerligen verka hämmande» etc.

Slutligen tillåter jag mig att anföra några rader ur ett yttrande, som en framstående folkbildningsvän i västra Sverige, lektor Abraham Langlet, haft. Han framhåller, att ändamålet med dessa föreläsningar »är att vara ett led i det stora arbetet för höjandet af våra arbetares och vår allmoges bildningsnivå, ett led i striden mot okunnighet, vidskepelse och råhet. Och i de flesta fall få de utgöra det första ledet i denna strid, få bryta mark åt de andra. Därför måste dessa föreläsningar till ämne och utförande vara sådana, att de kunna verka väckande och intresserande, att de kunna draga sinnet från hvardagslivets slit och släp och vända hågen från tarfliga nöjen och förströelser mot högre intressen och ädlare tidsfördrif. Första villkoret för att sådant skall kunna ske är, att föreläsningarna behandla ämnen, som kunna intressera och därtill intressera så många som möjligt. — — — — —

— — — Det kan nu icke hjälpas, att ämnen sådana som »Bilder ur forntidens djurvärld» eller »En dag i det forna Pompeji» intressera flera och intressera mera än ett sådant som »Ladugårdsgödselns rationella behandling», eller »Vår kommunallagsstiftnings grunder», ehuru »den verkliga nyttan i praktiska lifvet» lika oomtvistligt tillgodoses af de sistnämnda, som den negligeras af de förra ämnena. Likaså samlar säkert »En färd på kamel genom Sinai» flere och mera intresserade åhörare än »En ångbåtsfärd på Indalsälven», ehuru det förra ämnet omfattar ett »afägset beläget lands natur och folk». Det är nu en gång så, att när det gäller att väcka intresse och törst efter vetande, så duger det icke att hålla sig till det, som står hvardagslifvet närmast; det är det främmande och underbara, som lockar, och man får rätta sig därefter. Först på ett senare stadium, då den håg för själfstudier är väckt, åt hvilken äfven statsrevisorernas betänkande ger sitt erkännande, då medvetandet om den egna okunnigheten om det som ligger närmast och hågen att veta någonting därom hafva utvecklat sig, kan man komma med någonting mindre lockande. Men dit hafva vi icke tillnärmelsevis hunnit annat än på ett fåtal ställen.»

Jag vill egentligen med hvad jag här har sagt betona, att vi böra låta denna verksamhet såvidt möjligt utveckla sig i frihet. Emellertid är jag fullt enig med statsrevisorerna och statsutskottet däruti, att det naturligtvis är nödvändigt, att man har blicken fästad på att denna frihet icke blir obegränsad, och att det väl kan behövas en liten väckelse i detta afseende.

Naturligtvis anser jag, efter genomgåendet af dessa digra handlingar, att man kan anställa befogad kritik öfver många af de föreläsningens ämnen, som förekommit. Men härvid får man dock aldrig glömma, att en skicklig föreläsare kan åt ett ämne, som förekommer mången främmande och underligt, skänka ett intresse utaf den

allra största art. Jag kan till och med tänka mig, att, sedan denna verksamhet tagit sådan utsträckning, som skett, och framför allt visar så höga siffror i vår budget, det skulle kunna behövas någon sorts *allmän* inspektion öfver hela föreläsningens verksamheten. Men *då* får det vara en fördomsfri och verkligt sakkunnet inspektion, som låter hvarje föreläsningens krets i någon mån lefva sitt eget fria lif.

Jag tror således, att, om än statsrevisorernas anmärkning i mångt och mycket kan vara berättigadt, det dock vore till skada, om den skulle uppfattas så, att man skulle lägga för snäva och trånga band för en rörelse, som dock bäst utvecklas i frihet. Man kan aldrig lägga för mycket vikt därvid. Det gäller i denna verksamhet mindre kanske att meddela positiva insikter, hur önskvärdt detta än må vara, mindre kanske också att skänka lärdom, som kan medföra praktisk nytta, än att skänka den lyftning och den väckelse i håg och sinne, som väl ytterst måste anses vara driffjädern till att dessa anstalter kommit så långt, som de gjort.

I detta anförande instämde herrar *Höjer, Nydal, Lindh* i Gefle, *Sandén, Kjellén* och *Sandin* i Grums.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman, mina herrar! Då jag är mycket lifligt intresserad för föreläsningens verksamhet och anser, att föreläsningar, rätt ledda, rätt ordnade och väl besökta, kunna utgöra och böra utgöra ett kraftigt bidragande medel till höjande dels af fosterlandskärleken, dels af intresset för allmänt medborgerliga ting, samt också skänka ett större mått af allmänbildning, ber jag att få säga några ord.

Det klagas allmänt i landet öfver att föreläsningarna äro mycket dåligt besökta. Jag är villig medgifva, att det finnes platser, där föreläsningarna äro väl ordnade och där de äga rum i goda lokaler, men ändå äro dåligt besökta. Det finnes sådana undantag. Men jag ber att få säga, att det nog ser ut, som om det i allmänhet skulle kunna tänkas vara rätt mycket fel i afseende å anordnandet af föreläsningarna. Om man ser efter, huru föreläsningens föreningarna i Sverige i allmänhet äro bildade, hvilka som utgöra deras styrelse och ledande män, så finner man ett uttryck för den satsen: *Allt för arbetarna, men intet genom arbetarna*. Jag vill icke säga, att uttrycket för den satsen gör sig gällande i afseende å alla föreläsningens föreningars styrelse, men mycket ofta — och kanske i allmänhet — gör den sig gällande — det tror jag är ett faktum. Huru går det till, när föreläsningens föreningar bildas? Jo, då utses en styrelse, bestående af personer, för hvilka föreningarna icke äro afsedda, personer, som äro bildade — och det är ju bra — och förmögna — och det kan ju också vara bra. Men det skulle äfven vara bra, om det sattes in i styrelsen några af de personer, för hvilka föreläsningarna egentligen äro anordnade, nämligen arbetarne, men det finner man mycket sällan.

Ang. de med statsmedel understödda föreläsningarna för arbetare.
(Forts.)

Ang. de med
statsmedel
understödda
föreläs-
ningarna för
arbetare.
(Forts.)

Däremot kan nu invändas, att arbetarne själva kunna bilda föreläsningföreningar. Men de kunna egentligen icke göra detta därför, att med statsanslag är förknippadt krafvet, att kommunen eller enskilda skola bidra med minst lika mycket som staten; och man vill till och med gärna, att kommunen skall bidra med något större belopp. Följaktligen blir utvecklingen ungefär sådan, som här skisserats, och följderna blir, att arbetarne icke få det intresse för föreläsningverksamheten, som de skulle hafva, om de finge hafva någon del i ledningen och startandet af föreningarna.

Vidare vill jag påpeka, att en sådan bagatellartad fråga som lokalfrågan kan vara af betydelse. Å många platser, där det finnes mycket lämpliga och praktiska samlingslokaler, till hvilka arbetare gärna gå, användas dessa dock icke för föreläsningarna, utan dessa anordnas å andra lokaler. Jag vill icke alls säga något ondt om det. Men det vore väl dock vida bättre, om arbetareföreläsningarna anordnades i arbetarnes egna lokaler. Ty de gå hellre dit. Och då så är förhållandet, bör man taga denna synpunkt med i betraktande.

När man sedan väljer föreläsningssämnen, tillämpas den bestämmelsen, att de skola vara politiskt och religiöst neutrala. Jag för min del kan visserligen icke vara med om att yrka på att våra föreläsningar skulle blifva några agitationshärdar, men så, som denna bestämmelse nu i allmänhet uppfattas, synes den mig vara mycket afvita och, enligt mitt förmenande, innebära det allra största hinder för att föreläsningarna icke omfattas med större intresse, än som visat sig vara fallet. Våra dagars kroppsarbetare och våra dagars bönder hafva alldeles säkert större intresse utaf dagshändelserna än utaf de händelser, som tilldragit sig i svunna tiders politiska och religiösa lif. Jag är också alldeles säker om att det skulle vara till nytta såväl för föreläsningarna som för folket själft, om bandet icke droges så snävt, utan föreläsningarna kunde omfatta den nuvarande tidens politiska och religiösa frågor och däri meddelas en rent teoretisk utredning. Jag begär icke t. ex., att en socialistisk agitation skulle hållas i föreläsningssalarna af någon sorts agitationstalare, men jag begär, att t. ex. ett sådant ämne som socialismen skulle behandlas af en person, som däri vore väl insatt och skulle kunna föreläsa däri på ett sätt, som skulle vara fullt neutralt. Men om endast en politisk åsikt skulle få företräde, då vore föreläsningarna icke neutrala. Om åter olika politiska riktningar och olika religiösa riktningar finge företrädas, utan att behandlas på ett agitatoriskt sätt, då tror jag, att ett dylikt tillvägagångssätt skulle vara till fromma både för folket och för föreläsningarna.

Såsom ett bevis för att den uppfattning, som jag här har framfört, är riktig och såsom ett bevis för att de föreläsningssämnen, som nu väljas, icke kunna vara af något intresse för dem, för hvilka föreläsningarna äro afsedda, ber jag att ur revisorernas berättelse få taga fram ett exempel på hvilka föreläsningar, som förekommit inom en förening under ett år; och herrarne kunna sedan

själfva döma, hur många af dessa föreläsningar verkligen kunna anses hafva varit af intresse för dem, för hvilka de skulle vara af intresse:

»En svensk beskickning till Ryssland på 1600-talet.

Ett nutida fältslag. De olika vapenslagens uppträdande före, under och efter en sammandrabbning.

Huru såg det ut i en riddarborg och hur förföt lifvet därstädes?

Hvad folken tro om sina döda.

Nödvärn.

Ur handtverksindustrien och handtverkarnes i Sverige historia, — ja, det kan ju vara rätt intressant —

Om folkuppfostringsarbetet i Danmark — det är ju också rätt bra —

Kristian den II och Stockholms blodbad.

Om skroock och vidskepelse i forntid och nutid.

Ett besök i S:t Petersburg.»

Det var alla de föreläsningar, som under en föreläsningstermin höllos. Jag får verkligen säga, att äfven om det vore nog så präktiga föreläsare, så tror jag i alla fall icke, att föreläsningarna kunde vara af intresse för den publik, för hvilken de voro afsedda. Den bästa föreläsare kan icke fångsla våra arbetare, när det uteslutande blir sådana ämnen.

När man vidare talar om neutralitet, skall jag be att få framhålla en sak, som hör hit. En stor mängd föreläsningar omfattar fosterlandet och fosterlandskärleken; de hafva emellertid vid många tillfällen icke varit neutrala. Man tänker sig fosterlandskärleken endast från synpunkten af att tala väl om våra döda och om våra stora minnen. Ja, det skall man göra. Det är alldeles riktigt. Men, enligt mitt förmenande, är det riktigt att, samtidigt med att man så gör, blicka framåt och försöka få fram den tanken att göra Sverige till det bästa land i världen och svenska folket till det lyckligaste folk. Men det gör man icke genom att smutskasta folk-rörelserna i nutiden. Jag vet, att detta faktiskt många gånger ägt rum vid föreläsningarna under sken af fosterlandskärlek. Männe det icke är riktigt att, då man talar väl om Sveriges gångna tider, äfven tala väl om Sveriges nuvarande folk och de kommande tiderna. Man skall icke döma någon af de rörelser, som förekomma i nutiden. Det skulle ju ibland kunna synas vara berättigadt och synas vara riktigt, men vi veta ju, att den publik, för hvilken föreläsningarna äro anordnade, är mycket känslig. Och det är därför som jag bedt att från denna plats få framhålla de synpunkter, som jag nu gjort gällande.

Så skall jag, innan jag slutar, påpeka ännu en sak. Det är nämligen så, att Sveriges folk, jag menar den stora massan däraf, har vant sig vid att höra våra folktalare, våra nykterhetstalare och våra frireligiösa talare. Dessa tala med flytande vältalighet, hafva icke sina föredrag memorerade. Det gör, att då en talare kommer

*Ang. de med
statsmedel
understödda
föreläs-
ningarna för
arbetare.
(Forts.)*

*Ang. de med
statsmedel
understödda
föreläs-
ningarna för
arbetare.
(Forts.)*

som ej kan tala så där flytande, så anser folket, att föreläsningen är tråkig, och vill ej höra på densamma. Därför är det af synnerligt stor vikt, att de, som skola föreläsa, försöka att studera sitt ämne väl och sätta sig in i detsamma så, att de ej behöfva använda koncept vid sina föreläsningar, ty det är alldeles säkert, att detta har en kolossalt stor betydelse.

Det är riktigt, att man skall uppfostra publiken så, att den blir bättre i det afseendet, men nu är publiken sådan, och då måste man afpassa föreläsningarna därefter. Statsrevisorerna tala om att föreläsningarna skola vara af praktisk nytta. Det kan ju vara stor skillnad på hvad man menar med praktisk nytta, men hvad jag närmast vill är, att föreläsningarna skola vara sådana, att de väcka håg och intresse hos auditoriet för den sak, föreläsaren behandlar. Om han föreläser om en sak, bör det vara hans afsikt att söka göra det så, att han hos auditoriet väcker entusiasm och lefvande intresse för ämnet, så att, när hans åhörare gå, de söka i sin tankegång behålla och öfverväga hvad de hört. Detta kostar visserligen föreläsaren möda, men det går ej an att föreläsa torrt och distinkt — så, som jag föreställer mig, att våra professorer göra, när de stå inför studenterna och föreläsa. När man kommer och föreläser inför våra svenska arbetare och bönder, då måste föreläsarna hafva känsla för det ämne, hvarom de föreläsa, och denna känsla måste de förstå att meddela sina åhörare.

Jag har, herr talman, intet yrkande att göra.

Herr Kjellberg: Herr talman! Då jag först läste det statsutskottets utlåtande, som nu föreligger, så fann jag däri ingen anledning för mig att uppträda i denna fråga, ehuru den ligger mig varmt om hjärtat. Men när nu en debatt kommit till stånd, har jag ansett som min oafvisliga skyldighet att yttra några ord i ämnet — det på den grund, att jag i många år som föreläsare deltagit i denna rörelse och särskildt tagit del i det organisatoriska arbetet på detta område. För mig är denna fråga af stor och djup innebörd; enligt min uppfattning finnes nämligen intet, som så skarpt och äfven bittert skiljer de olika samhällsklasserna åt, som just den olika bildningsgraden. Då Riksdagen nu sedan många år visat sig alltmer behjorta bildningsbehovet bland de breda lagren af vårt folk, och då denna föreläsningrörelse, understödd af Riksdagen, vuxit till allt större utbredning, så har man naturligtvis, och detta med rätta, höjt fordringarna på dess organisation, på föreläsare och på föreläsningämnen. Men då man läser revisorernas anmärkingar, så finner man äfven däraf, att uppfattningen om dessa föreläsningars betydelse och om hvad de böra innebära är högst växlande. Det synes mig, som om statsrevisorerna i första rummet hafva sett dessa föreläsningar från den synpunkten, att de skola vara instruktiva, och därvid förbisett den olika betydelse, dessa föreläsningar måste hafva på olika platser i landet. Jag menar nämligen det, att på

en plats i vårt land, där denna rörelse är ny, där måste den uppträda i en helt annan form än där, hvarest den pågått länge. Ty det är just genom denna föreläsningrörelse, genom det talade ordet, som man på många ställen i vårt land först väckt den bildnings-trängtan, som man velat väcka. Långt mer än det tryckta ordet väcka dessa föreläsningar folket till trängtan efter mera bildning, till håg och intresse för själfstudium och framför allt till en förädlad smak, när det gäller frågan, huru de skola använda sina lediga stunder. Då man i våra dagar, på många håll med rätta, beskärmar sig öfver ungdomens råhet och förvildning, så måste vi komma i håg, att detta icke, som många tro, beror på att denna ungdom så att säga från födelsen är predestinerad till en sådan råhet, utan det beror ofta därpå, att ungdomen, öfverlämnad åt sig själf på landets leriga vägar och i städernas mörka gränder, helt enkelt saknar de tillfällen till förädlade förströelser på lediga stunder, som den har rätt att fordra. Det är sålunda bristen på dessa tillfällen, som på många håll skapar råhet och förvildning.

Om vi så se till, i hvad mån dessa föreläsningar härvidlag kunna verka, så går det ej an att från början tänka sig dem utslutande som instruktiva, utau vi böra tänka på, att där rörelsen ännu är i sin begynnelse, där måste dessa föreläsningar i första rummet vara väckande, underhållande och tilldragande samt mera att betrakta som kulturella och förädlade förströelser än som en direkt undervisning. En helt annan sak blir det på sådana ställen och särskildt i de större städerna, där man har rikare tillgång på föreläsare. Där kan man anordna verkligt instruktiva föreläsningar, men därtill hör, att samme föreläsare under flera föredrag får tränga med sina åhörare allt djupare in i ämnet. Nu är det ju så på vår landsbygd, att på de flesta ställen af rent lokala och praktiska skäl endast enstaka föreläsningar kunna anordnas, men då bör ihågkommas, att äfven enstaka föreläsningar i skilda ämnen kunna få en djup betydelse för befolkningen på den orten. Nu har man talat om behofvet af mera praktiska föreläsningar, men vi måste därvid komma i håg, att teoretiska ämnen för allmänbildningens höjande hafva den allra största betydelse.

Då det gäller den frågan, huruvida en lärare är skickad för sitt kall, så kommer det i första rummet an på hans personlighet. Det är nämligen det lif, som han lyckas sätta i sitt ämne och därmed i sina åhörare, som är det afgörande. Nu har man på vissa håll till och med skämtat öfver ämnena för dessa föreläsningar. Jag skall bedja att få nämna ett exempel. För någon tid sedan sammanträdde här i Stockholm några personer på inbjudan af i utlandet bosatta svenskar för att öfverlägga om, hvad man kunde göra för svenskhetens bevarande hos i utlandet bosatta landsmän, särskildt genom att anordna svenska föreläsningar. Det blef då fråga om, hvad dessa föreläsningar borde innehålla. En framstående vetenskapsman, medlem af flera akademier, uppträdde då och be-

*Ang. de med
statsmedel
understödda
föreläs-
ningarna för
arbetare.
(Forts.)*

*Ang. de med
statsmedel
understödda
föreläs-
ningarna för
arbetare.
(Forts.)*

rättade följande: »Jag var en gång på besök i Lysekil, och då kom en föreläsare dit. Ämnet för hans föreläsning var Sokrates, och jag tänkte för mig själf: Ack, dessa lärda föreläsare! Sokrates i Lysekil! Jag medgat, att det kunde gå an att på skämt fråga, hvad man i Lysekil hade med Sokrates att göra, »men det ligger», sade jag, »ett djupt allvar bakom detta. Ty var föreläsaren en personlighet och därtill en, som kunde behärska ämnet, så torde det hafva händt, att detta ämne äfven i Lysekil kunde åt åhörarne skänka en behållning, som för en lång framtid för dem kunde vara af värde.» Man får sålunda ej gå ut från att sådana ämnen, som ligga fjärran från nutiden och från det praktiska lifvet, skulle sakna större betydelse. Man får icke tro, att de blott bereda ett nöje för stunden, äfven om de i denna egenskap på många håll hafva sitt berättigande. Nej, i hvarje ämne kan en föreläsare inlägga så mycket, att hans föreläsning blir af djupare värde för den publik, som åhört honom, hvad han än föreläser om.

Statsrevisorerna anmärka nu på åtskilliga af de lokala föreläsningsföreningarnes ämnesprogram, men vi skola komma i häg, med hvilka oerhörda svårigheter dessa föreningar härvidlag hafva att kämpa. Jag har såsom en af ledarne af centralbyrån här i Stockholm varit i tillfälle att se detta. Det rekvireras föreläsare och ämnen snart sagdt i oändlighet, men just de mest omtyckta föreläsarne och ämnen blifva naturligtvis för de flesta föreläsningsföreningarna svårast att få, och oaktadt vi i flera fall i samma ämne hafva flera föreläsare, blir det dock gång på gång nödvändigt att, för att hålla intresset på en ort vid lif, taga ett ämne, som genom sin blotta rubrik verkar intresserande. Man kan förvåna sig öfver de ämnen, som på många ställen äro valda, och den förvåningen kan vara lika berättigad från båda ytterlighetshållen.

Jag vill därför på det lifligaste instämma i det yttrande, som herr Eriksson i Grängesberg nyss hade. Jag vill nu såsom många gånger förut framhålla nödvändigheten af, att de lokala föreläsningsföreningarna i sina styrelser insätta arbetare. Ty enligt Riksdagens beslut är det i första rummet för arbetare, som dessa föreläsningar äro afsedda, och då är det ju gifvet, att man måste tillmötesgå arbetarnes önskingar och smak, när det gäller att välja föreläsare och ämnen. Jag har inhämtat, att det vid en bruksegendom i Värmland pågick föreläsning efter föreläsning med så fåtalig åhörarkrets, att man tänkte på att nedlägga rörelsen. Men då var det en behjärtad man, som föreslog, att man skulle fråga arbetarne om deras önskingar, och jag vill minnas, att det yppade sig de mest olika meningar. De valde just hvad som kallas praktiska ämnen: »den lilla trädgårdsskötseln» och »den mindre hönsskötseln». De fingo också dessa ämnen. På en annan ort åter ligger intresset ej alls åt det hållet. Här kanske man till och med väljer ett föredrag om Sokrates. Jag anser därför, att i den mån föreläsningarna på

en ort blifva besökta, i samma mån har man ett kriterium på att föreläsningarna fylla sin uppgift.

Jag talade nyss om det beklagliga i att de lokala förhållandena i landet ofta endast medgifva enstaka föredrag, men vi skola ej tro, att det alltid lyckas med serieföredrag ens i halfstora städer och ens med utmärkta föreläsare. Man har försökt det på många ställen, men enligt hvad jag hört af erfarna personer, har det ännu ej lyckats, ty åhörarna vilja hafva omväxling. Och hvarför det? Jo, om man ser saken i grunden, så visar det sig, att det är samma förhållande med att åhöra föreläsningar som att läsa böcker. Det är en konst att höra föreläsningar så, att man har behållning däraf. På samma sätt är det en konst att läsa böcker så, att man har behållning däraf. Det fordras öfning till och med för att kunna läsa så, att man har förströelse däraf. Genom undersökning på våra värnpliktige har man sett, huru det står till med deras folkskolebildning. De hafva ju fått lära sig både läsa och skrifva, men saken är, att denna ungdom, sedan den lämnat folkskolan, i många fall ej haft tillfälle att använda de i folkskolan förvärfvade färdigheterna. Jag menar därför, att när vi tala om föreläsningrörelsen, måste vi tänka på, att vårt folk på många orter måste uppfostras till att kunna mottaga kunskap, till att kunna njuta af förädlande förströelser. Det är nämligen så, att för många har den religiösa litteraturen och de religiösa föredragen blifvit det enda i den vägen, som de hafva erfarenhet af. Jag kan i detta afseende berätta något, som hände mig långt uppe i Värmland. Jag föreläste där på en ort, i hvilken man aldrig hade hört ett så att säga »världsligt» föredrag. Mitt ämne var »födo- och näringsämnen». Jag gjorde den iakttagelsen, att allmogen, när den samlades i föreläsningssal, hvilken för öfrigt var ett baptistkapell, i allmänhet böjde sig ned i bänkarna för att bedja en tyst bön, liksom före de religiösa föredrag, de brukade åhöra. Detta rörde mig, ty jag tänkte: jag har kommit så långt bort i bygderna, att dessa personer, då de inbjudas till ett föredrag, med säkerhet antaga det vara ett religiöst föredrag. Man hade sålunda där icke kunnat tro, att någon kunde komma på tanken att hålla ett föredrag, som ej vore religiöst.

En annan gång höll jag i en stor köping ett föredrag om sjäslifvets organ; och det berättades sedermera om en gammal man, att han efter föreläsningen gråtande omtalat, att han gått en half mil för att höra det föredraget, därför att han af ämnet slutit sig till att det var ett religiöst föredrag.

Jag menar, att när vi klaga öfver de brister, hvilka, jag medgifver det, onekligen vidlåda föreläsningrörelsen, så måste vi komma i håg, att om också denna rörelse pågått i 22 år med Riksdagens understöd, så kunna vi dock icke ingifva människor kunskap, förrän de hafva lärt sig att anamma kunskapen. Man får ej hoppas för mycket af böcker och föreläsningar, förrän de, det gäller, lärt sig att använda dessa bildningsmedel.

*Ang. de med
statsmedel
understödda
föreläs-
ningarna för
arbetare.
(Forts.)*

Ang. de med
statsmedel
understödda
föreläs-
ningarna för
arbetare.
(Forts.)

Det är på grund af min ställning bland dem, hvilka deltaga i folkbildningsarbetet, som jag velat göra dessa meddelanden till kammaren om min erfarenhet på detta område; och jag vill sluta med att framhålla, att statsrevisorernas anmärkningar väckt uppmärksamhet och gensagor samt framkallat diskussion inom alla intresserade kretsar i vårt land. Folkbildningsförbundet har också till instundande sommar inbjudit alla folkbildningsföreningar, lokala och centrala, från hela Sverige till ett möte här i Stockholm för att behandla frågor, som stå i samband med de af statsrevisorerna framställda anmärkningarne angående föreläsningrörelsen.

Med herr Kjellberg förenade sig herrar *Starbäck*, *Eriksson* i *Elgered* och *Persson* i *Tällberg*.

Herr Hjärne: Herr talman! Jag hade icke tänkt att deltaga i denna debatt, emedan jag på grund af utskottets uttalande icke förutsåg, att densamma skulle taga de dimensioner, som den nu verkligen har tagit. Men då nu åtskilliga talare hafva yttrat sig från vissa synpunkter, så anser jag mig rent af skyldig att uttala min mening angående detta föreläsningsarbete, särskildt i den mån det understödes genom statsmedel.

Äfven jag har tagit någon ringa del i detta folkbildningsarbete, och jag har i många år i hög grad intresserat mig för denna form af föreläsningkurser, af vetenskaplig halt och äfven till viss grad vetenskaplig form, för den stora allmänheten. Jag tror mig därför i likhet med den föregående talaren hafva någon liten erfarenhet att åberopa mig på; och jag vill nu här allenast i korthet angifva de grunder, som föranledt mig att förut deltaga i detta folkbildningsarbete.

Sedan länge har jag kommit till den uppfattningen, att ett af staten ordnad och ledt undervisningsarbete naturligtvis har många stora företräden, men att det också har många med ett sådant arbete väsentligen förknippade brister, hvilka omöjligen kunna förnekas. Ty statens vård om undervisningen måste naturligtvis bestå i en noggrann kontroll öfver denna undervisningsmetod och äfven till viss grad öfver dess innehåll. Till följd däraf blir denna statsundervisning så att säga något öfverreglerad, något för kall och torr och alltför mycket schablonmässig. Detta gäller såväl om folkskoleundervisningen som om den allra högsta undervisningen, den vid universiteten. Därför fordras, för att en verkligt fri och rik bildning skall kunna utveckla sig hos ett folk, att undervisningen hos detta folk äfven tager sig något friare former, i hvilka staten icke på ett så strängt reglerande sätt ingriper.

Nu hade jag, efter föredömen, som jag sett utomlands, tänkt mig, att det just vore universitetens skyldighet, eftersom universitetet själfva i sitt arbete röna så mycken uppmuntran af staten och därmed från folket i allmänhet, att gå i spetsen och bjuda allmän-

heten frukterna af sitt strängt ordnade och af staten understödda arbete. Därför hade jag och åtskilliga af mina kolleger i Uppsala i början af 1890-talet förenat oss om, att vi skulle anordna vid universitetet hvad som kallas universitets-sommarkurser. Dessa sommarkurser afsågo att i en strängt vetenskaplig form — d. v. s. icke med alla vetenskapens hjälpmedel, men i alla fall med de anspråk, som ställas på kritisk samvetsgrannhet och hvad därtill hörer — meddela hvad hvarje föreläsare ansåg vara öfverensstämmande med forskningens dåvarande ståndpunkt på hans område, och detta på sådant sätt, att äfven de, som ej kommit i tillfälle att åtnjuta den formella universitetsbildningen, skulle kunna draga nytta af föreläsningarna.

Ang. de med statsmedel understödda föreläsningarna för arbetare. (Forts.)

Då vi förenade oss om anordnandet af dessa sommarkurser, så var det ej alls meningen att på något sätt ingripa i agitationen för vare sig politiska, sociala eller religiösa idéer. Vi intogo högst afvikande ståndpunkter i alla dessa afseenden; men det som var gemensamt för oss var, att vi, med bortseende från de tillfälliga dagsstrider, som naturligtvis då som nu upprörde vårt samhälle, i de frågor, som vi ämnade behandla, ville meddela hvad hvar och en af oss ansåg sig på grund af vetenskapens dåvarande ståndpunkt kunna samvetsgrant meddela åt allmänheten. Detta gjorde vi så godt vi kunde, ehuru väl naturligtvis åtskilligt kunde anmärkas mot hvar och en särskildt.

Dessa kurser pågingo några år och vunno allt rikare anslutning; och hade vi tänkt, att desamma skulle vara uppslaget till ett universitetsarbete för bildningens spridande i vidare kretsar äfven utanför universitetet och äfven utanför dessa kurser. Därvid var det meningen — särskildt var det min mening — att man skulle anordna sammanhängande serier af föreläsningar i de olika landsändarna efter dessa landsändars olika behof, omständigheter och tillgångar.

Hvad det ekonomiska resultatet af dessa sommarkurser beträffar, så vill jag på förhand säga, att det var högst tillfredsställande. Vi hade naturligtvis icke påräknat någon personlig vinst; men vi gjorde alls ingen förlust, och föreläsarna fingo till och med en liten ersättning för sitt arbete. Vi ansågo oss sålunda icke behöfva något statsunderstöd; och jag för min enskilda del var från första början alldeles emot, att något statsunderstöd skulle äskas för dessa föreläsningar, icke för att jag på något sätt misstror staten, utan därför att jag vet, att statens ingripande i den offentliga undervisningen är behäftadt med vissa olägenheter, som eljest borde kunna undvikas.

Då emellertid nu i alla fall statens understöd har blifvit begärdt, så har jag ansett, att denna folkbildningsverksamhet kommit in i en riktning, som jag visserligen önskar all möjlig framgång, men som jag icke har samma anledning att medverka till som till rörelsen i dess ursprungliga form. Jag vill också säga, att utomlands i de länder, där denna universitetens folkbildningsverksamhet

*Ang. de med
statsmedel
understödda
föreläs-
ningarna för
arbetare.*
(Forts.)

har slagit de djupaste rötterna och haft det mest genomgripande inflytandet, där har man i det allra längsta motsatt sig, att staten skulle bevilja understöd till detta arbete, emedan man ansåg, att, när staten beviljar medel, den också måste påyrka en strängare kontroll; och denna kontroll ville man undvika.

Statens kontroll är oundgänglig vid den officiella undervisningen, så att säga; men vid sidan af denna undervisning bör också finnas ett fält för en friare och af staten icke understödd och sålunda icke heller af staten kontrollerad undervisningsverksamhet. Jag anser emellertid, att, när nu i alla fall staten har genom rika anslag bidragit till dessa folkföreläsningar, det icke kan undvikas, att staten måste gripa in på ett mera kontrollerande och reglerande sätt. Därför finner jag det verkligen nödvändigt, att staten uppdrager vissa gränser, icke egentligen i afseende å de grundsatser, de principer, de läror, som skola förkunnas vid dessa föreläsningar, utan snarare med afseende å den metod, som skall följas därvid.

Jag anser på grund af den erfarenhet, som jag har inhämtat genom mitt deltagande i föreläsningsverksamheten, att de föreläsningar, som endast afse att verka väckande och intresserande, mindre än andra kräva ett verkligt statsunderstöd, och att det må vara den enskilda företagsamheten förbehållet att åstadkomma en sådan väckande verksamhet. Först sedan denna utöfvat en viss verkan, sedan intresset genom den har blifvit väckt, och man från de olika orterna önskar understöd från staten för en föreläsningsverksamhet, först då anser jag, att staten bör bevilja medel. Men då staten ingriper på detta sätt, så bör staten också draga upp vissa regler. Den bör bestämma, hvilka kvalifikationer man bör fordra af föreläsningarna för att de skola komma i åtnjutande af sådant statsunderstöd. Staten bör också uppdraga vissa regler för lokala föreningar, som bildas med afseende å dessa föreläsningar; vidare bör af dem fordras vissa garantier med afseende å det åhörareantal, som kan presteras o. s. v., och staten bör äfven se till, att dessa föreläsningar, som sålunda med statsunderstöd gifvas af därtill kvalificerade föreläsare, äro så ordnade, att någon verkligt påtaglig frukt därpå kan förväntas.

För min del anser jag därför, att statsrevisorerna genom de anmärkningar, som nu hafva blifvit framställda, hafva gifvit ett uppslag, som bör behjärtas af vederbörande, icke minst af Riksdagen, när det gäller att fortfarande bevilja dessa anslag. Det bör utöfvas en strängare kontroll öfver föreläsningarnas innehåll och deras anordning, liksom öfver själva föreläsarnas kvalifikationer. Det går ej an, att staten aflönar hvem som helst, som behagar uppträda såsom föreläsare på inbjudan af en föreläsningförening; utan om medel beviljas af statsverket, så skall staten också hålla en kontrollerande hand öfver verksamheten.

Det är dessa åsikter, som jag här har velat med anledning af statsutskottets betänkande framhålla.

*Ang. de med
statsmedel
understödda
föreläs-
ningarna för
arbetare.
(Forts.)*

Herr Starbäck: Det är med ytterlig förvåning och stor beklämning, som jag hört den siste ärade talarens anförande. Han höll en längre historik öfver en punkt på åttonde hufvudtiteln, och jag satt här med spänd uppmärksamhet för att så småningom kunna förstå, huru han, efter att hafva tagit vår uppmärksamhet i anspråk en längre stund, äntligen skulle komma öfver till det ämne, som vi för närvarande här sysselsätta oss med. Jag trodde då, att han skulle draga konsekvenserna af sina premisser om universitetsutvidgningen så, att de personer, som från landets olika delar strömma till dessa sommarkurser vid universiteten och där njuta af en god föreläsningssyftsamhet, just därigenom skulle bildas för att hvar och en i sin ort fortflara med denna bildningsverksamhet. Men i stället slog han fast, att staten, icke där det gäller universitetens utvidgning på de särskilda högskoleplatsernas område, men ute i bygderna, bör träda fram i kontrollerande skepnad och sätta en bom för den bildningssökande allmänhetens tillfällen att draga reventy och fördel af hvad universiteten bjuda. Detta föreföll mig ytterst märkvärdigt, och jag för min enskilda del såsom representant för statsutskottet kan icke förstå, att den ärade talaren på detta sätt talade för bibehållandet af det anslag, som hvarje år äskas för utvidgande af universitetens sommarkurser, vid de höga siffror det håller på att komma till.

Det är denna gensaga mot hans uppfattning om universitetens sommarkurser, som jag här velat inlägga, herr talman, men eftersom jag har ordet, vill jag, såsom ett komplement till det utomordentligt goda anförande, jag hörde från min vän herr Kjellberg, också säga, att då Riksdagen beviljar medel icke blott till föreläsningssyftsamheten, utan äfven till biblioteksverksamheten, då vi börjat få klart för oss, att rundt om i bygderna vandringsbibliotek böra inrättas, och då vi alla veta, att sådana verkligen finnas till hugnad och glädje, förströelse och bildning öfverallt, där någon bildningsönskan finnes, då ligger just i detta ett svar på den enligt min mening formellt riktiga anmärkning, som statsrevisorerna riktat mot föreläsningssyftsamheten. Ty om i en aflägsen landsbygd det af ekonomiska skäl icke är möjligt att ordna serier af föreläsningar, så är det dock möjligt att gifva ett surrogat, en ersättning för dessa därigenom, att föreläsaren visar, huru den bildningssökande allmänheten skall kunna få sin kunskapsörst släckt, då han genom sin föreläsning ger en impuls och väcker en entusiasm för ämnet, som just herr Kjellberg talade om, och samtidigt nämner, att i det och det biblioteket, i de och de skrifterna är att söka fortsättningen på hvad han under den korta tid, hans föreläsning varat, kan ha haft att säga.

Jag har naturligtvis intet yrkande.

Herr Hjärke: Jag beklagar, att den föregående ärade talaren icke rätt uppfattat min mening. Han tycktes uppfatta mig så, som om

Ang. de med
statsmedel
understödda
föreläs-
ningarna för
arbetare.
(Forts.)

jag i mitt yttrande hade särskildt velat inlägga något förord för det anslag, staten beviljar till universitetens sommarkurser. Hufvudsyftet med mitt anförande var att framhålla, att denna vetenskapliga föreläsungsverksamhet till sin natur är sådan, att den i främsta rummet icke bör understödjas af staten, utan bör öfverlämnas åt den fria företagsamheten. Och den företagsamhet, som härvid i första rummet bör komma i fråga, är just från universitetens sida. Jag har varit med om att anordna dessa sommarkurser vid universiteten från första början, och jag har gjort detta i det syftet, att universiteten själfva skulle i någon mån visa sin uppskattning af de kostnader och den omvårdnad, staten ägnat dem i deras särskilda verksamhet såsom vetenskapliga anstalter. Men min mening har aldrig någonsin varit den, att universiteten skulle för att understödja den populära föreläsungsverksamheten vända sig till staten med begäran om hjälp. Det säger jag rent ut. Jag har aldrig i denna kammare påyrkat något anslag för sommarkurser vid det universitet jag tillhör. Jag har ej heller där ställt mig alls benägen för detta. Jag anser för min del, det säger jag öppet, att universitetens arbete för folkbildningen kommit i viss grad på afvägar, just därigenom att de mottagit statsunderstöd för detta arbete. Ty därigenom ha universiteten förfelat den uppgift, de såsom själfständiga anstalter skulle ha i detta fall.

Det är således ingalunda för att försvara statsanslag till sommarkurserna, som jag yttrat mig, men jag har sagt, att om staten öfver hufvud anser sig böra bevilja statsunderstöd till vare sig universiteten eller föreläsningföreningar för att anordna föreläsningar i landsorten, då tillkommer det också staten att ingripa reglerande och kontrollerande med afseende på föreläsarnes kvalifikationer och med afseende på föreläsningarnas metod och innehåll.

Herr Warburg: Herr talman! Såvidt jag förstår, har herr Hjärne egentligen yttrat sig om universitetens sommarkurser. Men den föreliggande punkten rör ju icke detta. Den rör anslag till understöd åt sådana anstalter eller föreningar, som anordna föreläsningkurser för arbetareklassen. Jag förstår icke riktigt anledningen till att särskildt anslaget till universitetens sommarkurser här blifvit indraget, då det ju icke är fråga om detta. Jag har åtminstone, då jag tillät mig inleda denna debatt, endast hållit mig vid den punkt, statsrevisorernas anmärkningar gällde.

Herr Hjärne: Herr talman! Jag har icke velat indraga anslaget för universitetens sommarkurser i debatten, men jag har velat antyda den ställning, universiteten förut ha intagit till föreläsningarbetet. Då min framställning af den saken i någon mån missförstods af en föregående talare, har jag tagit mig friheten att närmare utveckla min åsikt härom.

Nu förhåller det sig så, att här är å bane frågan om föreläs-

ningars anordnande i landsorten med statsunderstöd, och då har jag för min del velat uttala den åsikten, att när staten öfver hufvud taget ingriper i detta folkbildningsarbete genom beviljande af anslag, så tillkommer det ock staten att utöfva en kontrollerande och reglerande verksamhet öfver dessa föreläsningar med afseende å såväl föreläsarna som föreläsningarnas innehåll och metod. Det är intet annat jag velat säga, men jag har anknutit det till denna folkbildningsverksamhets uppkomst vid universiteten på den grund, att, så länge detta folkbildningsarbete var en fullständigt fri verksamhet, som universiteten åtog sig utan statsanslag, någon sådan kontrollerande verksamhet naturligtvis icke kunde komma i fråga, men så snart staten beviljar medel till detta folkbildningsarbete, så är det ock statens uppgift och statens rätt att utöfva kontroll däröfver.

Ang. de med statsmedel understödda föreläsningarna för arbetare. (Forts.)

Herr Branting: Herr talman! Det är blott en enda sak, som förundrat mig en smula under det sista skedet af denna debatt, och det är, att vi icke fått höra från talmansplatsen en erinran till den ärade talare, som nyss för tredje gången hade ordet, att något hålla sig till ämnet. Med de erfarenheter vi ha från i förmiddags om begränsningen af diskussionen, satt jag och väntade hvarje ögonblick på något sådant. När det nu icke kom, ber jag ändå att få konstatera, att jag tror, att jag ingalunda är ensam om den uppfattningen, att herr Hjärnes inlägg i denna diskussion knappast hört till saken.

Herr *Christiernson* instämde häruti.

Öfverläggningen var härmed slutad. Utskottets hemställan bifölls.

Sedan häruppå § 5, angående en invid Visby domkyrka uppförd byggnad, föredragits, lämnades på begäran ordet till:

Herr Nylander: Då statsrevisorernas uttalande, rörande den byggnad, hvarom här är fråga, varit föremål för skarpt klander, i synnerhet af en af kammarens ledamöter, representanten för Visby stad, och då jag haft kammarens förtroende att deltaga i sistlidna årets revisionsarbete, nödgas jag, herr talman, anhålla att vid föredragningen af denna punkt få yttra några ord.

Ang. en byggnad vid Visby domkyrka.

Under de senaste decennierna har Riksdagen, som bekant, anslagit stora penningbelopp för tillgodoseende af en mängd olika behof på Gottland, men Riksdagens revisorer hafva icke någon enda gång under senaste 16 åren besökt denna ö eller varit i tillfälle att å platsen tillse, huru dessa medel användts. Det var därför helt naturligt, att de revisorer, som i höstas sammanträdde, ansågo det vara deras skyldighet att vid uppgörande af plan för de resor utom hufvudstaden, som revisorerna i och för sitt arbete äga

*Ang. en bygg-
nad vid Visby
domkyrka.
(Forts.)*

företaga, icke förglömma Gottland, utan söka ordna så, att ett besök där kunde äga rum.

Bland de anslag, som till Gottland, på senare åren beviljats, var äfven ett på 100,000 kronor för yttre restaurering af Visby domkyrka, och det tillkom ju således revisorerna att, sedan detta restaurationsarbete nu fullbordats, taga detsamma i betraktande; de intryck, vi därvid fingo, och de rön, som gjordes, måste naturligen i berättelsen omförmålas. Såsom af samma berättelse synes, hafva revisorerna därvid framhållit, att de funno detta arbete vara väl, med »pietet och konstförstånd», såsom orden lyda, utfördt. Att revisorerna till detta sitt åtgörande varit befogade, det vågar jag, trots motsatta påståenden, hålla före.

Det kunde emellertid icke undgå att väcka revisorernas synnerliga förvåning och uppmärksamhet, att strax vid sidan af, på 4 à 5 meters afstånd från denna ärevördiga och ståtliga tempelbyggnad uppförts ett annat nästan fyrkantigt hus, uti hvilket inrymmts arkiv, kyrkosal och sakristia; och var detta hus förenadt med domkyrkan medelst en täckt gång, som var sammanbyggd med en af kyrkans ståtliga portaler och helt och hållet inneslöt denna, hvarjämte för öfrigt tvenne af domkyrkans fönster delvis bortskymdes. Med det läge, som detta hus fått, så invercade det synnerligen menligt på domkyrkans utseende från denna, norra, sidan; och bland revisorerna rädde icke mer än en mening därom, att verkan af den af staten bekostade restaureringen i icke oväsentlig grad förfelats å denna del af domkyrkan genom tillkomsten af detta arkiv-hus, och allmänt uttryckte man sin undran öfver, att ett sådant hus kunnat få där uppföras. Efter revisorernas återkomst till Stockholm gjordes förfrågan hos öfverintendentsämbetet rörande denna byggnad, och härvid lämnades oss det besked, att öfverintendentsämbetet icke hade kannedom om att ett sådant hus blifvit uppfördt, att inga ritningar hade varit föremål för ämbetets granskning, och att intet utlåtande i ärendet hade af ämbetet afgifvits.

Efter erhållandet af detta svar var det ju alldeles gifvet, att revisorerna icke kunde underlåta att omförmåla förhållandet i sin berättelse; och herrarna inse ju tydligen, att det var på grund af och med stöd af dessa öfverintendentsämbetets egna uppgifter — hvilka uppgifter revisorerna icke hade anledning betvifla — som revisorerna anförde, att, såsom orden lyda, »byggnadens ritningar och uppförande icke varit underställda öfverintendentsämbetets pröfning». — Öfverintendentsämbetet har ock sedermera ytterligare bekräftat, att dessa uppgifter verkligen blifvit till revisorerna lämnade, och i bref i dec. 1906 till ordföranden i Visby domkapitel, biskop von Schéele, omnämnt detta förhållande, men på samma gång beklagat, att dessa upplysningar voro oriktiga, enär ämbetet vid närmare genomseende af sina handlingar funnit, att år 1900 en ritning till ifrågavarande byggnad blifvit af öfverintendentsämbetet god-

känd. Men med anledning af hvad sålunda förekommit vågar jag på det allra bestämdaste tillbakavisa såväl domkapitlets i Visby som ock sedermera dess biskops kategoriska beskyllning, att det är revisorerna, som härutinnan velat komma med sanningslösa och vilseledande påståenden.

Ang. en byggnad vid Visby domkyrka.
(Forts.)

Vid tidpunkten för domkapitlets i Visby afgifvande af förklaring öfver revisorernas erinran var det ock — enligt hvad mig meddelats — för domkapitlet och särskildt dess ordförande väl bekant, att det var öfverintendentensämbetet, som lämnat statsrevisorerna förut nämnda oriktiga uppgifter, och det förefaller mig därför ännu mera förunderligt, att domkapitlet i sin förklaring helt enkelt förtiger detta och ej nämner ett enda ord om rätta sammanhanget. Sådant kan näppeligen bidra till att främja den »känsla af vördnad för auktoriteten», hvarom herr doktorn och biskopen von Schéele nyligen här sagt, att den för samhällsordningen särskildt på Gottland är så betydelsefull.

Vid remissen af statsrevisorernas berättelse till statsutskottet den 5 sistlidne mars höll representanten för Visby här i kammaren ett längre anförande, som med kammarens tillstånd åtföljde berättelsen till utskottet. Jag sökte flere gånger i justeringsrummet få taga närmare del af det stenografiska referatet af detta anförande, men det fanns ej någon enda dag under den föreskrifna tiden därstädes tillgängligt, utan hade — enligt hvad mig meddelats — af talaren afhämtats för att justeras. Tillfälle gafs sålunda ej att före protokollsjusteringen i kammaren den 12 i samma månad få kändedom om hvad som justerats. Vi ha emellertid nu fått det tryckta protokollet för samma dag, n:o 19. I detta protokoll finner jag emellertid, att det herr von Schéeles anförande, som där står relateradt, icke är samma anförande, som han enligt det stenografiska protokollet i verkligheten höll här i kammaren, utan något annat, delvis mera, delvis mindre, än hvad som sagts. Jag skulle här kunna påvisa många egendomliga saker och huru lättvindigt man understundom kan tillåta sig justera om sina anföranden. Jag vill emellertid endast påpeka några saker. Då det i det tryckta protokollet angifves, att talaren skulle hafva yttrat:

att det »tyckes vittna om ett missleadt nit att upptäcka fel»;

att anledning till att revisorerna gått flera år tillbaka i tiden bort till undvikande af missförstånd i revisionsberättelsen hafva angifvits;

att revisorerna icke ens visste, när denna byggnad uppförts, utan trodde, att det skett »nyligen»;

att ett »fult» tryckfel insmugit sig i denna för »hastigt» tillkomna anmärkning;

att revisorerna uttala en mycket sträng dom om byggnaden i arkitektoniskt afseende;

att revisorerna finna byggnadens uppförande mycket beklagligt;

att man kan lätt förstå hvad intryck detta skulle göra på en församling, hvars tillgångar äro ganska begränsade, men som det

Ang. en bygg-
nad vid Visby
domkyrka.
(Forts.)

oaktadt varit villig att af »pietetshänsyn» ersätta en för öfrigt sitt ändamål fullt motsvarande byggnad med en ny dyrbar sådan;

att mot revisorernas »konstkritiska förkastelsedom» kan lyckligtvis ställas kungl. öfverintendentsämbetets uppfattning;

att revisorernas andra icke mindre grava anklagelse går ut på att »byggnadens ritningar och uppförande icke varit underställda öfverintendentsämbetets pröfning»;

att denna beskyllning, som domkapitlet betecknar såsom »fullkomligt sanningslös», är ägnad att väcka, om möjligt, än större förvåning; m. m.,

så har allt detta och mera därtill alls icke yttrats i denna kammare, enligt hvad det stenografiska referatet ger vid handen.

Hvad talaren däremot i verkligheten anfört, såsom t. ex. där-om att »han ville fästa uppmärksamheten vid det mycket egendomliga förhållandet, att anmärkningen i själfva verket dock icke synes röra det, som revisorerna förmena vara förhållandet i afseende å ritningarnes godkännande af vederbörande myndighet — det nämnes ock endast i förbigående — utan hvad som utgör föremål för revisorernas mycket skarpa klander, det är, att byggnaden blifvit, enligt deras mening, uppförd på ett i hög grad *otillfredsställande* sätt, som icke motsvarar *byggnadskonstens kraf*»; detta och mera därtill har talaren alldeles öfverkursat — och bäst var väl det — ty det här omförmälda s. k. skarpa klandret, om det otillfredsställande i själfva uppförandet, finnes ej i revisorernas berättelse.

Jag har här originalanförandet tillgängligt i min hand till påseende, huru ett justerat anförande kan se ut.

Alltnog, herr talman, man kan i sanning icke lätteligen veta, mot hvilket anförande man, i händelse af kritik, skulle vända sig, antingen mot det anförande, som i denna kammare verkligen hållits, eller mot det, som här icke hållits, men står att läsa i protokollet.

Jag har, herr talman, naturligen intet annat yrkande att göra, än att denna punkt må läggas till handlingarne, men beder att få sluta med ungefär samma ord som herr biskop von Schéele, enligt det hemma justerade protokollet, — ty det finnes ej i originalprotokollet — afslutade sitt här förut omnämnda anförande:

»Från denna plats vill jag mana till försiktighet att icke genom vederbörandes eget förvållande auktoritetens betydelse må i folkmedvetandet försvagas.»

Häruti instämde herr *Wiklund*.

Herr von Schéele: Herr talman, mina herrar! Till en början får jag erkänna, att det, som den talare, som här haft ordet, i slutet af sitt anförande sagt, så till vida är riktigt, som *formen* på det jag här i kammaren den 5 sistlidne mars yttrat blifvit icke så litet förändrad. Det har syntts mig, som om detta skulle vara icke blott en rättighet, utan rent af en skyldighet, då *innehållet icke* däraf

beröres. Tänker man igenom hvad som låg i de exempel, som blifvit af talaren anförda, och ser efter, hvad som återgifvits af tidningarna och således är på annat sätt lätt tillgängligt, tror jag icke man kan säga, att i något enda sakligt hänseende skiljaktighet med afseende på innehållet varit för handen. Sedan jag uttalat detta, öfvergår jag till det, som jag föreställer mig vara hufvudsak och från hvilket jag icke skulle vilja tro, att man afsett leda uppmärksamheten.

Hufvudsaken är ju det, att vi där nere i Visby hafva invid domkyrkan uppfört en byggnad, hvilken vi trott skulle höja verkan af det restaureringsarbete, som blifvit företaget. Den församling, som jag har förtroendet att vara kyrkoherde för, har onekligen gjort stora uppoffringar för kyrkans restaurering och tyckt, att då staten på ett så ädelmodigt och storslaget sätt hjälpt henne därtill, borde hon i sin mån vara villig att göra hvad enhvar kunde till helgedomens förskönande. Såväl de mindre som de mera burgna, alla hafva de gjort sitt bästa. Det fanns bland de fattiga exempel på sådana, som gäfv sin vigselring eller det enda silfverföremål de hade, och ingen undandrog sig att bidraga efter sina tillgångar, för att man skulle kunna få restaureringen till stånd på sätt som skett. Det är omkring 125,000 kronor, som utöfver statsbidraget blifvit därför inalles utbetalade, och det torde böra erkännas, att en församling med så begränsade medel som Visby härvidlag visat mycken offervillighet. Herrarne må väl ändå medgifva, att det icke var så underligt, ifall man kände sig upprörd, då man fick höra det stränga omdöme om den uppförda byggnaden, som revisorerna afgäfv, och hvilket den ärade talaren från denna plats återupptagit. Den arkitekt, som uppgjort ritningen, är ju en af de främste, som vårt land äger på detta område, och han har uti den skrifvelse, som af domkapitlet bifogats, förklarat, att han ansett det vara en verklig vinst och således icke blott icke en förlust, att ifrågavarande byggnad kommit till stånd. Han har uppvisat, hurusom det vid domkyrkor i utlandet är mycket vanligt, att för att få mjukare linjer dylika byggnader uppföras vid sidan af den stora byggnaden, och att han i dessa saker har fullgiltigt omdöme, trodde jag vara en sak, som icke behöfde påpekas.

Slutligen tillåter jag mig att i min ordning uttala undran öfver, hvareifrån den ärade talaren fått den uppgiften, att domkapitlet skulle haft sig bekant, huru det oriktiga påståendet angående ritningarnas underställande till Kungl. Maj:ts pröfning tillkommit, innan domkapitlets utlåtande var färdigt. Vi veta, att brevet från öfverintendenten Möller var skrifvet den 29 december, och den 31 december är domkapitlets utlåtande dagtecknad. Däremellan är således endast en dag och denna dag var söndag. Med de kommunikationer, som finnas till Gottland under vintern, är det mycket svårt att kunna beräkna, att ett bref skall komma fram på den knappa tiden från den 29 till den 31, allra helst då en söndag ligger emellan. Att

Ang. en byggnad vid Visby domkyrka.
(Forts.)

Ang. en bygg-
nad vid Visby
domkyrka.
(Forts.)

detta bref icke kom mig till handa före domkapitlets sammanträde den 31 december, då beslutet om svarsskrifvelsen fattades, och att jag dessförinnan icke ägde kännedom om misstagets tillkomst, borde ej bestridas utan bevis. Så snart jag fått brefvet, skickade jag efter konsistorienotarien och tillsade honom att genast låta det cirkulera bland samtliga ledamöter i domkapitlet och därefter öfverlämna det till den mest spridda tidningen på Gottland för att sålunda göras bekant. I min mån har jag alltså sökt bringa i dagen, hvad som var skälet till statsrevisorernas utlåtande, hvilket ju i *objektiv* mening är »sanningslöst», ehuru det ingalunda varit hvarken min eller någon annan ledamots af domkapitlet mening att säga, att afsikten varit att tala något annat än sanning. Därför uppstod ej heller någon tanke på att söka få detta uttryck i den af konsistorienotarien uppsatta skrifvelsen ändradt, äfven om tillfälle härtill kunnat beredas.

Det är i hvarje fall visst och säkert, att hvad som legat till grund för den erinran, som i detta fall blifvit gjord af utskottet mot domkapitlet, innebär ett misstag, då utskottet antyder, att någon af domkapitlets ledamöter, vare sig jag eller någon annan, skulle haft för afsikt att undangömma något, som kunnat bidraga till att föra sanningen fram i ljuset. Och jag hoppas, att både hvad jag nu sagt och förut ådagalagt, genom att vid första tillfälle som erbjöds meddela statsutskottet brefvet i fråga, skall bestyrka detta.

Det hindrar icke, att den maning till försiktighet, hvarmed den ärade talaren slutade sitt anförande, kan lända äfven mig till gagn.

Herr Centerwall: Ja, vi justera väl allesamman våra anföranden liten smula, och det är ju helt naturligt, därför att man, då man står här uppe, omgifven af en stor församling, icke alltid kan afväga sina ord såsom man borde och icke alltid finna rätta uttrycket. Men enligt mitt förmenande har man icke rätt att justera på det sätt, som den föregående talaren gjort, enligt hvad jag haft tillfälle att personligen öfvertyga mig om, både i det ojusterade och justerade anförandet.

Jag kan icke neka till, att hvad som här framkommit påminner mig om hvad en gång en skämtare i min ungdom i Uppsala yttrade, nämligen att när man kommer in i ett konsistorium, får man ett konsistoriellt samvete af tredje klassen.

Vidare anfördes ej. Paragrafen lades till handlingarna.

§§ 6 och 7.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Lades till handlingarne.

§ 9.

Utskottets hemställan bifölls.

§§ 10 och 11.

Lades till handlingarna.

§ 5.

Vidare föredrogos hvar för sig:

statsutskottets utlåtanden:

n:o 88, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition om ändring i beslut angående försäljning af vissa områden af 16 förut till löningsgjordar anslagna lotter under förra kungsladugården Ladugårdsgärdet i Östergötlands län; och

n:o 89, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående aftal med Norge om gemensamma undersökningar rörande de svenska flyttlapparnas renbete i Tromsö och Nordlands amt, samt

sammansatta stats- och lagutskottets utlåtanden:

n:o 5, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående befogenhet för riksförsäkringsanstalten att för arbetare, som af anstalten försäkras för olycksfall i arbete, upptaga försäkring jämväl för olycksfall, som inträffa utom arbetet;

n:o 6, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag i visst fall till aflönande af småskollärlarinna; och

n:o 7, i anledning af Kungl. Maj:ts i punkten 30 under åttonde hufvudtiteln af statsverkspropositionen gjorda framställning om förändrade bestämmelser angående aflönningen för vissa extra ordinarie examinerade folkskollärare.

Hvad i dessa utlåtanden hemställts bifölls af kammaren.

§ 6.

Till afgörande förelåg härefter bevillningsutskottets betänkande n:o 20, i anledning af väckt motion om tull å balk-, hörn och annat till järnvägsskenor ej hänförligt s. k. fasonjärn. *Om tull å fasonjärn.*

I en inom Andra Kammaren af herrar *I. E. G. Svensson* i Skyllberg och *C. H. P. af Burén* väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, n:o 69, hade föreslagits, att Riksdagen ville bestämman, att balk-, hörn- och annat till järnvägsskenor ej hänförligt s. k. fasonjärn, vägende 20 kilogram eller däröfver pr löpande meter, skulle åsättas en tull af kr. 1: 50 för 100 kilogram.

Om tull
å fasonjärn.
(Forts.)

Utskottet hemställde, att Riksdagen, i anledning af herrar Svenssons i Skyllberg och af Buréns förevarande motion om tull å balk-, hörn- och annat till järnvägsskenor ej jämförligt s. k. fasonjärn, måtte besluta, att dylikt järn, vägande mindre än 60 kilogram till och med 20 kilogram per löpande meter, skulle åsättas en tull af 1 krona 50 öre för 100 kilogram, samt att i följd häraf tulltaxerubrikerna n:is 395 och 396 skulle erhålla följande förändrade lydelse:

Metaller och ej specificerade arbeten däraf:

C. *Järn* och *Stål*:

balk-, hörn- och annat till järnvägsskenor ej hänförligt s. k. fasonjärn:			
vägande 60 kilogram eller däröfver per löpande meter	—		<i>fria</i>
vägande mindre än 60 kilogram till och med 20 kilogram per löpande meter	100 kg.	1:	50
af mindre vikt per löpande meter	100 kg.	2:	50

Reservation hade emellertid afgifvits af herrar *Bergström*, *Jansson* i Krakerud, *Biesert*, *Häger*, *Bromée* i Billsta, *Berg* i Göteborg, *Ljunggren* och *Röing*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af:

Herr *Biesert*, som anförde: Herr talman, mina herrar! När vid 1888 års riksdag det protektionistiska tullsystemet fastställdes, åsattes nu ifrågavarande artiklar, d. v. s. balkar och annat fasonjärn, som icke är att hänföra till järnvägsskenor och som väga 20 kilogram eller däröfver per löpande meter, ingen tull. Detta därför att någon tillverkning här i landet af dessa varor då icke förefanns. Först nu har fråga uppstått om åsättande af en tull på dessa artiklar, i det att två ledamöter af denna kammare föreslagit, att det skulle åsättas en tull af 1 krona 50 öre per 100 kg. Jag vill då i förbigående upplysningsvis nämna, att hvarför just en tullsats af kr. 1: 50, hvilken, då man granskar tulltaxan, kan synas rätt låg, har valts, är den omständigheten, att uti den i fjol afslutade handelstraktaten med Tyskland Sverige förbehållit sig rätt att på dessa varor intill en vikt af 60 kg. per löpande meter åsätta en tull, som genom jämkningar slutligen bestämdes till 1 kr. 50 öre.

Utskottet har nu tillstyrkt motionen, under det att jag, jämte 7 andra ledamöter af denna kammare, reserverat mig inom utskottet. Motionärerna hafva haft två skäl för sin framställning. Det ena är, att på grund af tulltaxans bestämmelser utländskt ämnesjärn, som har en viss likhet med fasonjärn eller balkar, faktiskt skulle

hafva tullfritt införts i riket för att vidare bearbetas. Det andra är det, att det numera icke finnes någon sådan anledning för tullfrihet, som fanns 1888, därför att det nu förefinnes en tillverkning inom landet, och såsom bekant torde vara för många, är det under anläggning ett valsverk för tillverkning i stor skala af dessa artiklar, hvilken tillverkning i stor skala icke förut här i landet kunnat påvisas.

Jag skall nu be att först få upptaga till pröfning det senare af dessa motiv. Det är sant, att vi här i landet nu gå att försöka få en tillverkning i stor skala af dessa artiklar till stånd, i det att vid Domnarfvets järnverk uppförts ett valsverk, som är afsedt att, om det behöfves, tillfredsställa hela landets behof af dylika balkar. Vidare har det lämnats upplysning därom, att det vid åtskilliga andra järnverk är ifrågasatt, huruvida en dylik tillverkning skulle kunna påörjas. Nu vill jag, då förhållandet är, att vi hafva byggt hela vårt tullsystem på protektionistisk grund, ingalunda förneka, att det kan finnas berättigadt fog för de anspråk på tullskydd, som tillverkarne af detta slag af järn- och stålvaror kunna uppställa. Men jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på en omständighet, från hvilken jag för min del icke kunnat bortse, då jag fattade mitt beslut i bevillningsutskottet, nämligen den utomordentligt stora betydelse, som dessa artiklar, balkar och annat fasonjärn, hafva för hela vår byggnadsindustri. Denna industri fattar jag då icke endast i den meningen, att det är fråga om att bygga hus, utan äfven när det gäller vattenbyggnader, järnvägsbyggnader, båtbyggnad, byggande af järnvägsagnar, eller med ett ord byggnadsindustrien i dess vidsträcktaste mening.

Dessa järnbalkar användas nu i allt större och större utsträckning, och jag tror icke, att jag öfverdrifver, om jag påstår, att det — om det icke redan nu är fallet — snart kommer att inträffa, att, hvart man än vänder sig på byggnadsindustriens område, man skall finna, att just dessa järnbalkar äro ett oumbärligt råmaterial. Det är under sådana förhållanden icke underligt, om man gärna vill hafva en undersökning hur saken kan ställa sig för denna byggnadsindustri.

Man klandrar, och ropet i den vägen blir — såvidt jag kan finna — allt högre, att det är så dyrt att bygga här i landet. Men vid sådant förhållande förefaller det mig, att det är en rättmätig fordran att en smula betänka sig, innan man utan någon som helst föregående utredning går att fatta ett beslut sådant som motionärerna föreslagit.

En klagan öfver vår tulltaxa är mycket stark och enligt min mening mycket befogad, och det är, att den är alltför omodern, bland annat äfven i det afseendet, att rubrikerna omfatta alltför mycket. Man önskar en uppdelning af rubrikerna, så att tullsatserna skola kunna mera lämpa sig efter de olika slag af varor, som nu äro sammanförda, kanske en hel massa, under en och samma tull-

*Om tull
å fasonjärn.
(Forts.)*

rubrik. Det låter sig därför mycket väl tänka, att denna rubrik behöfver en uppdelning, och om så sker, ligger det icke alls ur vägen att tänka sig den möjligheten, att vissa slag af balkar rimligtvis borde draga en lägre tull än andra slag. Och det är icke alldeles uteslutet, att vissa slag af balkar och dit hänförliga varor skulle, på grund däraf att de icke lämpligen kunna blifva föremål för tillverkning inom landet, såsom hittills vara tullfria.

Det är af denna anledning, som jag för min del ansett, att det gärna borde kunna anstå, åtminstone ett år, med åsättande af denna tull. Den önskade utredningen hafva reservanterna ansett lämpligen kunna verkställas genom den nu arbetande s. k. tulltaxekommittén. Denna kommitté sitter onekligen inne med en erfarenhet genom sitt samarbete med landets olika industriidkare som ingen annan, och den har äfven till sitt förfogande ett material, som ingen annan kan skaffa sig. Jag tror heller icke, att det skulle vara omöjligt, utan tvärtom om mycket möjligt, för denna kommitté, om vederbörande industriidkare göra en framställning, antingen hos Kungl. Maj:t eller till och med direkt till kommittén, att bryta ut denna afdelning ur sitt vidlyftiga arbete och börja anställa en undersökning innevarande år, kanske redan i sommar, så att den kan lämna resultatet af denna granskning till Kungl. Maj:t, hvarigenom Kungl. Maj:t lätt torde kunna bilda sig ett omdöme, huruvida redan nu, innan vi gå att skaffa oss nya handelstraktater, dessa varor böra åsättas tull eller icke samt i förra fallet, huru denna tull skall vara beskaffad.

Det andra motivet eller rättare sagdt det första, som motionärerna haft för sin framställning, är, att det skulle försiggå en illojal import i vissa fall af dessa artiklar, i den mening nämligen, att de äro något litet arbetade, så att man möjligen skall kunna tro, att de äro att hänföra till dessa balkar etc., under det att de i själfva verket icke äro något annat än ämnesjärn, afsedt för vidare bearbetning. Enligt tulltaxan skulle sådant ämnesjärn draga en tull af 2 kr. pr 100 kg. Bevillningsutskottet har hört generaltullstyrelsen i frågan, och det framgår, såsom herrarne finna å sid. 3 i bevillningsutskottets betänkande, att tullverket egentligen icke tyckes ha kännedom om, att en sådan olaglig import äger rum, ehuru tullverket icke vill förneka möjligheten af att dylika importerade balkar i vissa fall ha kunnat blifva använda för vidare bearbetning. Då så varit fallet och då det är synnerligen önskvärdt, att vi icke förhastast oss med denna tulls åsättande, just med hänsyn till byggnadsindustriens kraf och behof, så ha reservanterna ansett, att blotta påpekandet af att en sådan import som den nu ifrågasvarande äger rum, skall vara tillräckligt för tullverket, för att det samma skall vidtaga mått och steg för att förebygga denna olagliga och illojala import. Utskottet har närmast tänkt sig, att denna sak lätt skulle vara hjälpt, om i de fall, sådant påfordrades, en verkligt sakkunnig tillkallades, som då icke skulle ha svårt

att säga: detta järn är afsedt att användas för byggnadsändamål, men detta är afsedt för vidare bearbetning.

Dessa äro skälen för reservanternas afslagsyrkande, och jag skall, herr talman, med stöd af dessa skäl be att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Höjer*, *Bromée* i *Billsta*, *Röing* och *Ljunggren*.

Herr *Almqvist*: Då jag, herr talman, med min röst bidragit till det slut, som utskottet här kommit till, ber jag att med några ord få angifva skälen därför.

Det klagas ofta och icke utan orsak, synes det mig, att vi i stor utsträckning exportera våra malmer, under det att ingen förädlingsindustri uppstår inom landet, som begagnar sig af detta råmaterial. När nu några af våra järnverk inom landet vilja upptaga en dylik förädlingsindustri och för att kunna bedrifva densamma begära ett så måttligt skydd som 15 kronor per ton, har denna deras begäran synts mig vara så billig och så rättvis, att jag icke med min röst velat bidraga till att afstycka denna deras framställning.

Reservanterna säga, att vi icke böra gå med på åsättandet af denna tull. De erkänna visserligen, såsom af reservationen framgår, att det icke kan förnekas, att äfven tillverkarne af nämnda järnvaror kunna hafva befogade anspråk på skydd, då vårt tullsystem är byggdt på protektionistisk grund och särskildt järn- och stålvaror i allmänhet äro rätt högt skyddade, men de anse, att en viss försiktighet likväl är af nöden vid åsättandet af denna tull, och därför anbefalla de, att en tillförlitlig utredning rörande verknin-garna åt olika håll af den åtgärd, som nu sättes i fråga, måtte föregå.

Jag vill då fråga, om det icke kan hända, att vår byggnadsindustri kan komma att räkna med högre pris, just i fall icke någon sådan inhemsk industri uppstår, utan vi äro hänvisade allenast till att importera alla järnbalkar och dylika varor, som vi behöfva. Det är ju dock ett känt förhållande, att i Tyskland liksom äfven på andra håll utomlands numera bildats en kartell, som i hög grad uppdrifver priset å dylika varor.

För min del anser jag, att denna utredning är fullkomligt obehöfzig. Det är nog så, att om man vill släppa in utlandets öfverflöd och icke uppmuntra den inhemska tillverkningen genom ett så måttligt tullskydd, som här begäres, då må man också bifalla reservationen; vill man däremot stödja en inhemsk industri, som afser att förädla en af våra största naturtillgångar, nämligen våra järnmalmer, då må man också bifalla utskottets förslag.

Jag tillåter mig af dessa skäl, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan i det nu föreliggande betänkandet.

*Om tull
å fasonjärn.
(Forts.)*

Om tull
å fasonjärn.
(Forts.)

Herr af Burén: Herr talman, mina herrar! Den af motionärerna framställda önskan om att få en måttlig tull åsatt det slags järn, hvarom här är fråga, är förestafvad dels af den påbörjade industri i vårt land, som rör just dessa saker, dels ock däraf, att till motionärernas kännedom kommit, att import af dylikt järn förorsakar illojal konkurrens. Det förvånar mig därför mycket, att jag här bland reservanterna finner herr Ljunggren, med hvilken jag under föregående års riksdag instämde i en motion just för bekämpande af illojal konkurrens. Blotta misstanken, att här kan föreligga frestelse till illojal konkurrens, borde, synes det mig, föranleda denna frågas lyckliga lösning redan vid denna riksdag. Vi veta hvad statssekreteraren i Tyskland yttrade, då frågan om handelstraktaten med Sverige förra året förelåg till behandling i tyska riksdagen. Gentemot den opposition, som då gjorde sig gällande just mot denna handelstraktat, yttrade han bland annat, att tyskarne skulle veta att med hela kraften af sin autonoma tulltariff tvinga Sverige till hvilka eftergifter som helst, när nya traktatsunderhandlingar skulle upptagas. Vi exportera malm, mina herrar, och vi afhända oss därigenom icke allenast det värde, som tillfället till arbetsförtjänst innebär, utan äfven en arbetsvinst, som vi helt och hållet öfverlämna åt utlämningarna. Då vi ha möjligheter att med tillämpning af de moderna tillverkningsmetoder, som nu göra sig gällande, kunna mota denna tendens, skola då icke statsmakterna bjuda till och försöka att i någon mån gå dessa sträfvanen till mötes, som här inom vårt eget land visat sig, och icke lägga landet öppet för den ohejdade konkurrensen, i synnerhet när den kommer från det håll, som det här är fråga om, nämligen från de stora kontinentala staterna, som genom vissa förutsättningar och genom sin egen själfbevarelse-drift äro satta i tillfälle att öfverflygla hela världen med åtminstone öfverskottet af sin produktion.

Herr Biesert talade om och erkände, att vi stå i begrepp att upptaga en tillverkning af ifrågavarande slags järn och att vi sålunda i viss mån kunde vara berättigade att få det lilla tullskydd, som i motionen föreslås, men yrkade han på, att frågan om tulls åsättande på detta slags järn borde hänskjutas till tulltaxekommitténs pröfvande. Jag vill då i förbigående göra herrarne uppmärksamma på, att Tyskland, som faktiskt tillverkar detta slags järn billigast i världen, dock har åsatt detsamma en tull af 25 mark pr ton, medan vi här inskränkt oss till att begära en tull af 15 kr. pr ton.

Vidare säger herr Biesert, att kan önskar få till stånd en utredning af denna fråga. Jag föreställer mig dock, att den svenska Riksdagen icke går att träffa ett traktatsmässigt aftal med Tyskland, utan att det verkligen tagit reda på och gjort klart för sig förutsättningarna eller möjligheterna för ett sådant aftal, alltså gjort den utredning, som varit nödvändig. I den handelstraktat, som vi förra året avslutade med Tyskland, är emellertid tullsatsen å det slags järn, hvarom här är fråga, fixerad till ett belopp af 15 kr. pr ton.

Jag föreställer mig, att med stöd af den utredning, som blifvit gjord rörande denna sak, tullsatsen blifvit tillräckligt afvägd, och det är alltså i närvarande stund icke någon risk för Riksdagen att bifalla vår motion.

*Om tull
å fasonjärn.
(Forts.)*

Herr Biesért säger äfven, att tullverket icke har kännedom om, att detta slags järn importeras för vidare bearbetning — det är nämligen, såsom jag nyss sade, mina herrar, ett af motiven för motionärernas framställning, att en illojal konkurrens ligger mycket nära till hands just på grund af denna tullfrihet. Jag vill nu icke närmare ingå på denna sak, men herrarna kunna vara öfvertygade om, att det icke är utan skäl, som motionärerna i detta fall framkommit med sitt yrkande. Det är naturligt, mina herrar, att hvarken tullverket eller de sakkunnige kunna läggas något till last i detta afseende, ty så snart en importör importerar järn i den form, som enligt tulltaxans bestämmelser är tullfritt, så ha hvarken de sakkunnige eller tullverket vare sig rätt eller skyldighet att undersöka, hvartill detta järn användes. Då jag emellertid själf är tillverkare af en del saker, hvartill just dylikt ämnesjärn mycket väl lämpar sig, och då jag vet, att det ligger mycket nära till hands att just på grund af tullfriheten förbigå den inhemska tillverkningen af ämnesjärn, är jag också alldeles på det klara med, att frestelsen att importera dylikt järn tullfritt på bekostnad af den inhemska tillverkningen är mycket stor. Enbart detta förhållande är för mig alldeles tillräckligt skäl att hos Riksdagen förordna en tullsats af 15 kr. pr ton å detta slags järn.

Då reservanterna varit vänliga att, såsom man finner af reservationen, anse att en tullsats i detta fall i viss mån kan vara berättigad, och då vi ju helt nyligen afslutat en handelstraktat med Tyskland, däri just den tullsats, som vi här ha förordnat, blifvit preciserad till samma belopp som i motionen, så synes det mig, som om den utredning, som herr Biesért påkallade, redan vore gjord och att sålunda brist på utredning ingalunda bör kunna anföras såsom hinder för åsättandet af denna lilla tullsats.

Herr Biesért sade, att det blefve vår byggnadsindustri här i landet till förfång, om vi skulle åsätta en sådan tull, som här är ifrågasatt. Enligt den statistik, som finnes intagen i utskottets betänkande, utgör högsta importsiffran omkring 25 tusen ton om året. Hela den tull, som komme att drabba vår svenska byggnadsverksamhet i alla former, skulle i så fall ej uppgå till högre belopp än 375 tusen kronor. Denna summa synes mig i stort sedt vara så obetydlig, att den icke bör verka afskräckande för ett bifall till motionärernas förslag.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *Nordström* instämde häruti.

Om tull
å fasonjärn.
(Forts.)

Herr Ljunggren: Herr talman! Då jag blifvit direkt uppkallad af min förre medmotionär, i frågan om lagstiftningsåtgärder mot illojal konkurrens, herr af Burén, har jag ansett mig pliktig att här yttra några ord i anledning af denna påminnelse. Jag vet icke, om i förevarande fall någon illojal konkurrens förekommit. Visserligen påstå motionärerna det i motionen, men den ene af dem, herr af Burén, sade i slutet af sitt anförande, att det »läge näro till hands, att illojal konkurrens ägde rum.» Han reducerade således i någon mån sitt eget yttrande i motiveringen till motionen.

Vidare yttrade herr af Burén gentemot reservanternas uttalande, att hvarken tullverket eller sakkunnige skulle kunna råda bot mot användningen af detta ämnesjärn. Jag undrar, om icke tullverket har medel till hands att, om en felaktig rubricering användes vid angifning till förtullning, råda bot mot en dylik felaktighet; och vidare kommer väl tullverket vid en utredning härutinnan att något stödja sig på sakkunniges uttalande, om hvad som bör höra till ämnesjärn eller icke.

Jag ber äfven få nämna, att min jämte många andras uppmärksamhet blifvit fästad därå, att motionens kläm står i mycket dålig samklang med motiveringen. Motionärerna anföra nämligen, att illojal konkurrens äger rum genom felaktig angifvelse vid förtullning af vissa varor och slutar med att hemställa om en tullsats å åtskilliga andra artiklar, som i alla fall icke kunna hänföras under de exempel, som föranledt motionen. För min del har jag redan instämt i herr Biesérts yrkande om bifall till reservanternas förslag, och därmed har jag också understrukt, hvad han i sitt anförande nämnt. Jag finner det fullt befogadt, att en utredning äger rum, innan Riksdagen fattar beslut i frågan.

Nu lär det också vara så, att motionärernas framställning bör något justeras i en och annan detalj. Det har för riksdagsmän angifvits och genom pressens bemedling samt äfven på annat sätt blifvit bekant, att det ifrågavarande nya valsverket skulle snart eller oförtöfvadt blifva färdigt. Så lär emellertid icke vara förhållandet. Efter hvad jag erfarit lär valsverket komma att igångsättas tidigast under instundande juli eller augusti. Det skall blifva mycket intressant att få höra herr af Burén vitsorda, att det förhåller sig så. Under väntetiden, intill dess verket färdigställts, får man dessutom vara beredd på, att något kan inträffa, som fördröjer valsverkets igångsättande. Om Riksdagen för en *blifvande* tillverkning i större skala nu åsätter ifrågavarande tullsats, pålägger Riksdagen därigenom dem, som använda dessa artiklar, faktiskt under en längre tid en finanstull, och jag tror, att man äfven kan våga påstå att, om den tull, som motionärerna begära, åsättes och det ifrågavarande valsverket kommer till stånd, det ändock kan hända, att en finanstull därigenom blir införd. Ty med *ett* valsverk kan landet icke vara betjänt, äfven om detta verks kapacitet vore lika stor som importbehovet. Verket kan nämligen komma att få stilla på grund af vattenbrist, olyckshändelser eller

andra orsaker. Under tiden måste behovet af denna valsprodukt importeras och betalas med högre pris.

Jag finner reservanternas motivering så gynnsam, att jag för min del har djärfts hysa förhoppning om, att motionärerna skulle känna sig tämligen tillfredsställda därmed.

Om man frågade dem, som idka byggnadsverksamhet, hvad de hade för åsikt om denna tull — det är icke gjordt, men det skulle ju kunna göras genom tulltaxekommittén — skulle man helt säkert få till svar, att de både Gud bevara sig för denna tull. Det har just inom byggnadsbranchen på senaste åren blifvit införd en helt ny och ytterst användbar profil, den s. k. H-profilen, som har tämligen låga balkhöjder med breda flänsar. För så vidt jag blifvit riktigt underrättad, lär det ifrågavarande nya valsverket icke komma att tillverka dessa profiler, åtminstone icke till en början. Innan dylik tillverkning igångsättes, kommer ovillkorligen byggnadsverksamheten att lida, och den ifrågavarande tullen blir faktiskt en finanstill.

Jag tillåter mig yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr af Burén: Nej, herr Ljunggren, vi äro icke tillfredsställda med reservanternas förslag, ty vår framställning synes oss så måttfull och så väl motiverad, att vi kunna hafva hopp om att påräkna kammarens understöd i detta fall. Herr Ljunggren hängde upp sig på mitt yttrande om att tullverket och de sakkunnige icke skulle vara kompetenta att bestämma, hvartill järnet skulle användas. Då enligt tulltaxan hörn- och vinkeljärn äro tullfria och jag, såsom förädlare af detta järn, importerar det, huru skall tullverket då kunna beräkna, om det skall användas för byggnadsändamål eller för ytterligare förädling. Jag kan möjligen sluta mig därtill, om jag vet, hvem som köper järnet, men för tullverket är det omöjligt. Det vore egendomligt, om det skulle förbjudas mig att importera vinkeljärn för vissa ändamål, då det enligt tulltaxan är tullfritt.

Vidare sade herr Ljunggren, att det vore ställt på framtiden, om vi finge ett valsverk, som kunde tillfredsställa vårt lands behof. Det är mycket sant, att det kan dröja några månader, innan valsverket blir färdigt, men jag vill fästa uppmärksamheten därpå, att vi i vårt land på senare åren börjat tillämpa utländska metoder för framställning af s. k. fasonjärn. Man har därvid också lyckats nedbringa produktionskostnaderna så, att man kunnat upptaga konkurrensen med utlandet. Är det icke då rimligt, att, när man nu vill söka få fram denna industri, staten i någon mån träder hjälpande emellan. Vi skicka nu våra malmer till Tyskland och vi skicka äfven förtjänsten dit, i stället för att bibehålla den i vårt eget land.

Att herr Ljunggren vill hafva tullfrihet för dessa varor, ligger ju i öppen dag, då han själf använder en del sådana. Jag tillverkar ej dessa varor, därför kan jag mera opartiskt än han yttra mig i frågan, och jag ser i denna sak, huru obetydlig den än är, en länk

*Om tull
å fasonjärn.
(Forts.)*

Om tull
å fasonjärn.
(Forts.)

i den ekonomiska kedja, som vi böra sammansmida för att bidraga till vårt lands ekonomiska utveckling.

Hela denna affär gäller, om man — såsom jag förut nämt — räknar med den högsta i statistiken beräknade importsiffra, att åsätta en tullsats, som årligen komme att uppgå till omkring 375,000 kronor. Hvad spelar den summan för roll, då den fördelas på hela landet, om vi i någon mån kunna bidraga till industriens uppblomstring.

Jag yrkar fortfarande bifall till bevillningsutskottets förslag.

Herr Ljunggren: Herr talman! Den siste ärade talaren yttrade, att det icke borde förvåna, att jag i förevarande fall önskar tullfrihet, enär jag använder sådana balkar, hvarom här är fråga. Jag medgifver, att jag har behof af dylik materiel. Huru obetydlig den af mig begagnade balkkvantiteten är, kunna herrarna lätt föreställa sig, då, såsom herr af Burén nämnde, den föreslagna tullen för rikets hela årsimport ej skulle uppgå till mera än 375,000 kronor. Men när det är fråga om representation vill jag för min del icke glömma, att man kan komma i det läge, att åtskilliga andra industriidkare på samma område som en själf kunna förvänta, att man äfven bevakar deras intressen. Så har jag tänkt mig saken, då jag vågat uppträda i denna fråga.

Jag vill äfven begagna tillfället att nämna, att rubriken ifråga är så mångfaldig. Den omfattar icke endast vinkeljärn utan äfven T-järn, I-järn och U-järn, så att det fordras verkligen en omsorgsfull pröfning, innan ett bevillningsutskott bör vara ense om att tillstyrka Riksdagen tullfrihet.

Herr Vennersten: Herr talman! Då motionärerna här gjort framställning om en så rimlig tullsats som 15 kronor pr ton för en vara, som vi säkerligen här i Sverige själfva böra tillverka, har jag ställt mig sympatisk mot detta kraf. Reservanterna i bevillningsutskottet ha såsom ett hufvudskäl för reservationen anført, att en utredning måste försiggå, innan kammaren fattar beslut i denna tullfråga. Äfven om jag såsom medlem af tulltaxekommittén bör vara synnerligen försiktig i mina uttalanden rörande sådana frågor som denna, tvekar jag ändå icke att här ansluta mig till motionärernas uppfattning. Det förekom nyligen här i kammaren en fråga om tullfrihet för en viss vara. För denna frågas afgörande ansåg den gängen bevillningsutskottet utredning hos tulltaxekommittén vara erforderlig. Äfven då var jag emellertid klar med mitt beslut, innan jag hunnit granska frågan mera än jag i förevarande fall gjort. Jag fann nämligen saken vara så enkel och tydlig, att jag vågade lägga min röst för den tullfrihet, som då begärdes, och jag tror, att jag med lika godt samvete i dag skall kunna lägga min röst för motionärernas förslag, när det kommer till votering. Inom tulltaxekommittén har frågan icke förevarit, men det föreligger dock

en utredning från den förnämsta korporation, från hvilken man har att vänta ett inlägg, och det förvånar mig, att en af reservanterna, som själf varit medlem af denna järnkontorets kommitté, icke bidragit till den utredning, som herrar reservanter säga sig behöfva, innan de vilja gå med på en förändring i nu bestående förhållanden. Herr Ljunggren är ju medlem af denna kommitté och är under alla förhållanden, efter hvad vi nyss hörde, fullt inne i saken.

Vidare tror jag att, då, som herrarna veta, underhandlingarna om en handelstraktat med Tyskland föregingos af en synnerlig omständlig utredning, vi kunna vara öfvertygade om, att tulltaxekommittén knappast skulle kunna åstadkomma en bättre. Resultatet af denna utredning blef, att man uppställde kraf på frihet för vårt land att åsätta en tull af 1 kr. 50 öre pr 100 kg. för de järnvaror, som det här är fråga om. Detta lyckades våra underhandlare utverka af vår mäktige kontrahent, tyska riket, som levererar till oss en god del af dessa varor. Man må väl medgifva, att, då tyskarna tillmötesgingo detta kraf, de därmed erkände det befogade däri, och, jag upprepar det ännu en gång, innan de svenska delegerade framställde en sådan begäran, hade de företagit den utredning, som ansågs erforderlig, och därvid hade naturligtvis såväl producenternas som konsumenternas intressen blifvit beaktade.

Redan då var denna fråga brännande: man ansåg, att tull på ifrågavarande järnbalkar och annat fasonjärn borde åsättas, för att möjliggöra tillverkning af dessa varor här i landet. Redan då hade alla de synpunkter kommit fram, som rimligen skulle kunna inverka på saken, och jag tror icke, att det fanns någon särskild benägenhet hos våra underhandlare att tillmötesgå speciellt producenternas intressen härvidlag, utan enligt min egen erfarenhet sökte dessa herrar rättvist väga båda parternas intressen mot hvarandra.

Det är med anledning häraf, och då jag förmodar, att den utredning, som tulltaxekommittén en gång kommer att göra, icke kan föranleda till att krafven från producenternas sida, sådana de af motionärerna framhållits, skola blifva afvisade, utan att man i stället möjligen kan finna, att det i ett eller annat afseende kan behöfvas ett högre tullskydd, det är på dessa grunder, jag tror, att vi böra tillmötesgå dessa billiga kraf.

Också en annan synpunkt borde ha blifvit beaktad i någon mån. Det är att, om vi här för hvarje tullfråga, som kommer upp, skulle begära att få den särskildt utredd af tulltaxekommittén, innan det stora förslaget till hela tulltaxans reformering kommer fram, detta skulle inverka menligt på arbetets gång.

Härmed har jag blott velat säga, att jag för min del icke gärna skulle se, att allt för många tullfrågor komme upp under den tid, tulltaxekommittén arbetar, men när frågan ligger så tydlig och klar som här, anser jag, att man godt kan tillmötesgå de uppställda krafven.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Om tull
å fasonjärn.
(Forts.)*

Häruti instämde herr *Jeansson* i Kalmar.

Herr Broström: Herr talman! En föregående talare yttrade nyss, att en enquête i denna fråga bland Sveriges byggmästare, som saken närmast gäller, tvefvelsutan skulle ge till resultat ett enhälligt afstyrkande i fråga om den begärda tullsatsen. Jag har sökt få upplysningar härutinnan från ett par af de största importörerna i Göteborg och de största byggmästarefirmorna därstädes. Hvad importörerna ha för åsikt i frågan är själfklart, och med deras framställning vill jag icke betunga debatten, men då byggmästarna ifråga äro de största i orten och därjämte mycket rättroende protektionister, kan det ha sin betydelse att höra deras tankar om den ifrågasatta tullen. Deras uttalande går ut på att icke någon tull, som kan åsättas de tyngre balkdimensionerna, komme att hindra import af denna vara, ty äfven om man har utsikt att få ett stålverk till stånd i Sverige, som kommer att fabricera byggnadsbalkar af de ifrågavarande tyngre dimensionerna, blir det dock omöjligt för detta järnverk att leverera alla erforderliga profiler.

I Tyskland bilda för närvarande stålverken ett syndikat, och då sålunda en svensk byggnadsfirma skickar en order om detta slags varor dit, levereras vissa profiler från ett verk och andra från ett annat. Från syndikatets kontor distribuerar man ordena till de verk, där ifrågavarande dimensioner fabriceras, hvarigenom man vinner en snabbare leverans än som vore möjligt, om alla beställda dimensioner skulle utgå från ett stålverk.

Det är uppenbart, att, hvilka tankar man må ha om betydelsen om ett stålverk i Sverige, ett sådant aldrig kan tillgodose byggnadsindustriens kraf på byggnadsbalkar, och äfven om det vore möjligt att i någon grad minska importen, kommer dock behovet i detta afseende att till allra största delen fyllas förmedelst utlandets tillverkning. Då så är förhållandet, är det orimligt, att man skall pålägga denna vara importtull, helst som den i närvarande stund icke kan tillverkas i Sverige, och då behovet alltjämt är i stigande.

Af en föregående talare har det anförts, att det existerar en illojal konkurrens på detta område, därigenom att man nu under namn af fasonjärn inför utländskt ämnesjärn för vidare bearbetning. Jag kan härom endast säga, att jag icke känner till i hvilken omfattning detta äger rum, icke heller vet jag rätt, om det kan kallas illojal konkurrens.

Herr talman! På de skäl, jag här framfört, ber jag få förena mig med reservanterna i deras framställning.

Herr Svensson i Skyllberg: Herr talman! Jag ansluter mig helt naturligt till de skäl, som förut anförts af min medmotionär för bifall till utskottets hemställan, och jag vill för öfrigt säga det, att reservanternas framställning synes mig öfvermåttan svag och ohållbar.

De säga till en början, att det tillverkas så litet inom landet af den sortens järn, som det här är fråga om, att det icke kan fylla behovet på långt när. Ja, det är sant, att så varit fallet hittills, och det kommer ganska länge att vara så, om vi icke ålägga varan den tull, som är begärd, och jag är viss om, att det skäl, som är anfördt för afslag, nämligen att landets tillverkning nu icke fyller behovet af dessa järndimensioner, med lika fog skulle kunna gälla mot tull å en hel del järndimensioner, som äro tullskyddade, om tullen å dem vore borta, men få vi nu den ifrågasatta tullen, kunna vi vara vissa om att landets järnverk skola veta att tillfredsställa landets behof af snart sagt alla dimensioner, som det här är fråga om.

Det är vidare sagdt, att tullen skulle väsentligen fördyra byggnadskostnaden i vårt land. Det kan väl knappast vara allvarligt menadt. Hela importen af slikt järn utgör 26,000 ton, det blir sålunda, om vi beräkna 15 kronor tull per ton, en tull af 390,000 kronor per år för hela riket. Hvad betyder det egentligen? Härvid är också att märka, att i dessa 26,000 ton äfven ingår, och det förhållandevis mest, sådant järn, som väger 60 kilogram och däröfver per löpande meter, och dessa tyngre dimensioner skulle allt fortfarande vara tullfria och kunna således alls icke inräknas i den import, som hädanefter skulle draga tull.

Det har också sagts, att det kan hända, att endast ett verk komme att tillverka denna vara. Om så detta skulle upphöra med sin tillverkning till följd af vattenbrist eller olycksbändelse eller af annan orsak, skulle man vara nödgad betala snart sagt hvilket pris som helst för järnet. Man har emellertid ingen anledning förmoda, att så skall bli fallet. Flertalet svenska järnverk gå framåt, och helt visst skulle rätt många ägna sig åt sådan tillverkning, som det här är tal om, därest de komme i åtnjutande af det begärda tullskyddet. Och jag frågar er, mina herrar, om det öfver hufvud taget finnes någon tull, som icke i något hänseende inverkar obehagligt för konsumenterna? Herr Broström sade, att icke endast importörerna, utan också byggmästarna skulle klaga öfver denna tull. Men hvad äro byggmästarna annat än kunder, då det gäller denna vara? Och om en kund klagat öfver, att varan blir fördyrad, det är väl icke underligt. Men ingen sann protektionist beklagar sig öfver en tull, blott därför att han själf skall betala den, eller säger, att den är olämplig, endast därför att den i någon mån drabbar honom.

Här säges slutligen, att det tarivas utredning, om denna tull är nödig och nyttig. Kan då icke den omständigheten, att inom bevillningsutskottet första kammars-halfvan enhälligt tillstyrkt tullen, och att Första Kammaren i dag utan debatt och utan votering antagit tullsatsen, i någon mån inverka på denna kammare, då vi väl böra vara ense om, att sakkunskapen i denna liksom i ett flertal ekonomiska frågor är bättre representerad inom Första Kam-

*Om tull
å fasonjärn.
(Forts.)*

Om tull
å fasonjärn.
(Forts.)

maren, än hvad den är och någonsin kommer att bli i Andra Kammaren.

Jag ber, herr talman, att på grund af hvad jag anfört få yrka bifall till motionen och utskottets hemställan.

Herr Ljunggreu: Herr talman! Jag vill endast rätta ett misstag, som herr Vennersten begick, då han nämnde mig som medlem af järnkontorets tulltaxekommitté. Det har jag aldrig haft äran vara och lär icke heller få. Han sammanblandar nog härmed mitt medlemskap i maskinverkstädernas tulltaxekommitté, men detta frånträdde jag ett par dagar efter Riksdagens början, och jag hade då icke mycket deltagit i dess arbete.

Då här emellertid talats om järnkontorets tulltaxekommitté, så tror jag, att det vore skäl nämna, att man säkerligen icke inom denna kommitté lär vara så öfverens om behovet af den föreslagna tullsatsen, att man obetingadt skulle vilja vara med därom, åtminstone nu. Och jag hemställer till motionärerna eller dem, som tillhöra utskottets majoritet, att sätta sig i förbindelse med järnkontorets tulltaxekommitté för att på sådant sätt få bekräftelse på, att reservanternas motivering är den från viss synpunkt riktigaste.

Gentemot herr Vennersten får jag säga, att det måste förvåna både mig och andra, att han är så inkonsekvent i tullagstiftningsfrågor. Han var nyligen beredd att utan vidare vara med om tullfrihet för råtagel, men han är nu lika beredd att vara med om tullskydd för ifrågavarande balkar och valsprodukter.

Herr Svensson i Skyllberg tyckte, att reservanternas motivering var väl svag. Nej, herr Svensson! Är det någon motivering, som är svag, är det motionärernas. Men reservanterna gå så långt i utveckling af motionens synpunkter, som någon kan begära.

Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på ett annat yttrande af herr Svensson i Skyllberg. Han sade nämligen på tal om Göteborgs byggmästares yttrande ungefär följande ord: »protektionisterna, de få icke klaga på fördyrande.» Men jag tillåter mig då fråga: ha då icke andra människor rättighet att klaga på ett fördyrande genom tullskyddet? Om icke herr Svensson i Skyllberg ordagrant sagt detta, var ändock meningen sådan, som jag antydt.

Jag slutar nu med en hemställan till motionärerna att svara på den frågan, huruvida icke det intresse, som motionärerna bevakat med sin motion, blifvit mycket högre värdesatt, än som kan anses lämpligt till och med af intressenterna själfva, som använda balk- och hörnjärn.

Herr Biesçrt: Herr talman, mina herrar! En ärad talare, herr Vennersten, tycktes vara så säker på, huru en granskning inom tulltaxekommittén, sådan som reservanterna föreslagit, skulle utfalla, att han förklarade sig redan nu kunna säga, att det bästa är att bifalla motionen. Jag vill med anledning däraf fråga: är det icke

ändock att gå litet för raskt till väga i vändningarna. Det kan hända, att herr Vennersten inom tulltaxekommittén, om den kommer att sysselsätta sig med en sådan utredning — och det kommer den ju i hvarje fall att göra — kommer att mötas af vissa öfverraskningar.

Här har framhållits både af herr af Burén och af herr Svensson i Skyllberg och af flera andra också, tror jag, att den utredning, som våra underhandlare med Tyskland åvägabragt, och den utredning, som måste ha föregått bevillningsutskottets betänkande i fjol om gällande handelstraktat med Tyskland, borde ha varit tillräcklig för att vi nu skulle kunna fatta beslut i denna fråga. Med anledning däraf vill jag nämna, att det just var klagomål från underhandlarnas och andras sida, att vår nuvarande tulltaxa var uppställd så, som den är, och för öfrigt lider af sådana brister, att vi faktiskt ha mycket slöa och dåliga vapen i händerna, då det gäller att avsluta en tulltraktat med främmande länder; det var denna omständighet, denna brist på utredning, huru vår tulltaxa borde vara uppställd och särskildt — hvilket icke är det minst viktiga — huru våra tulltaxerubriker borde se ut och de nuvarande omordnas, som gjorde, att tulltaxekommittén kom till stånd.

Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet därpå, att vi reserveranter ingalunda ställt oss ovilliga mot den föreslagna tullen. Men vi fordra, med hänsyn till andra berättigade intressen här i landet, att, innan vi i klump åsätta denna tull, den af oss ifrågasatta, så lätt åvägabragta utredningen skall komma till stånd.

Herr Svensson i Skyllberg kom med ett för mig mycket egenomligt argument. Han sade, att, då Första Kammaren enhälligt utan votering antagit denna tull, då borde vi också kunna göra det. Det behöfs icke många ord för att bemöta detta. Jag för min del håller på denna kammares grundlagsenliga rätt att här pröfva och besluta, oberoende af hvad Första Kammaren i denna fråga beslutat.

Herr Vennersten: Herr talman! Jag vill endast anhålla om ursäkt för mitt misstag, då jag sade, att herr Ljunggren varit ledamot af järnkontorets tulltaxekommitté. Såsom han själf upplyst, var han medlem af maskinverkstädernas tulltaxekommitté. Men detta förändrar dock icke saken i realiteten, då jag ju hufvudsakligen afsåg att framhålla, att den ärade reservanten satt inne med nödig sakkunskap för att lämna oss och sina medreservanter den, såsom reservanterna själfva framhållit, ganska lätt gjorda utredningen i detta afseende.

Beträffande den inkonsekvens, jag skulle låtit komma mig till last, därför att jag i ena fallet röstar för tullfrihet och i det andra för tullskydd, ber jag att få påpeka, att det icke är någon inkonsekvens uti, att man går med på tullfrihet för en råvara, men önskar tull på ett fabrikat, som väl om något bör kunna bli föremål för tillverkning inom landet. Jag torde väl därmed ha tillkännagifvit,

*Om tull
å fasonjärn.
(Forts.)*

Om tull
å fasonjärn.
(Forts.)

att jag anser, att man bör, så långt möjligt är, göra råvarorna tullfria, och samtidigt bereda skydd icke minst åt de för vårt land naturliga industrigrenarna. Och detta torde väl icke gärna kunna betecknas såsom inkonsekvent.

Beträffande herr Biesërts anmärkning mot mig, vill jag påpeka, att det ju här gäller för en hvar att taga ställning till saken. Och jag anser, att saken är så väl utredd, att jag för mitt vidkommande utan tvekan vågar lämna min röst för den föreslagna tullen.

Herr Svensson i Skyllberg: Till en början vill jag gentemot herr Biesert säga det, att jag visserligen icke förnekar, att Andra Kammaren har lika befogenhet att själfständigt döma i saken som Första Kammaren enligt grundlagen, men Första Kammaren sitter inne med bättre kännedom om industriens behof och industriens beskaffenhet än Andra Kammaren. Särskildt inom bevillningsutskottet är industrien bättre representerad från Första Kammaren än ifrån denna kammare. Det påstår jag, och det fasthåller jag vid. Det var *en* sak.

Hvad själfva frågan beträffar, så ber jag få säga det, att vi just nu böra försöka skydda vår industri så mycket som möjligt, ty då den högkonjunktur, som nu är rådande inom utlandets järnindustri, inom kort kanske tar en ända, då ha vi att befara, att det här blir en dumping-period, då de stora tyska, amerikanska och kanske engelska fabrikanterna göra allt, hvad de kunna, för att kasta sig öfver svagare situerade länders industri, speciellt nu uppspirande industrier, t. ex. en sådan, som här nu är meningen att planera och föra fram uppe vid Domnarfvet. Läggen det på hjärtat, mina herrar, innan herrarna gå och lägga sin röst i urnan för eller emot denna tull. Jag är viss om, såsom herr Ljunggren också nämnde, att den spelar en afsevärdt större roll för landets industri än den lilla kostnad, som landets byggherrar skulle komma att få vidkännas. Om vi öfverhufvudtaget vilja skydda, så vidt oss möjligt är, och så vidt ingångna traktater det tillåta, landets industri mot den öfvermäktiga utländska industrien skola vi begagna detta tillfälle. Nu gäller det att visa, att man menar allvar med den satsen, att svenska råvaror skola såvidt möjligt förädlas inom landet och att svenskt arbete skall premieras.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr af Burén: Herr talman, mina herrar! I utskottets betänkande på sid. 3 står det just, att kungl. generaltullstyrelsen har infordrat utlåtande angående den frågan, huruvida s. k. fasonjärn i någon mån importerades och användes såsom ämnesjärn eller icke. Med anledning däraf har en tullkammare svarat, att den möjligheten icke kunde anses utesluten, att en del sådant järn användts för vidare bearbetning o. s. v. Jag anser därför, att mitt yttrande

rörande illojal konkurrens, som till en viss grad bestreds af herr Ljunggren, ändock var befogadt. Jag menade då, att det var oriktigt af svenska statsmakterna att lagstifta mot illojal konkurrens, men på samma gång inbjuda till en sådan. Detta anser jag vara ett viktigt moment i motionärernas bevisföring just för denna tull.

*Om tull
å fasonjärn.
(Forts.)*

Herr Broström från Göteborg säger, att man kan icke tänka sig, att vi genom denna tull skulle kunna förhindra import till Sverige af sådant järn. Det är fullkomligt riktigt, det har motionärerna heller icke drömt om, men vi vilja genom denna lilla tull söka i någon mån skydda det inhemska näringslivet, och det är detta, plus hvad jag förut omnämnt, som har utgjort hufvudmotivet för begäran om denna lilla tullsats.

Jag anhåller därför, mina herrar, att få påräkna kammarens bistånd för en fråga, som i realiteten har litet att betyda, men däremot rätt stor betydelse just såsom en fingervisning, att vi verkligen vilja göra något för vår industri, och att alltså kammaren ville bifalla motionärernas framställning, som af bevillningsutskottet tillstyrks.

Herr Jansson i Krakerud: Om det gällde att afstå den begärda tullsatsen, som motionärerna här åskat för all framtid, skulle jag kunna förstå deras ifver och deras uppträdande i denna sak. Men vår reservation afser ju endast ett uppskof till nästa år för att få frågan fullständigt utredd. Då härtill kommer, att motionärerna själva säga, att det här gäller en så liten affär därför, att det importerar så litet af detta järn, så torde icke någon riksolycka inträffa, om det skulle bli ett uppskof med denna fråga till ett annat år, och då härtill ytterligare kommer, att de järnverk, som skulle åtnjuta detta tullskydd, anlagts under nu varande förhållanden, kan man icke heller påstå, att dessa järnverk skulle bli ruinerade, om de icke finge detta skydd, som de naturligtvis icke voro säkra på att få, då de anlades.

Jag tror således, att vi för närvarande mycket väl kunna bifalla ifrågavarande reservation, och i anledning däraf skall jag be, herr talman, att få yrka bifall till densamma och afslag å utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning gaf herr talmannen jämlikt de därunder gjorda yrkandena proposition först på bifall till utskottets hemställan och vidare på afslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Emellertid begärdes votering, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställen i utskottets förevarande betänkande n:o 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit utskottets berörda hemställen och den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 101 ja mot 95 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställen.

§ 7.

Efter föredragning af bevillningsutskottets betänkande, n:o 21, i anledning af väckt motion om ändrade bestämmelser rörande tullen å brännvin och sprit samt vin, lämnades på begäran ordet till

Herr Jesperson, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Då Riksdagen 1905 i nykterhetsvänligt syfte inskränkte rätten för handelsresande att upptaga order å spirituosa, då ansåg den sig icke kunna utsträcka denna bestämmelse äfven till franska handelsresande, till följd af bestämmelserna i den franska handelstraktaten. Jag har därför i år väckt motion om införande af differentialtullar, i afsikt att försvåra just för dessa handelsresande att försälja spirituosa åt folk i allmänhet här i landet, förmenande att man därigenom skulle i någon mån kunna motverka, att utlänningar skulle erhålla någon bättre rätt än svenska medborgare. Men då bevillningsutskottet icke ansett sig kunna gå den af mig föreslagna vägen utan i stället föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t, att »det täcktes Kungl. Maj:t vidtaga erforderliga åtgärder därhän, att utländska handelsresande med eller utan näringslegitimationsbevis, icke under några förhållanden må tillgodonjuta gynnsammare behandling än landets egna undersåtar, som utöfva enahanda yrke», och då jag är fullt förvissad om, att Kungl. Maj:t skall göra allt hvad i hans förmåga står, för att missförhållandet skall blifva rättadt, ber jag endast att få yrka bifall till utskottets hemställen.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 8.

Härefter föredrogs bevillningsutskottets betänkande, n:o 22, i anledning af väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående

beskattningsåtgärder i erforderliga fall mot skogsköpare; och anförde därvid

Herr Lindhagen: Det ämne, som den ifrågavarande motionen afser, måste betecknas såsom synnerligen behjärtansvärdt, ehuru jag å andra sidan måste erkänna, att motiveringen är verkligt svag.

Denna motion såsom ett slutled i den större motion, med hvilken den hänger tillsammans, har kanske just däri sitt försvar, och man bör måhända därför icke anmärka så mycket emot, att den icke erhållit en mera uttömmande motivering, hvilken den annars egentligen bort hafva. Motionen skrefs helt kort innan motions-tiden gick ut, en timme före dess slut. Därför har jag verkligen icke väntat, att utskottet skulle bifalla den, trots att själfva saken förtjänar det. Nu har emellertid utskottet på ett för motionären lyckligt och för saken gagneligt sätt hänvisat till, att denna angelägenhet lär komma att beaktas i sammanhang med det förslag, som skogsbeskattningskommittén kommer att afgifva. Då vi ha det nöjet att bland denna kommittés medlemmar finna herr Daniel Persson i Tällberg, hoppas jag, att han gör till »ett oeftergifligt villkor», att kommittén icke kommer bevillningsutskottets förhoppning på skam. Under denna förvissning, herr talman, som kanske dock icke är så alldeles viss, skall jag afstå från att göra något yrkande.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 9.

Bevillningsutskottets härefter föredragna betänkande, n:o 23, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående upphörande af rätt för tullverket att för införd vara utkräfva ytterligare tull, sedan varan till importören utlämnats, blef af kammaren godkänt.

§ 10.

Bevillningsutskottets betänkande, n:o 24, i anledning af väckt motion om ändring af §§ 5 och 6 i tulltaxeunderrättelserna, föredrogs härefter; och yttrade därvid

Herr Bergström: Herr talman! Den hemställan, som bevillningsutskottet i detta betänkande gjort, har på grund af orden »rörande sådan ändring af ifrågavarande paragrafer, som blifvit här ofvan angifven» blifvit på några håll så uppfattad, att bevillningsutskottet icke skulle åsyfta en allsidig utredning af hithörande frågor. Men det har naturligtvis icke varit bevillningsutskottets mening att på något vis motsätta sig en allsidig utredning. För att

fullständigt undanröja detta missförstånd tillåter jag mig emellertid hemställa, att de nu upplästa orden ur betänkandet måtte, på sätt Första Kammaren redan beslutit, utbytas mot orden »i berörda ämne». Sålunda, under återopande af hvad bevillningsutskottet i utlåtandet anført, tillåter jag mig hemställa, »att Riksdagen, i anledning af herr Röings förevarande motion om ändring af §§ 5 och 6 i tulltaxeunderrättelserna, måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning i berörda ämne samt därefter till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill en dylik utredning kan gifva anledning.»

Vidare anfördes ej. Efter af herr talmannen gifna propositioner i ämnet biföll kammaren utskottets hemställan med den af herr Bergström däri nu föreslagna ändringen.

§ 11.

Om ändring i förordningen om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund.

Å föredragningslistan fanns vidare upptaget lagutskottets utlåtande, n:o 42, i anledning af väckt motion om ändring af 8 § förordningen om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund.

I en inom Andra Kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, n:o 151, hade herr *C. A. Lindhagen* yrkat, att Riksdagen beträffande enskildes vattenfall jämte strandrättigheter måtte för sin del besluta följande förändrade lydelse af 8 § i förordningen om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund den 30 december 1880, sådant detta lagrum lydde i lagen den 20 oktober 1899:

För tillgodogörande af vattenfall eller fors må utan hinder af hvad i 7 § är stadgadt i kungsådra byggas; dock ej annorledes än enligt 2, 3, 5 och 6 §§ är medgifvet, ej heller utan att Konungen därtill lämnat tillstånd.

Tillstånd, hvarom i denna § sägs, må af Konungen meddelas endast på viss tid, ej öfverstigande fyrtio år. Meddelas det sökta tillståndet, föreskriber Konungen, under förbehåll af enskild rätt, på hvilket sätt och under hvilka villkor anläggningen må utföras och nyttjas.

Utskottet hemställde, att Riksdagen i anledning af förevarande motion måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t, intill dess ny vattenrättslagstiftning kommit till stånd, vid meddelande af tillstånd till byggande i kungsådra göra sådan begränsning af tiden för tillståndet, att detsamma komme att gälla allenast för högst 40 år.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter

*Om ändring i
förordningen
om jordägares
rätt öfver
vattnet å hans
grund.
(Forts.)*

Herr Martin yttrade: Herr talman, mina herrar! Det kan synas djärft att gentemot ett enhälligt lagutskott taga till orda och yrka afslag på utskottets hemställan. Men min bestämda öfvertygelse om det olämpliga i det slut, hvartill lagutskottet kommit, och det förhållandet att riksdagens Första Kammare under förmiddagens lopp utan votering afslagit utskottets hemställan gifva mig anledning att här framkomma med ett dylikt yrkande.

Efter refererande af motionen har utskottet yttrat: »Visserligen lär Kungl. Maj:t i hittills meddelade tillståndsresolutioner sökt genom ganska utförliga bestämmelser sörja för att de allmänna intressen, hvilka framdeles skulle kunna blifva lidande genom kungsådras öfverbyggande, obehindradt måtte komma till sin rätt.» Där medgifver således utskottet, att Kungl. Maj:t redan nu tillser, att de allmänna intressena komma till sin rätt. »Men», säger utskottet, »så länge icke genom en ny lagstiftning förhållandena blifvit genom bestämmelser i lag säkrare ordnade, finnes icke full säkerhet, att villkoren för öfverbyggandet alltid blifva tillräckligt betryggande för det allmänna.» Det skäl, som utskottet således anført för ett bifall till motionen, synes mig vara synnerligen svagt gentemot erkännandet af det faktiska förhållandet, att Kungl. Maj:t i sina tillståndsresolutioner plägar iakttaga det allmännas rätt. Det kan för den, som icke tänkt sig in i dessa saker, synas möjligt, att det slut, hvartill utskottet kommit, icke har någon större betydelse. Men jag påstår, att detta är oriktigt. Ty hvad gäller saken? Den gäller att i fråga om de koncessioner eller de medgifvanden, hvilka afse rätt att öfverbygga kungsådra, inskränka denna rätt till en viss, ganska kort och begränsad tid. Detta innebär naturligtvis, att de företag, som afse och grunda sig på öfverbyggandet af kungsådra, måste räkna med den eventualiteten, att de gjorda anläggningarna skola efter förloppet af 40 år blifva utan betydelse, i det att dessa då måste afstås till det allmänna. Det afser med andra ord att försvåra och fördyra användandet i enskildes händer af den svenska vattenkraften. Det innebär således också det, att de sträfvanden, som afse att gagna vår industri genom att ersätta den utländska kraftkällan stenkol med den svenska kraftkällan vattenfall, skola högst väsentligt stärfjas eller försvåras. Det afser påtagligen också det, att den del af den för vår industri tillgängliga kraften, som härleder sig från användandet af våra träkol — en kraftkälla, hvars utnyttjande motionären helt säkert icke anser vara till gagn för vår skogshushållning — icke skulle kunna på lämpligt sätt ersättas med den billiga kraftkälla, som vi hafva i våra ständigt rinnande vatten, där kraften icke tager slut, såsom fallet är med våra skogar. Det synes mig således ur rent finansiell synpunkt sedt vara ett fullständigt missgrepp, om man

*Om ändring i
förordningen
om jordägares
rätt öfver
vattnet å hans
grund.
(Forts.)*

tänker att genom några som helst åtgärder försvåra eller fördyra användandet, till industriens gagn, af kraften i våra vattenfall.

Det är ett känt förhållande, att vår lagstiftning lägger synnerligen stora och svåra hinder i vägen för utnyttjandet af vår vattenkraft. Jag behöfver nu icke närmare ingå på detta förhållande, men jag vill dock anmärka, att den, som något känner till dessa förhållanden, den vet också, att själfva vattenkraften är relativt ganska billig. Jag kan för några hundra tusen kronor köpa ett vattenfall, men dess monterande för sitt ändamål kostar lika många miljoner kronor, som vattenfallet kostar i hundratusental. Det är således ett stort och väldigt företag, detta, och det är nog icke obekant för de svenska statsmakterna, hvilka nyss beviljat så stora belopp för Trollhättefallens utnyttjande, att den, som vill begagna svensk vattenkraft, måste nedlägga stora, mycket stora summor på möjligheten att kunna utnyttja den. Det är således en företagsamhet af mycket omfattande beskaffenhet, som sålunda, efter min tanke, skulle genom ett hårdhänt ingrepp från statsmakternas sida stärfas, om man nu skulle säga: nej, ni får icke använda denna vattenkraft under mer än 40 år. Ty förhållandet är det, att om i dessa koncessioner — jag vill återkomma till det uttrycket något senare — bestämmes, att vattenkraften icke får användas i mer än 40 års tid, så blir därigenom utan tvifvel en stor del af de företag, hvilka kanske just nu rundt omkring i landet planeras, omöjliggjord, och det kapital, som nu håller på att utnyttja denna stora resurs i vårt land, skall då helt säkert söka sig in på andra områden.

Det är — jag vågar påstå det — en bland de mest ömtåliga frågor i den svenska ekonomiska lagstiftningen att kunna rätt balansera emellan den rätt som kronan kan hafva till våra vattenfall, och den rätt, som den enskilde kan äga till dem, äfvensom den befogenhet den svenska industrien kan hafva att använda vattenfallen för sina ändamål. Den kommitté, som är tillsatt för att behandla frågan, har också med en mycket sorgfällig hand — en sorgfällighet, som står i stark strid med det, jag vågar säga, rent af brutala ingripande, som skulle ske genom ett bifall till motionen — behandlat denna sak. Den har, efter många och långa öfverläggningar, kommit till ett preliminärt resultat, af innehåll, att i ett blifvande lagförslag i ämnet »icke skulle upptagas några bestämmelser angående kungsådra, men att i stället skulle stadgas, att därest i eller vid strömfall, hvarest vid vanligt lågvattenstånd framrinner en viss vattenmängd per sekund, hvilken vattenkvantitet skulle i förslaget närmare angifvas, kanal eller annan allmän farled eller allmän flottled inrättas, utvidgas eller förbättras eller därest i sådant strömfall vattnet skulle tagas i anspråk för annat allmänt ändamål, eller därest sådant strömfall helt eller delvis skulle gå förloradt till följd af vattenafledning för jords torrläggning, strömfallets ägare skall vara skyldig att utan ersättning afstå så mycket vatten, som för ändamålet oundgängligen kräfves, dock icke i någon hän-

delse mera, än att nämnda vattenmängd motsvarar högst en tredjedel af det i strömfallet framrinnande vattnet vid vanligt lågvattenstånd.» — Härtill är lagd den bestämmelsen, att, om ett sådant påfordrande sker inom de närmaste 40 åren efter en viss tidpunkt, den, som äger vattenfallet, skall äga att efter särskildt angifven beräkningsgrund erhålla ersättning för det vatten, han afstått.

Om ändring i förordningen om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund.
(Forts.)

Sammanhanget mellan detta förslag och den nu gällande lagstiftningen är ganska påtagligt. Den nu gällande lagstiftningen säger — som känt är — att i vattendrag, där kungsådra af ålder varit, skall en tredjedel af vattnet hållas öppen för fiskens gång, för flottled och för farled. Och det är med stöd af dessa förhållanden, som kommittén ansett sig kunna preliminärt komma till, att det allmänna skall bibehålla rätten att få utnyttja denna tredjedel af vattnet, på sätt den angifvit. Men att, såsom utskottet här föreslagit, säga, att Kungl. Maj:t skall tillförbindas att icke bevilja koncessioner på längre tid än 40 år, det förefaller mig uppenbart vara utsprunget från en synpunkt om statens rätt i fråga om vattnet, hvilken svårligen är den riktiga. Motionären har med sin benägenhet att använda vissa uttryck, och däribland uttrycket monopol, i sin motion på ett såsom vanligt utomordentligt väl framfördt sätt kommit till det resultat, att staten skulle på något sätt vara ägare till en tredjedel af våra stora strömmar och att, när staten åt den enskilde uppläte utnyttjandet af dessa stora strömmar, detta skulle i själfva verket utgöra ett mycket stort medgifvande från statens sida. Jag tror dock, att denna hans uppfattning icke är enligt med svensk rättsuppfattning och svensk lagstiftning. Det är ju svårt att i den saken inlåta mig i tvist med min ärade kamrat på stockholmsbänken, den skicklige juristen, men jag tror, att jag har många och framstående juristers och äfven andras stöd i den uppfattningen, att det icke är så, att staten anses såsom ägare till en tredjedel af vattnet, utan att det i stället är så, att staten ansett sig kunna genom lagstiftningsåtgärder inskränka den äganderätt, som är tillförsäkrad den enskilde, och det för vissa syften, nämligen, såsom det heter, för fiskens gång, för allmän flottled och för allmän farled. Den synpunkten har den svenska lagstiftningen allttjämt tillämpat, då den i fråga om jordägares rätt öfver vattnet på hans grund och vattenägares rätt sins emellan sagt, att gränsen går i halfva vattnet. Den regeln har också legat till grund för senare tids lagstiftning i denna fråga, och Riksdagen har, utan att på något sätt frångå den äldre lagstiftningen i detta afseende, år 1899 förklarar, att Kungl. Maj:t skulle äga bestämman, om rätten att öfverbygga kungsådra skulle beviljas.

Jag tror för min del, att utskottet icke tillräckligt har besinnat ett bud, som heter: »inled oss icke i frestelse», när utskottet af det utomordentligt förledande sätt, som motionären användt, låtit förmå sig att så till vida bifalla hans motion, som här är fallet. Jag tror för min del, att utskottet härvid icke beaktat de lagliga

Om ändring i
förordningen
om jordägares
rätt öfver
vattnet å hans
grund.
(Forts.)

förutsättningarna för denna motion, och jag tror, att utskottet än mindre beaktat de praktiska olägenheterna af förslaget.

Herr talman, jag yrkar afslag på utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Ekman* i Mo gård, *Gustafsson* i Mjölby, *Mallmin*, *Svallingson*, *Bengtsson* i Häradsköp, *Rüf*, *Danielsson*, *Larsson* i Bondarfve, *Persson* i Killebäckstorp, *Beckman* i Linköping, *Persson* i Hult, *Andersson* i Bråborg, *af Burén*, friherre *Silfverschiöld*, *Hedenstierna*, *Sandén*, *Vennersten*, *Olsson* i Heden, *Ekman* i Göteborg, *Thavenius*, *af Callerholm*, *Emthén*, *Öberg*, *Zimdahl*, *Starbäck*, *Camitz*, *Lindvall*, *Hellman*, *Sjö*, *von Geijer*, *Biesert*, *Svensson* i Skyllberg, *Dahlgren* och *Sædén*.

Herr Lindhagen: Herr talman! Den föregående talarens yttrande här utgjorde ett eko från den debatt, som i förmiddags läser hafva förts i Första Kammaren, ehuru jag måste gifva honom erkännandet, att han var betydligt lugnare. Ty om man får döma af referaten öfver Första Kammarens debatt, så var denna sådan, som om hela vår industri stått på spel genom det besked, utskottet kommit till. Det är verkligen bedröfligt, att en fråga sådan som denna skall tagas så på känslöstämningens strängar, i stället för att man skall hålla sig till hvad saken egentligen gäller.

Alla de herrar, som nu instämt med den föregående talaren, eller åtminstone de flesta af dem hafva kanske icke klart för sig, att hvad de nu påyrkat är ett bestämdt afstående från den grund-sats, som gjorde sig gällande vid 1902 års riksdag, då Riksdagen beslöt en lag angående expropriation för elektriska kraftledningar. Jag måste i korthet återgifva, huru denna fråga uppkommit. År 1896 väcktes i båda kamrarna många motioner, som alla afsågo ett bättre tillgodogörande af kraften i våra vattenfall. En grupp af motionerna syftade till att man skulle få expropriationsrätt för kraftledningar, som dragas från vattenfallen, och den andra gruppen af motionerna afsåg rätt att bygga i kungsådra, eller hvad som det här är fråga om. Och Riksdagen beslöt skrivelser i båda dessa afseenden. Rätten att bygga i kungsådra var således en rättighet, som den enskilde icke hade, men som han kunde få genom koncession af staten. Hvilken uppfattning man än må ha om kungsådrens rättshistoriska betydelse, så var byggande däri något, som man måste ha tillstånd till.

Denna fråga om byggande i kungsådra återkom från Kungl. Maj:t till Riksdagen redan år 1899. Då var det här i kammaren ingen, som kom att tänka på att man här i landet, i likhet med hvad man i utlandet gjort, borde begränsa tiden för koncession icke till endast 40 år — såsom den föregående talaren framställde det — utan till 40 år i sänder, hvilket är en helt annan sak. Och därför kom det olyckliga beslutet att fattas, att Riksdagen helt enkelt beslöt en lag, hvarigenom koncession till byggande i kungs-

ådra kunde erhållas på evärdlig tid. Det sades nämligen icke ifrån, att koncession skulle beviljas endast på viss tid, och följden blef, att Kungl. Maj:t beviljar sådan på evärdlig tid.

Först året därpå eller 1900 kom svaret på den andra skrivelser om expropriation af mark för framdragande af elektriska kraftledningar. Då var det i kammaren en och annan, som kom att tänka på denna sak och väckte motion både därom och åtskilligt annat i det framlagda förslaget. — Ja, herr Jansson i Djursåtra nickar åt mig; vi voro tillsammans den gången att drifva den saken. Ty Kungl. Maj:t hade föreslagit, att äfven denna expropriationsrätt för framdragande af elektriska kraftledningar skulle få beviljas på evärdlig tid. Första Kammaren motsatte sig då, alldeles som nu, att koncession skulle beviljas endast för viss tid, och biföll i hufvudsak den kungl. propositionen, men Andra Kammaren afslog, med rätta, hela förslaget och begärde ny utredning. Så kom Kungl. Maj:t tillbaka med saken år 1902. Men äfven då hade Kungl. Maj:t byggt förslaget på samma uppfattning, som Första Kammaren hade, och ville icke medgifva någon begränsning af koncessionstiden. Då upprepade vi här i kammaren våra yrkanden, och följden blef den, att det särskilda utskott, som skulle afgifva utlåtande rörande alla hithörande frågor, yttrade sig i denna fråga på följande sätt:

»Hufvudsakliga skälet, som förmått statsrådet och chefen för justitiedepartementet att afstyrka införandet af en tidsbegränsning uti ifrågakvarande hänseende, synes vara farhåga, att densamma skulle verka hämmande på den elektriska kraftens användande — hvilket denna lag just är afsedd att främja — därigenom att den osäkerhet i de elektriska företagens ställning, som en dylik åtgärds vidtagande skulle medföra, i många fall komme att försvåra eller omöjliggöra anskaffandet af erforderligt kapital för dessa oftast dyrbara anläggningar.» »Men», fortsätter utskottet, »utan att förbise den stora vikten och betydelsen af det utaf föredragande departementschefen sålunda anförda skäl, anser dock utskottet, i likhet med motionärerna, att detsamma icke bör tillmätas afgörande betydelse vid frågans bedömande. Enligt utskottets förmenande kan ej det allmänna intresset anses vara vederbörligt tillgodosedt, därest icke någon inskränkning vidtages i koncessionstidens längd.»

Resultatet af detta var, att, Första Kammaren antog en koncessionstid af högst 50 år, under det att Andra Kammaren beslöt en koncessionstid af högst 30 år, och sedan sammanjämkades detta till en koncessionstid af högst 40 år i sänder.

Nu är det klart, att, när man en gång kommit till detta beslut i den punkten, det borde ligga nära till hands, att man vill reparera det misstag eller den blunder, som ägde rum år 1899, då det gällde frågan om rätt att öfverbygga kungsådra.

Den föregående talaren har nu målat på väggen i alldeles oerhörd grad. Han har upprepat precis samma skäl, som vi hörde från regeringen åren 1900 och 1902 och från Första Kammaren

Om ändring i förordningen om jordägares rätt öfver rattnet å hans grund.
(Forts.)

*Om ändring i
förrordningen
om jordägares
rätt öfver
vattnet å hans
grund.
(Forts.)*

bägge dessa år. Det är ett fullkomligt eko och precis samma sak, så att hvad han nu vill inleda oss på är att frågå den princip, som vi, ehuru visserligen efter häftiga strider, godkände år 1902.

Jag skall i alla fall inlåta mig något på hans synpunkter. Han berörde först frågan, huruvida rätten att bygga i kungsådra är en statens eller enskildes tillhörighet, och han påstod, att motionären särskildt starkt betonar det förra, ehuru kronan icke hade någon rätt till detta, hvilket han närmare utvecklade, utan att det nog var närmast strandägarens rätt. Det vore icke öfverensstämmande med gammal svensk rättsuppfattning. Menade han, att staten på detta sätt blandar sig i dessa saker, utan den borde hålla sig därifrån. Ja, motionären har i verkligheten ansett, att denna fråga behöfver man icke alls inlåta sig på. Han har tvärtom sagt, att — man må ha hvilka meningar som helst om kungsådrens rätts-historiska betydelse — praktiska skäl föreligga i hvarje fall för att icke medgifva koncession för evärdlig tid.

Och hvad angår »den gamla, svenska rättsuppfattningen», som man hörde framhållas i Första Kammaren i förmiddags till skillnad från motionärens samhällsupplösande läror, så vill jag säga det, att den rättsuppfattning, jag och många med mig i detta fall hylla oss till, är den gamla, svenska rättsuppfattningen. Men den rättsuppfattning, som vi nu bygga på, den är jobbarnas rättsuppfattning, som grundlades i början af 1800-talet och som ännu härskar. Den är en importvara från utlandet och icke någon gammal svensk rättsuppfattning. Det är mot denna nya inkräktare utifrån, som vi måste mer och mer reagera; vi måste återgå till de gamla, goda tiderna.

Men, som sagdt, den frågan föreligger icke nu, utan endast frågan, huruvida det kan vara förenligt med nödig försiktighet att medgifva koncession på evärdlig tid. Nu invänder herr Martin liksom Första Kammaren och regeringen åren 1900 och 1902: »Vi vilja då icke inlåta oss på dylika anläggningar, komma affärsmännen att säga.»

Ja, det beror alldeles på hurudana bestämmelserna äro. Så länge det står öppet att få koncession på evärdlig tid, säger man: »det går icke; vi kunna icke lägga ned penningar på dylika anläggningar.» Men har det en gång blifvit bestämdt, att koncession får medgifvas endast på 40 år i sänder, går det mycket bra. Det har visat sig i Sverige i fråga om elektriska kraftanläggningar, och det har visat sig öfverallt i utlandet, där koncession också inskränkes till viss tid.

Vi skola väl ändock, mina herrar, inse det betryggande i att det är staten, som meddelar koncession på viss tid i sänder! Vi skola väl icke lagstifta så, som om vi ansåge, att vi icke kunna lita på att staten, när den förnyar koncessionen, icke skulle tillgodose det allmänna intresset, utan att man bör medgifva koncession för evärdlig tid, därför att de enskilde skulle bättre än staten

tillgodose det allmänna intresset. Ett sådant resonemang kan icke rimligtvis föras.

Hvem är det då, som vinner på, att koncession sålunda meddelas på evärdlig tid? Jo, det är industrien, säger man. Men jag vågar bestrida, att industrien vinner därpå, ty de, som representera industrien härvidlag, äro icke blott de verkliga industrimännen, som under stora svårigheter söka förädla en råvara, utan det är dessutom aktieägarna; de senare tänka på, hvad de kunna vinna genom aktiernas stegring, och det är alldeles klart, att om de få denna present att för evärdlig tid kunna öfverbygga en så stor vattenkraft som den, hvilken framrinner i kungsådran, ha de möjlighet att ytterligare spekulera i detta värde. Det blir kanske också den gamla vanliga historien: när staten sedan kommer tillbaka och behöfver denna kraft för järnvägsdrift eller annat, får den lösa igen med miljoner, hvad den på detta sätt skänkt bort utan att tänka sig för. Men det är ju så, som staten vill ha det, och jag är alldeles öfvertygad om att det allt fortfarande en lång tid kommer att gå så. Den verkliga industrien däremot har fördel af att spekulationen ej får lösa tyglar, och den måste lita på att staten finner det vara i sitt eget intresse, att, när de 40 åren äro slut, koncessionen på rimliga villkor förnyas. Detta om den saken.

Herr Martin talade vidare om vattenrättskommittén och anmärkte, att den med särdeles stor sorgfällighet uppgjort ett förslag, för hvilket detta lagutskottets utlåtande skulle gå i vägen. Jag har nu icke närmare studerat kommitténs förslag, men jag vill gärna utgå ifrån att det är sorgfälligt uppgjort. Det har emellertid vid redogörelsen af detta kommitténs förslag framhållits, att kommittén kommit till det resultat, att den rätt, som det allmänna enligt förslaget skulle få i alla vattendrag, icke skulle gälla för sådana fall, där man för evärdlig tid öfverbyggt kungsådra; med andra ord, genom meddelande af dylik koncession på evärdlig tid omöjliggjorde man för det allmänna att i samma utsträckning, som kommittén tänkt sig, kunna utfå sin rätt.

Nu säges det visserligen, att inom kommittén röster sedermera höjts för att man skulle gå så långt som att medgifva, att den blifvande lagstiftningen finge retroaktiv verkan äfven gentemot sådana beslut, som innefatta tillåtelse att för evärdlig tid öfverbygga kungsådra. Men, mina herrar, nu veta vi för det första icke, hvad kommitténs förslag egentligen innebär, och ännu mindre veta vi, om det kommer att antagas af Riksdagen. Men hvad vi med all säkerhet kunna befara, det är, att om staten nu meddelar dylika koncessioner på evärdlig tid och sedan kommittén kommer och säger: vårt förslag skall ha retroaktiv verkan — hvad vi då ha att befara, säger jag, det är, att staten blir den förlorande parten. Ty det veta vi ju alla, huru det då går, åtminstone i Första Kammeraren. Det finnes väl ingenting, som man har så klart för sig som det, att ett förslag om att en lag skulle få retroaktiv verkan

Om ändring i förordningen om jordägarers rätt öfver vattnet å hans grund.
(Forts.)

Om ändring i
förordningen
om jordägares
rätt öfver
vattnet å hans
grund.
(Forts.)

är af ondo och aldrig bör gå igenom här i Riksdagen. Man har alltså skäl att här hysa de allra största farhågor. Äfven om nu kommittén skulle komma med ett sådant förslag, som här sagts — hvilket den kanske icke gör, sedan den fått så mycket medhåll från Första Kammaren — hvem kan garantera för att detta förslag blir antaget af såväl Första som Andra Kammaren? Och om det icke det skulle bli, då står staten där vackert med sin förlorade rätt och utan möjlighet att kunna reglera dessa förhållanden.

Det är särskildt med hänsyn till denna sista omständighet, som utskottet ansett sig böra tillstyrka bifall till motionen på det sätt, som skett, och jag ber, herr talman, att på nu anförda skäl få yrka bifall till denna utskottets hemställan.

Herr Hildebrand: Herr talman! Det är en omständighet, som ännu icke kommit riktigt fram under debatten, och det är, att, såsom utskottet konstaterat, Kungl. Maj:t endast meddelat tillstånds-resolutioner, beledsagade af ganska utförliga bestämmelser, hvarmed Kungl. Maj:t velat sörja för att de allmänna intressen, hvilka framdeles skulle kunna blifva lidande genom kungsådras öfverbyggnad, obehindradt måtte komma till sin rätt. Utskottet har med andra ord vitsordat, att dylika bestämmelser beledsaga koncessionerna till kungsådras öfverbyggnad.

Rörande själfva begreppet kungsådra har en föregående talare uttalat sig, och då jag icke är jurist, och således icke speciellt inne i denna del af ämnet, förbigår jag densamma och ber endast att få fästa uppmärksamheten vid de synnerligen oklara äganderättspreciseringar, hvarmed motionären oupphörligt kommer. Här finnas i motionen ett par uttryck, som äro rätt belysande i detta afseende. »Vidare äger staten», säger motionären, »vissa särskilda vattenpossessioner bestående af vattenrätt med eller utan utmål å stränder eller holmar.» Således: staten äger dessa. Vidare heter det: »Detta senare innehaf är i södra och mellersta Sverige merendels kvarlefvor af kronans särskildt under 1500-talet framställda anspråk på regalrätt till de större vattendragen.» Det, som staten äger, och som kallas *innehaf*, skulle således vara *kvarlefvor af kronans anspråk*. Är icke detta sväfvande, när det är fråga om äganderätt, då vet jag icke riktigt, hvad ett sväfvande uttryck vill säga.

Det hela botten tydligt i en statssocialistisk uppfattning, på hvars konsekvenser man bör tänka, innan man går med på ett sådant förslag som det förevarande. Det kan låta så oskyldigt att här endast är fråga om kungsådra, men motionären har nyss uttalat, att han stöder sig på en äldre rättsuppfattning, och han menar härmed tydligen den uppfattning, som kom till synes i Gustaf Vasas bref, en rättsuppfattning, som icke blott tog sikte på vattenfall, skogar och malmfält utan äfven på böndernas hemman. Man har kvar bref af Gustaf Vasa, däri han skrifvit till sina fogdar, att om icke bönderna sköta sina hemman till landets nytta, de skulle drifvas

bort därifrån, ty de vore för Konungen och landet ansvarige för att de skötte sin jord ordentligt. Vi böra sålunda tänka på den konsekvens, som Gustaf Vasa drog af sin uppfattning, att hvarje innehavare i landet, han må ha hvilken ställning som helst, vore statens tjänstinnehafvare, som vore landet och Konungen ansvarig för det sätt, hvarpå han förvaltade det han innehade, detta månde vara fastighet eller annat. Jag menar med andra ord, att, när det här allt kraftigare gör sig gällande en ny rättsuppfattning, som berör äganderätten, Riksdagen noga må tänka på, innan den beslutar någonting, hvad denna uppfattning innebär, och hvart den kan leda; när motionären hänvisar till en äldre tids uppfattning, bör man se till, huru långt, hur vidt och hur djupt den tiden drog konsekvensen ur sin uppfattning.

Här ha också blifvit berörda förslagets praktiska konsekvenser. Nu är ju förhållandet det, att utnyttjandet af vattenfall, dammbyggnader och dylikt i allmänhet fordra mycket dyra anordningar, då de stå i samband med industriella anläggningar, som kräfva stora utgifter. Först sedan allt detta är färdigt, kan en industri uppstå, folk dragas samman och arbetare få arbetstillfällen. Men huru skola så ofantliga penningebelopp kunna nedläggas i sådana företag, om koncessionen endast gäller 40 år. Det kan vara godt och väl, såsom motionären säger, att koncessionen kan förlängas, och att bestämmelserna faktiskt skulle innebära en koncession på 40 år *i sänder*, men hvem kan i närvarande stund veta, huru långt den statsocialistiska utvecklingen hunnit under de närmaste 40 åren? Hvem kan väl räkna ut, hvilka medel och vägar komma att användas för att åt staten förvärfva hvad nu icke anses möjligt för staten att taga. Huru kan man med andra ord tänka sig, att storindustrien skall kunna göra dessa damm- och fabriksanläggningar och lägga ner kanske många millioner utan förvisning om huru förhållandena gestalta sig efter de första tilländalupna 40 åren?

Nu vet jag ungefär, hvad motionären kommer att svara, om han nämligen gör det i öfverensstämmelse med hvad han nyss sade. Han säger något om jobbar-intressen och vill sålunda låta påskina, att, så fort man talar om att industrien kan behöfva lugn och hvila och att den kan behöfva planera för en längre tid framåt, man då går jobbarnes ärenden. Jag har en helt annan uppfattning om jobberiet, hvar det triffes och hur det arbetar, och jag tror, att dess i längden farligaste fiende är en sund industri, som får utveckla sig normalt, men jag tror icke, att en sådan industri kan skapas, om staten håller efter den på alla sätt, så att den icke här i landet får de betingelser, de villkor och den luft att andas i, som den behöfver.

Vi ha talat så mycket på sista tiden om att hindra emigrationen, och vi ha anordnat vidlyftiga utredningar i denna fråga, vi tala så mycket om att bereda arbetstillfällen, samt att det skall bli en ekonomisk och nationell uppyckning här i landet. Men när det

Om ändring i förordningen om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund.
(Forts.)

Om ändring i
förordningen
om jordägares
rätt öfver
rattnet å hans
grund.
(Forts.)

så en gång blir fråga om att på den närmaste vägen nå allt detta, att försöka bereda dessa arbetstillfällen och att underlätta mödorna för dem, som söka skapa möjlighet att gifva arbetarne arbete och förtjänst, då, mina herrar, komma de synpunkterna fram, om det icke är möjligt, genom att vänta ett år, få en något högre inkomst för staten, eller om man icke genom att stadga någonting i stil med hvad här är föreslaget skulle kunna tillförsäkra staten inkomster för framtiden. Men på detta sätt synes man bäst slå ihjäl just utsikten att här och hvar öka arbetstillfällena. Jag frågar, om detta sätt att gå till väga kan kallas praktiskt. Tillgodoses ej statens intressen bäst därigenom, att de olika näringarna normalt och sundt utveckla sig, och att på det sättet ökad utsikt till härgning beredes svenska folket?

Nu säger antagligen motionären, att det häraf låter, som om hela industrien skulle komma på fallrepet, om denna motion antoges. Det är naturligtvis icke så. Detta förslag berör ju endast vissa industrier, och dem blott i vissa fall. Men det är ju klart, att industriidkare och personer, som vilja lägga ner pengar i sunda affärsföretag, af statsmakternas uppträdande i detta fall draga den slutsatsen, att, om statsmakterna ena året gå med på en sak sådan som denna, de nästa år kunna taga upp något annat och året därpå ett tredje, alltjämt med sikte på endast statens abstrakta intresse och med bortseende från näringarnas kraf.

På de skäl, jag tillätit mig här framhålla, ber jag, herr talman, att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Svensson* i Bondön och *Sedén*.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Det skulle ju kunna vara ganska onödigt att uppträda i denna fråga, då Första Kammaren redan afslagit lagutskottets hemställan och vi sålunda icke nu kunna komma till något positivt resultat. Då jag emellertid inom lagutskottet med min röst bidragit till det slut, hvartill utskottet här kommit, anser jag mig böra säga några ord för att aflägsna några missförstånd, som i denna fråga gjort sig gällande här och, så vidt man kan döma af tidningsreferaten, äfven i Första Kammaren. Man synes mig ha gifvit denna fråga mycket större dimensioner och letat ut en annan mening i utskottets förslag, än hvad det egentligen har.

Af en motionär har föreslagits vissa bestämmelser, som skulle införas i den paragraf uti vattenrättsförordningen, som rör upplåtelse af rätt att öfverbygga kungsådra. Dessa bestämmelser har emellertid utskottet icke velat vara med om, utan utskottet har i stället föreslagit en provisorisk åtgärd, i afbidan på den vattenrättslagstiftning, som vi ha att förvänta och som det ju talats om både i utskottets utlåtande och nu under debatten. Jag ber att få erinra om att det är en hufvudpunkt i utskottets motivering detta, att vi

här afse en provisorisk åtgärd i afbidan på den vattenrättslagstiftning, som skall komma, och denna åtgärd afser att förebygga, att icke den nya lagstiftningen blifver alldeles illusorisk i nu ifrågavarande afseende.

Om ändring i förordningen om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund.
(Forts.)

Det har här något vidrörts, hvad denna lagstiftning skulle komma att innehålla. Jag ber emellertid att få fästa uppmärksamheten på att vattenrättskommittén ännu icke afgifvit något som helst förslag. Den kännedom, som man har om kommitténs blifvande förslag, härleder sig uteslutande från hvad åtskilliga dess ledamöter meddelat. Det enda mig kända meddelande, som i tryck kommit till offentligheten, är det uttalande, som gjordes vid Svenska teknologföreningens andra sektionens årsmöte i år utaf en ledamot af kommittén. Af detta meddelande liksom ock af de upplysningar, som här lämnades af den förste talaren i detta ämne, har framgått, att vattenrättskommittén tänker — åtminstone så vidt man hittills har sig bekant — föreslå borttagandet af alla bestämmelser om kungsådra, och i stället på ett helt annat sätt skydda det allmänna intresse, som man ville tjäna med det gamla begreppet kungsådra. Jag vill nu icke återupprepa, huru vattenrättskommittén tänkt sig denna sak ordnad. Den förste talaren har ju redogjort härför; och såväl han som talare i Första Kammaren ha vitsordat, att kommitténs förslag vore synnerligen väl genomtänkt. Det må blott erinras, att det icke skulle vara för framtiden förbjudet att helt öfverbygga ett vattendrag, men att den, som så byggt en damm, är skyldig att efter 40 år utan ersättning afstå viss del af vattnet för ändamål, som det allmänna kräfver. Om han skall afstå det före utgången af 40 år, hvartill han också kan förbindas, har han rätt att få ersättning med allt större och större belopp, ju tidigare han afstår vattnet till det allmänna. Det är ju alldeles uppenbart, att därest man tillåter, att kungsådra för obegränsad tid öfverbygges, blir förhållandet det, att, för så vidt lagstiftningen ej får retroaktiv verkan, så att den skulle gälla äfven de koncessioner, som redan meddelats, kommitténs förslag skulle blifva illusoriskt. Nu har det sagts i dag i Första Kammaren — åtminstone har så uppgifvits för mig — att den blifvande lagstiftningen i detta ämne *skulle få retroaktiv verkan*. Ja, därom torde man dock icke veta så mycket. Den ledamot af kommittén, hvars meddelande här refererats, säger därom: »Ifrågavarande bestämmelse är ej afsedd att äga tillämpning å strömfall, som, då den föreslagna lagen träder i kraft, redan äro i laga ordning öfverbyggda eller eljest till fullo utnyttjade; dess ägare skall åtnjuta den rätt, som han redan förvärfvat.» Detta är den enda i tryck återgifna officiella upplysning, som i ämnet föreligger. Den innehåller, såsom vi hörde, att lagen icke skulle få retroaktiv verkan. Det synes mig klart, att det är en angelägen sak för statsmakterna att se till, att icke den lagstiftning, som skall komma, blifver i detta afseende illusorisk. Detta är också hufvudskalet för utskottets hemställan. Den förste talaren i detta

Om ändring i
förrordningen
om jordägares
rätt öfver
vattnet å hans
grund.
(Forts.)

ämne aktade sig visligen för att vidröra detta skäl. Han uppläste något annat i utskottsmotiveringen än just detta. För mig åtminstone har det varit det *avgörande skälet* härvidlag. Jag vill erinra om att år 1904, då det gällde att på en annan väg få in en dylik bestämmelse i vattenrättsförrordningen, motsatte jag mig detta. Men med hänsyn till den blifvande vattenrättslagstiftning, som vi ha att förvänta, finner jag det nu vara en helt naturlig åtgärd att fordra, att de koncessioner, som hädanefter lämnas, icke måtte lämnas på obegränsad tid.

Nu säger man, att man då föranleder, att industrien icke vågar begagna sig af denna rätt. Är då industrien säkrare nu? Är det bättre att, om jag bygger, jag kan blifva underkastad en lagstiftning, hvars innehåll jag icke känner, men som enligt de upplysningar, som i dag ha lämnats i Första Kammaren, skulle kunna bli retroaktiv? Innebär detta på något sätt en större säkerhet? Jag tror det icke. Hvad blir följden, om man nu tager det förslag, som utskottet här framställt? Jo, följden blir den, att Kungl. Maj:t, om Kungl. Maj:t eljest efterkommer Riksdagens begäran, skulle medgifva koncession på 40 år; och när sedan de 40 åren äro slut, har man att tillämpa den nya vattenrättslagstiftning, som vi under tiden fått och hvilken ju skall blifva så bra — något som jag också tror, att den skall bli. Jag kan således icke finna, att det är någon den ringaste risk eller olägenhet med att bifalla utskottets förslag. Men jag förstår, att det för många naturligtvis skulle vara mycket mera trefligt att få en koncession på evärdlig tid, i förhoppning på att lagstiftningen icke må bli retroaktiv och de alltså få åtnjuta koncessionsrättigheterna oinskränkta för all framtid.

Ur den nu antydda synpunkten förefaller det mig, som om utskottet hade alldeles fullgoda skäl för det förslag, som utskottet här kommit med. Detta är visst icke detsamma som motionärens förslag. Utskottet har alls icke ställt sig solidariskt med motionären beträffande de funderingar, som han i ett eller annat afseende möjligtvis har om statens rätt till kungsådra och dylikt, utan utskottets förslag lämnar den frågan oafgjord.

Nu har man här talat om att detta förslag skulle innebära statssocialism. Jag kan icke förstå det talet. Före år 1899 hade ingen den ringaste rättighet att öfverbygga kungsådra; det fanns icke någon möjlighet ens för Kungl. Maj:t att medgifva något sådant. Så gaf man Kungl. Maj:t rätt att medgifva dylikt öfverbyggande, men, såvidt jag kan förstå, har Kungl. Maj:t därför icke varit förhindrad att lämna medgifvande allenast för en viss tid, om Kungl. Maj:t så ansett skäligt; ty Riksdagen sade icke, att ett dylikt medgifvande *måste* afse *obegränsad* tid. — Om nu Kungl. Maj:t skulle efterkomma den önskan, som här i lagutskottets betänkande uttalats, så blefve ju följden allenast den, att man återginge till de förhållanden, som gällde före år 1899, dock med den

lättnaden, att koncession skulle kunna medgifvas för 40 år. Huru man kan kalla detta för någon statssocialism, går öfver min horisont. Jag kan icke förstå, att det i ringaste mån innebär någon sådan, utan när man här använder detta uttryck, då har man genom någon sorts begreppsassociation på detta område öfverflyttat synpunkter, som möjligtvis varit bestämmande för motionären i en del andra spörsmål, som han vid denna riksdag framkastat; men med den sak, som nu är före, har det icke i någon mån att göra, så vidt jag kan förstå.

Om ändring i förordningen om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund.
(Forts.)

För min del kan jag således icke finna annat, än att Riksdagen skulle handla fullt riktigt och eftertänksamt, om den nu bifölle utskottets framställning i detta utlåtande.

Här har nämnts Trollhättan, men det är ju en helt annan sak med Trollhättan än med den nu förevarande frågan; där gällde det nämligen, huruvida staten skulle äga vattenkraften eller icke. Numera torde väl emellertid alla vara ense om att det var rätt af Riksdagen att se upp i fråga om Trollhättan, så att den vattenkraft, som där finnes, säverades för statens räkning. — Här däremot gäller det icke att sävera något som helst för statens räkning, ty staten är icke ägare af det vatten, som går fram genom kungsådra, åtminstone enligt mitt förmenande; utan här är det endast fråga om att vi icke skola lägga hinder i vägen för att på ett klokt sätt kunna i framtiden ordna denna angelägenhet.

På grund af hvad jag nu anfört kan jag icke annat än yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Widén förenade sig herrar *Zetterstrand, Jansson* i Edsbäcken, *Johansson* i Jönköping, *Ersson, Nordin, Eriksson* i Elgered, *Hammarström* och *Bosson*.

Herr Martin: Herr talman, mina herrar! Jag vill icke så här sent på kvällen inlåta mig på någon juridisk diskussion med herr Lindhagen angående begreppet kungsådra och dess betydelse, men jag kan icke underlåta att framhålla, att det likväl är en oerhörd skillnad mellan de koncessioner, som han talar om, nämligen sådana, som afse framdragandet af elektriska ledningar å annans mark och därmed förenad expropriationsrätt, och de koncessioner, hvarom det här är fråga, nämligen om rätt att öfverbygga kungsådra, fastän så, att flottleds eller farleds uppehållande däraf icke förhindras.

Den siste talaren nämnde, att ett bifall till utskottets hemställan vore helt oskyldigt, då därmed endast afses en provisorisk åtgärd, som icke kan väsentligen inverka på industriella företag. Jag vill då fråga honom: När tager detta provisorium slut? Vågar den ärade talaren gå i borgen för, att detta provisorium blir kort? Vattenrättskommittéen har ju icke ännu afgifvit sitt utlåtande och äfven sedan det skett, skola ju många myndigheter höras i saken.

*Om ändring i
förordningen
om jordägares
rätt öfver
vattnet å hans
grund.
(Forts.)*

Och för öfrigt, med det misstroende, som herr Lindhagen visade mot medkammaren, har han tydligen själf den uppfattningen, att vi icke på länge kunna komma öfverens om en ny vattenrättslagstiftning. Således, detta provisorium, hvarom han talade, blir faktiskt icke något provisorium och kommer icke att vara under en kort tid, utan det blir ett fullkomligt oberäkneligt provisorium. Om utskottet velat komma till något resultat i denna fråga, för att för närvarande statens intressen måtte kunna tillgodoses, hvarför har utskottet då icke, när det säger sig ha kännedom om den åsikt, som gjort sig gällande inom vattenrättskommittén, sagt ungefär något sådant, som att Kungl. Maj:t skulle se till, att de koncessioner angående rätt att öfverbygga kungsådra, som hädanefter komma att meddelas, icke prejudicerade den eventuella lagstiftningen på detta område. Det hade varit rimligt och rätt. Men att komma med ett sådant förslag som det nu föreliggande, det tror jag, att utskottet gjort orätt uti. Det innebär faktiskt ett omöjliggörande af landets industriella utveckling på den elektriska vattenkraftens område genom enskildt initiativ.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, framställde herr talmannen i öfverensstämmelse med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på afslag å berörda hemställan och den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen det sistnämnda yrkandet vara med öfvervägande ja godkändt. Men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en omröstningsproposition, så lydande:

Den, som vill, att kammaren afslår lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 42 och den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 101 ja mot 85 nej; hvadan kammaren således afslagit utskottets hemställan och den i ämnet väckta motionen.

§ 12.

Lagutskottets härupå föredragna utlåtande n:o 43, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändring

af lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, blef af kammaren godkänt.

§ 13.

Därnäst i ordningen förelåg till afgörande Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 25, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående undersökning och utredning rörande landtarbetarnas lefnadsförhållanden.

*Om utredning
angående
landtarbetar-
nas lefnads-
förhållanden.*

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till fjärde tillfälliga utskottet hänvisad motion, n:o 161, hade herr *C. A. Lindhagen* yrkat, att Riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära en utredning om lämpligaste sättet för åstadkommandet af en undersökning och statistisk utredning rörande landtarbetarnas (småbönders, torpare, statares, drängars och pigors, backstugusittares och s. k. inhysingars med flere) lefnadsförhållanden samt framläggande för Riksdagen af de förslag, som med anledning däraf kunde synas påkallade.

Utskottet hemställde, att Andra Kammaren ville, med bifall till motionen, för sin del besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t begära en utredning om lämpligaste sättet för åstadkommandet af en undersökning och statistisk utredning rörande landtarbetarnas lefnadsförhållanden samt framläggande för Riksdagen af de förslag, som med anledning däraf kunde synas påkallade.

Efter uppläsandet af utskottets hemställan lämnades på begäran ordet till:

Herr Svensson i Skyllberg: Herr talman! Trots min stora beundran för fjärde tillfälliga utskottets vice ordförande anhåller jag dock att få yrka afslag å till behandling föreliggande utlåtande med anledning af herr Lindhagens motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående undersökning och utredning rörande landtarbetarnas lefnadsförhållanden. Om vi här i Andra Kammaren skulle begära en sådan utredning, så gifve vi väl oss den tokroligaste inkompetensförklaring, vi gärna kunde åstadkomma, ty är det något, hvarom väl flertalet af oss har grundlig kännedom, så är det väl om dessa förhållanden. Att motionären ej är fullt så förtrogen med dem, är ju helt naturligt, men han är ju alltid tillräckligt inne i saken för att motionera i hithörande frågor. Om Riksdagen bifölle motionen och regeringen läte föranstalta om den begärda utredningen, hvad skulle vi väl hafva vunnit därmed? Jo, elter ett vidlyftigt arbete, sedan såväl myndigheter som enskilda personer blifvit besvärade, skulle vi hafva till förfogande en mängd missvisande siffror, som sedan i sin ordning nog skulle gifva uppslag till oriktiga tolkningar och framställningar. De siffror, som komme att erhållas, måste

Om utredning
angående
landtarbetar-
nas lefnads-
förhållanden.
(Forts.)

nödvändigtvis blifva missvisande, då de åtnjutna förmånernas betydelse icke kunde värdesättas utan utredning af det relativa penningvärdet å hvarje särskild ort, och tron I, mina herrar, att en sådan allsidigt belysande utredning är möjlig att ernå? Jag för min del svarar därå ett bestämdt nej. Sant är, att inkomsten, uträknad i penningar, oftast är mindre för arbetare i landsorten än för dem i storstäderna och i större industriella sambällen, men visst är ock, att lifsglädjen ofta är större hos dem på landsbygden än hos dem, som lefva under de osunda förhållandena i våra storstäder. Kunde en allsidig utredning åvägabringas, medger äfven jag, att den kunde vara nyttig, särskildt därför, att den i många fall skulle ställa landsbygdens förhållanden i ljusare dager än hvad flertalet af våra moderna samhällsförbättrare tyckas tro, men då de siffror, vi kunna bekomma, ej kunna få rätt valör utan måste blifva missvisande och arbetet, vare sig det komme att lända till någon eller ingen nytta, alltid måste blifva besvärligt, så får jag yrka afslag å utskottets utlåtande och motionen i fråga.

Herr Söderbergh i Karlshamn: Herr talman! I olikhet med den föregående ärade talaren vill jag yrka bifall till utskottets hemställan. Jag skulle därvid kunna åtnöja mig med att åberopa den af utskottet gifna motiveringen, men skall dock tillåta mig att därutöfver yttra några ord, till den kraft och verkan det hafva kan.

Riksdagen har, som framgår af den af utskottet lämnade utredningen, alltifrån 1896 lämnat anslag till arbetsstatistiska undersökningar, och genom inrättande af kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik på grund af beslut vid 1902 års Riksdag har en fast organisation kommit till stånd för arbetsstatistikens fortsatta systematiska bedrivande. Riksdagen har i sin aflättna skrifvelse i ämnet uttryckligen konstaterat behovet af en arbetsstatistik, som enligt det i riksdagsskrifvelsen gjorda uttalandet hade att opartiskt framlägga de upplysningar, som vore af vikt för den sociala frågans rätta bedömande. I samma skrifvelse heter det, att de undersökningar, hvarom här vore i fråga, endast genom statens försorg kunde utföras på sådant sätt och i sådan omfattning, att de verkligen fyllde sin bestämmelse, och att upprättandet af en sådan arbetsstatistik innefattade en åtgärd, som vore af betydelse för alla dem, hvilka insett de sociala problemens vikt, oberoende af de olika tankar, man kunde hysa angående rätta vägen till deras lösning. Därför vore det af synnerlig betydelse, »att samhället i tid sökte vinna en klar uppfattning af innebörden utaf hithörande frågor, hvilkas slutliga pröfning icke kunde med hopp om framgång företagas utan en noggrann, opartisk och mångsidig arbetsstatistik.» Och så heter det till sist i riksdagsskrifvelsen:

»Med anledning af hvad sålunda blifvit anfördt och då de sociala frågorna i våra dagar intaga ett så framstående rum och vid sin lösning erbjuda så stora svårigheter, att mycken vikt ligger på

hvarje förberedande åtgärd, som kan sprida ljus öfver de faktorer, hvilka å dem inverka, får Riksdagen, som i ärendets närvarande outredda skick icke vill inlåta sig på ett närmare bedömande af huru det afsedda ändamålet bäst bör kunna vinnas, härmed hos Eders Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligaste sättet för samlande, bearbetande och publicerande genom statens försorg af en svensk »arbetsstatistik» samt om framläggande för Riksdagen af de förslag, som med anledning häraf må synas vara påkallade.»

*Om utredning
angående
landtarbetar-
nas lefnads-
förhållanden.
(Forts.)*

Den sålunda ifrågasatta undersökningen afsåg då endast den industriella arbetareklassen. Emellertid uttalades, redan då denna fråga förekom vid 1893 års riksdag, af bland andra vice talmannen, herr A. P. Danielson, att om en sådan statistik skulle vara af någon betydelse, måste den äfven gälla den stora klassen af mindre hemmansägare, torpare och tjänstehjon. »Hvad kan det annars vara för gagn af en dylik statistik?» utbrister han och fortsätter därefter: »Jag skall därför taga mig friheten yrka afslag å utskottets hemställan, därest under öfverläggningen den uppfattningen skulle göra sig gällande, att utskottet icke på grund af den i ämnet väckta motionen kan taga sig anledning att göra ett bestämdt uttalande i den riktning, som jag nu antydt, nämligen om önskvärdheten af en statistik, omfattande hela den del af vårt folk, som af arbetet har sin egentliga näring, och icke ensidigt blott tar hänsyn till det fåtal, som har fabrikmässigt arbete, ty det kan jag icke anse för rättvist.»

Den enklaste kousekvens fordrar väl också, att arbetsstatistiken icke endast skall omfatta de industriella arbetarne utan jämväl de stora skarorna af landtarbetare och det med lika rätt. Nu har opposition häremot försports, och den föregående ärade talaren har i mycket kraftiga ordalag hemställt, att motionen skulle lämnas utan afseende. Jag tillåter mig anse, att han icke kunnat anföra giltiga skäl för denna sin mening. Utskottets motivering kan väl också betecknas som särdeles moderat affattad, och, såvidt jag kan förstå, förekommer däri ingenting, som skulle kunna stöta landsbygdens arbetsgifvare för hufvudet. Utskottet har visserligen uttalat, att »med hänsyn till aflöning och aflöningssätt, arbetstid, födans beskaffenhet, bostäder m. m. liksom till det hårda och sträfsamma lifvet i öfrigt för jordbrukets arbetare i flera landsdelar mycket gifves, som påkallar förändringar till det bättre.» Och jag tror, att utskottet med godt samvete kan stå för dessa ord. Men jag vill påpeka, att utskottet begagnat uttrycket »flera landsdelar», ity att utskottet icke tilltrött sig kunna afgifva ett generellt om-döme härutinnan. Och så säger utskottet, »att det är ett samhälls-spörsmål af den största vikt, att ingenting försummas för åstadkommande af nödiga och nyttiga reformer i jordbruksarbetareklassens läge.» Och hvem vill allvarligt bestrida detta? Hvem vill icke vara med om alla nödiga och nyttiga reformer äfven på ifrågasvarande område? Något annat har här icke blifvit ifrågasatt.

*Om utredning
angående
landtarbetar-
nas lefnads-
förhållanden.
(Forts.)*

Herr talman! På grund af hvad jag här tillåtit mig anföra, och med stöd i öfrigt af den af utskottet lämnade utredning och motivering, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Juhlin: Herr talman! Då jag bidragit till det resultat, hvartill utskottet kommit i förevarande ämne, så skall jag be att få yttra några ord.

Jag vill då först säga, att jag i likhet med herr Svensson tror, att förhållandet bland landsbygdens arbetare är bättre än hvad de, som äro med saken obekanta, antaga. Men detta leder mig därtill, att jag icke fruktar för en undersökning af förhållandet. Utskottet har också sagt på sidan 7:

»Frågan om dessas (landtarbetarnas) ställning och lefnadsvillkor har hittills blifvit vida mindre uppmärksammas än den industriella arbetarefrågan, beroende ytterst därpå, att de på landsbygden förefintliga missförhållandena icke gjort sig så allmänligen kännbara och för öfrigt näppeligen torde vara af den omfattning eller svårartade beskaffenhet som de, hvilka flestades framträd inom industriarbetareklassen.»

Nu är det en mycket vanlig uppfattning, att statare och torpare på landet äro de mest beklagansvärda af alla de arbetande klasserna. Denna åsikt är så genomgripande, att Södermanlands nye höfding uttalade just dessa ord förliden höst. Om detta är sanning, så är det väl i hvarje fall också af behovet påkalladt, att en förändring kan komma till stånd. Det har framställts inom vårt län, Södermanlands län, under vintern uttalanden af flera framstående jordbrukare rörande just ett bättre ordnande af löneförhållandena och bostadsförhållandena för dessa statare och torpare, och jag känner ingen af dem, som yttrat sig i tidningarna, som erkänt eller sagt, att det är bra som det är, utan de ha varit af den åsikten, att ställningen tarfvar en förbättring. Mycket har redan blifvit gjort för att förbättra deras ställning, men mycket återstår i alla fall att göra. Jag är i den lyckliga — eller olyckliga bör man kanske nu säga — ställning, att jag har en hel mängd statare, men jag fruktar icke, att en undersökning kommer till stånd rörande deras ställning. Om en undersökning kommer till stånd, får naturligtvis tagas hänsyn till alla de fördelar, som en arbetare på landet har; alla de naturaförmåner, af hvilka han är i åtnjutande, komma väl också gifvetvis att förvandlas i penningar.

Jag förstår egentligen icke, hvarför från landtmannahåll sådant motstånd rest sig, då det ju dock är fråga om en sak, som i själfva verket är fullt berättigad. Oaktadt jag hyser den uppfattning, att förhållandena i allmänhet icke äro så bedröfliga, som man på många håll tror, är jag dock lifligt öfvertygad därom, att det på vissa håll står ytterst bedröfligt till. Jag vill endast anföra, hvad en godsägare nere i Södermanland yttrade till mig, då den skånska arbetarestrejken pågick — och det var en i öfrigt mycket konservativ man;

*Om utredning
angående
landtjänstbetar-
nas lefnads-
förhållanden.
(Forts.)*

han sade: jag förvånar mig icke öfver, att dessa arbetare strejka, ty deras bostadsförhållanden äro under all kritik. Om man får höra sådant, kan jag icke förstå, att icke en undersökning rörande förhållandena skulle vara af behovet påkallad. Jag tror också, att mycket kan med god vilja afhjälpas och förbättras. Det är nog också en dylik åskådning, som gjort, att utskottet har ansett, att en utredning rörande dessa landtjänstbetares och småbönders lefnadsförhållanden och omständigheter i öfrigt skulle bidraga att skingra mycket af den okunnighet, som för närvarande är rådande bland många klasser rörande dessa arbetare. Därför tror jag också, att en dylik undersökning skulle vara till gagn och till nytta just för lösande af dessa problem, som dock i allt fall förelagts oss, och som vi för öfrigt icke kunna undkomma.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindberg: Herr talman, mina herrar! Vi hafva nog litet hvar under de sista dagarna i den svenska tidningspressen läst om ett mycket upprörande fall af misshandel utaf svenska arbetare i Danmark. Och senast i dag har jag sett i tidningarna, att den fullständiga undersökning, som företagits från officiellt håll, till fullo bekräftat hvad tidningarna hafva meddelat om dessa upprörande förhållanden.

Jag har själf för åtskilliga år sedan vistats ganska mycket i Danmark, och jag kan försäkra, att detta enstaka fall, som uti tidningarna nu omtalats, visst icke har varit enastående — hvilket också för öfrigt den nu företagna undersökningen har bekräftat.

Vid olika tillfällen har jag frågat mig själf: Hvad är orsaken till att våra svenska jordbruksarbetare icke kunna blifva hemma i Sverige, då det verkligen behöfs arbetskraft till jordbruket här? Hvad är orsaken till att de lämna sitt eget land för att i utlandet röna ett så brutalt bemötande? Jag har många gånger tänkt, att det verkligen skulle vara intressant att få till stånd en undersökning, som kunde gifva ett svar på denna fråga. Här föreligger nu ett förslag till en sådan undersökning, och utskottet har därtill enhälligt gifvit sin tillstyrkan. Men nu har här i debatten yrkats afslag på detta förslag.

Det är icke så länge sedan det tillsattes en kommitté här i landet, som skulle undersöka orsakerna till emigrationen, undersöka hvarför en del af vårt folk reste från landet och till Amerika eller andra utländska orter. Men, mina herrar, vore det icke bättre och vore det icke framför allt betydligt bekvämare att först börja undersöka förhållandena här i landet för att se, om man här möjligtvis kunde finna någon orsak till den stora utvandring, som föresiggår; och först sedan man verkställt undersökning i vårt eget land, kunde man börja undersökning i utlandet för att möjligtvis där taga reda på, hvarför de, som redan hade rest, vore farna från hemlandet.

Om utredning
angående
landtårbetar-
nas lefnads-
förhållanden.
(Forts.)

Det har ju sagts utaf den siste ärade talaren, att han själf såsom arbetsgifvare icke skulle frukta för en sådan undersökning, som här är i fråga. Och det är ju också naturligt, att en arbetsgifvare, som har allt i god ordning, icke behöfver vara rädd för en dylik undersökning. Däremot kan det ju finnas andra, som äro rädda för en sådan undersökning. Ja, mina herrar, finnes det verkligen personer, som af sådana orsaker skulle motsätta sig en dylik undersökning, då skola vi just företaga den, så att vi få reda på hurdana förhållandena verkligen äro.

Det kunde ju, med den kännedom man redan har om förhållandena i vårt land, vara mycket att tillägga; men jag skall inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Svensson i Skyllberg: Herr talman, mina herrar! Herr Söderbergh i Karlshamn sade, att detta endast skulle vara en fortsättning af Riksdagens förut framställda begäran om en arbetsstatistisk undersökning. Men den omständigheten, att Riksdagen förut begått en dumhet, är för mig icke något skäl att vara med om att upprepa densamma. Här har sagts, att endast de, som frukta för en undersökning, kunna vara emot förslaget. Jag får säga, att jag för min personliga del rakt icke fruktar en undersökning; men jag anser den skadlig ur samhällssynpunkt, ty den kommer alltid att leda till att missvisaude siffror framläggas och att denna statistik sedan begagnas för att framkomma med mindre välbetänkta förslag.

Om vi kunde få en allsidig, klart belysande utredning, så skulle jag kunna vara med om att tillstyrka en sådan, ehuru jag tror, att det praktiska resultatet däraf skulle blifva minimalt. Dessutom vet man ju, att en sådan undersökning kommer att vålla myndigheter och enskilda en massa besvär, som långt ifrån uppvägas af den obetydliga nytta, som en sådan statistik i bästa fall skulle kunna åstadkomma. Vi böra verkligen betänka oss en liten smula, innan vi tvinga enskilde att offra ännu mera tid på denna välsignade statistik, som för många börjar blifva aldeles olidlig.

Jag vidhåller mitt afslagsyrkande.

Herr vice talmannen: Motionären föreslår, att Riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära en utredning om lämpligaste sättet för åstadkommandet af *en undersökning och statistisk utredning rörande landtårbetarnas* (småbönders, torparens, statares, drängars och pigors, backstugusittares och s. k. inhysingars med fleres) *lefnadsförhållanden* samt framläggande för Riksdagen af de förslag, som med anledning däraf kunna synas påkallade.

Således begär motionären, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära en *utredning* om lämpligaste sättet för åstadkommande af *en undersökning och statistisk utredning* rörande vissa samhällsklassers lefnadsförhållanden. Detta är väl sålunda, hvad Kungl. Maj:t först skulle svara på, ifall nu Riksdagen skrifer till Kungl.

Maj:t i denna sak. Men innan Kungl. Maj:t satts i tillfälle att säga Riksdagen, hvilket sätt Kungl. Maj:t anser vara det lämpligaste för åstadkommande af en undersökning och statistisk utredning, så begär man här, att Kungl. Maj:t samtidigt skall framlägga de förslag, som med anledning af utredningen kunna synas påkallade. Jag hemställer verkligen, om kammaren kan besluta i öfverensstämmelse med motionärens, af utskottet tillstyrkta förslag.

På grund af denna ofattliga ordform, om ingenting annat, anholder jag att få yrka afslag på såväl motionärens som utskottets förslag.

Herr *Zimdahl* instämde häruti.

Herr *Persson* i *Tällberg*: Herr talman! För min del skulle jag icke hafva något emot att yrka bifall till utskottets hemställan, därest utskottet icke uteslutit eller tappat bort den samhällsklass, till hvilken jag själf hör, nämligen hemmansägarnas eller småböndernas klass. Jag kan icke fatta anledningen till det motstånd, som förslaget har rönt från hemmansägareklassen, ty jag tror, att det skulle vara af ofantligt stor betydelse i två afseenden, om en sådan undersökning kunde komma till stånd och finge omfatta äfven hemmansägareklassens eller småböndernas lefnadsförhållanden och existensvillkor.

Här är visserligen i första band fråga om sättet för åstadkommande af en undersökning; men hufvudsaken är dock att få en undersökning till stånd. Jag tror nämligen, att det i hög grad skulle underlätta bedömandet af den viktiga egnahemsfrågan, om en undersökning verkställdes rörande dessa små hemmansägares lefnadsförhållanden. Det skulle vidare underlätta en riktig uppfattning af skattefrågan, särskildt jordbeskattningsfrågan.

Vi minnas, hurusom vid förlidet års riksdag det framkom ett skatteförslag, hvilket vi småbönder på det allra skarpaste motsatte oss. Förslaget var af sådan beskaffenhet, att vi ansågo det rent af omöjligt att tillämpa i våra bygder. Och hvad var männ' tro anledningen till att ett sådant förslag kom fram? Det kom fram i god mening; men dess olämpliga innebörd berodde därpå, att man icke kände till dessa småbönders lefnadsförhållanden.

Jag kan alltså icke förstå, hvarför man icke skulle medtaga dessa i den undersökning, som jag anser vara så viktig, och som skulle sprida ljus äfven öfver en hel del andra frågor. Med anledning däraf skall jag, herr talman, taga mig friheten att yrka bifall till motionärens förslag.

Herr *Kjellén*: Herr talman! Först och främst vill jag särskildt betona, att utskottet ej är ansvarigt för mer än hvad det själf sagt i sin motivering. Utskottet står sålunda icke solidariskt med motionärens motiver i vidsträcktare mån än det upptagit desamma i sin egen motivering; och i denna motivering skall man icke finna ett enda ord, som pekar utanför den rent statistiska synpunkten.

*Om utredning
angående
landtjänstgöringens
lefnadsförhållanden.
(Forts.)*

Om utredning
angående
landtarbetar-
nas lefnads-
förhållanden.
(Forts.)

I den af Riksdagen själf begärda arbetsstatistiken finnes en lucka, på hvilken vi vilja råda bot. Vi vilja icke, att det skall ligga mörker öfver en del af våra sociala förhållanden, medan det med ifver arbetas på att sprida ljus öfver en annan del af dem. Vi anse nämligen, att endast de samhällsjukdomar äro verkligt farliga, som dölja sig i mörkret. Vi vilja *ljus öfver landet*, som en skald har sagt; och vi tro icke, att förhållandena på landsbygden äro så mörka, att de icke tåla dagens ljus.

Hvad är det nu för missförhållanden, man fruktar skola bli uppenbarade genom en sådan undersökning? Är det kanske det faktum, att det är högre löner inom industrien än inom landtbruket? Tror man verkligen, att arbetarna på landsbygden sväfa i okunnighet om att de hafva lägre löner än stadsarbetarna, och att de först genom en officiell utredning skulle få reda på detta förhållande? Utskottet har ingalunda velat säga, att denna löneskillnad är oberättigad; utskottet har alltför väl klart för sig, att sådana olikheter i lönesatserna bero på de mycket olika förhållandena i stad och på landet, och måste ses i sammanhang med landets förmåner i andra afseenden. Men därom är ju icke frågan här.

Man säger, att det skulle bli »missvisande siffror» af den utredning, som här satts i fråga. Men då frågar jag: Hvilka siffror missvisa mera, de som komma fram genom officiella utredningar eller de som komma fram genom mer eller mindre partiska, mer eller mindre själfviska, från vissa partiriktningar utgående ensidiga undersökningar i mörkret? En officiell undersökning ställer ju under alla omständigheter saken i ett för alla synbart läge; och just för det konservativa intresset — om jag nu skall få anlägga den synpunkten här — synes det mig fördelaktigt, att man icke för mycket bildar sig en uppfattning af landtarbetarnas förhållanden från en viss ensidig synpunkt. Ty däraf kan komma en farlig politik. Det är helt säkert mycket bättre för de besittande, om alltsammans underkastas officiell kritik.

Man kan icke heller annat än erkänna riktigheten af den synpunkt, som motionären har framhållit, nämligen att dessa landtarbetare, hvilkas förhållanden man nu ej vill låta bli undersökta, under alla omständigheter, huru än de parlamentariska hvirflarna i dessa dagar röra sig, inom kort tid skola komma att spela en mycket större politisk roll i landet än de hittills hafva gjort. Då kan det hända, att de taga denna sak i sina egna händer, och då kan det också hända, att de göra detta på ett sätt, som för de nu besittande blir mindre angenämt, än om dessa nu utan misstänksamhet söka i tid sprida klarhet öfver deras förhållanden.

Man synes för öfrigt ha läst miste i utskottets kläm. Det finnes tre möjligheter att ingripa i saken. Den ena är, att man begär en utredning rörande landtarbetarnas lefnadsförhållanden och positivt framläggande för Riksdagen af det förslag, som däraf kan påkallas; den möjligheten anser jag vara den radikalaste, den för

de nu besittande mest obehagliga. Därefter kommer den möjligheten, att man begär en direkt utredning, men stannar därvid, och således icke yrkar något förslag med anledning af de eventuellt uppdragade missförhållandena. Slutligen finnes den möjligheten, som utskottet föreslagit, nämligen att Andra Kammaren ville begära en utredning om *lämpligaste sättet för åstadkommandet af en undersökning* och statistisk utredning rörande landtjänsternas lefnadsförhållanden samt framläggande för Riksdagen af de förslag, som med anledning däraf kunna synas påkallade.

*Om utredning
angående
landtjänsternas
lefnadsförhållanden.
(Forts.)*

Utskottet har således tagit saken på försiktigaste vis och velat lösa den svåra frågan i två tempon, nämligen först genom en utredning om hur man lämpligast bör angripa problemet, och sedan en utredning af problemets egna förutsättningar. Skulle det befinnas vara ett problem som gömmer sjukliga motsatser, så skulle till sist komma i fråga att bota dessa sjukdomar; men därom är här intet tal.

Här har frågan kammarens högt ärade talman anmärkts, att det skulle vara något alldeles oerhördt, att man nu skulle begära en utredning om *sättet* för utredning. Jag hänvisar då till Riksdagens beslut år 1893 att hos Kungl. Maj:t anhålla om »utredning rörande lämpligaste *sättet* för samlande, bearbetande och publicerande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik samt om framläggande för Riksdagen af de förslag, som med anledning häraf må synas vara påkallade». Denna form är nog icke heller så oförnuftig, som det möjligen kan synas vid första påseendet. Kungl. Maj:t kan möjligen finna, att det lämpligaste sättet kan vara helt enkelt att hos Riksdagen begära ett anslag för utvidgande af kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik. Det vore ju ett förslag om sättet att lösa frågan. Men om man så önskar, så är det mycket lätt att nu med detsamma förändra utskottets kläm till en direkt anhållan om undersökning af landtjänsternas förhållanden. Det skall jag emellertid icke göra, utan jag nöjer mig, herr talman, med att yrka bifall utskottets hemställan.

Herr Jansson i Krakerud: Herr talman! Den utredning, som är af utskottet föreslagen, tror jag skulle blifva alltför dyrbar i förhållande till den omfattning densamma enligt utskottets förslag skulle få. Jag är för min del af den åsikten, att skall man skriva till Kungl. Maj:t om en utredning, så är det så godt att skriva om en *fullständig* utredning. Med anledning däraf skall jag för min del be att få instämma i det yrkande, som framställts af en föregående talare, då han yrkade bifall till motionärens förslag; och då det väl ändå sedermera skall blifva en saklig utredning, och då denna utredning synes mig vara af stor betydelse, synes det mig bäst att taga allt på en gång.

Om utredning
angående
landtarbetar-
nas lefnads-
förhållanden.
(Forts.)

Herr Olsson i Heden: Här har från olika håll framkastats den frågan, hvarför landtmännen ställa sig så skeptiska till denna utredning. Jag ber att få svara på den frågan. Vi anse, att förslaget har kommit från ett för våra intressen så främmande håll, att vi tro oss icke kunna hafva tillräckligt förtroende därför. Förslaget har nämligen framkommit från stadshåll, och vi misstänka verkligen, att det ligger någonting annat bakom än att få fram ett statistiskt material, genom hvilket man skulle kunna få åtskilliga värdefulla upplysningar rörande landtarbetarnes förhållanden. Jag tror likväl ej, som flera föregående talare hafva betonat, att förhållandena på landet äro sådana, att man bör vara rädd för att de komma i dagen, sådana de verkligen äro. Men då man kan antaga, att, när ett resultat af utredningen kommer fram, detta resultat kommer att jämföras med de förhållanden, som man nu anser i stad vara nödvändiga att göra anspråk på, för att en arbetare skall kunna lefva anständigt, så blir följden den, att pretentioner framställas, som det för oss på landet blir omöjligt att tillfredsställa. Jag är öfvertygad om, att man genom en sådan utredning kommer att påvisa, att t. ex. då statkarls inkomster uppgå till endast 700 kronor, kan han därpå ej draga sig fram. Men med en god hushållning kan emellertid en statkarl lefva rätt godt på det. Vidare: att en dräng har 200 kronor om året och allting fritt — på min ort och många andra håll t. o. m. 300 kr. och allting fritt. I Stockholm — skulle man med sådana siffror för ögonen komma och säga — är det alldeles omöjligt för en familj att lefva på 700 kronor om året, och därför bör ingen förundra sig öfver att missnöje gör sig gällande på landet. I Stockholm behöfver en arbetare ett par, tre tusen kronors inkomst för att kunna draga sig fram. Alltså då man vet, att det kommer att dragas paralleller mellan hur industriarbetarne måste hafva det för att kunna existera och hur landtarbetarne hafva det, är det klart, att denna undersökning kommer att leda till olidliga pretentioner och ytterligare underblåsa det missnöje, som redan nu finnes, samt göra arbetarnes kvarstannande på landet impopulärt och omöjligt.

Herr Lindberg undrade, hur det kom sig, att arbetare t. ex. resa till Danmark och underkasta sig sådana eventualiteter, som man under sista tiden hört talas om. Ja, jag vill på det blott svara, att det väl ej är herr Lindberg obekant, hur man här dag ut och dag in både muntligen och i pressen söker på alla sätt göra allting här i landet uselt, dåligt och missaktadt. Då det talas om våra förhållanden, hör man snart sagdt alltid, att utomlands är allt bättre. Det är väl ej underligt, om den okritiska massan af folket blir suggererad af detta och får en allmän känsla af att här äro förhållandena sådana, att man ej kan existera, hvarför man måste söka sin utkomst i utlandet. Jag tror därför, att det är ganska lätt att förstå orsakerna till detta.

Jag hyser, som sagdt, ingen farhåga för en utredning i före-

varande syfte, därest denna utredning skulle betraktas i och för sig såsom statistiskt material och om det endast gällde ett utredande af förhållandena på landsbygden och de existensvillkor, i hvilka landt- arbetarne lefva. Men jag är öfvertygad om, att eftersom denna utredning här påyrkats från stadshåll, så skall man sedan från samma håll komma att söka utdraga konsekvenserna samt säga, att utredningen ju har visat, att det är alldeles omöjliga förhållanden ute på landet, sådana, att man ej kan begära folk skall kvarstanna där. Dock vill jag säga, att aföningsförhållandena nu i allmänhet äro sådana på landet, att man godt kan existera på dem. Ja, resultatet blefve detta, därom är jag öfvertygad. Därför äro landtmännen emot denna utredning. Jag ber att få yrka afslag på utskottets betänkande.

*Om utredning
angående
Lundtarbetar-
nas lefnads-
förhållanden.
(Forts.)*

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Den talare, som inledde debatten i denna fråga, och äfven den siste talaren hafva själfva med mer eller mindre vägande skäl afstyrkt det föreliggande förslaget, men samtidigt förklarar, att de icke frukta en sådan undersökning, som här är ifrågasatt. Hvad kan då egentligen anledningen vara därtill, att dessa talare motsätta sig en sådan undersökning? Det är en fråga, som åtminstone jag icke ännu kunnat få besvarad, men jag undrar ändå, om jag verkligen tagit miste, då jag i den siste ärade talarens anförande tyckte mig finna en fruktan för att denna undersökning skulle komma att visa tillvaron af så svåra förhållanden bland landtarbetarna, att den komme att bidraga till, att dessa landtarbetare skulle kräfvä mer betaldt, och att det därför skulle uppstå fordringar, som deras husbönder ej förmådde uppfylla. Den förste talaren yttrade med synnerlig ifver, då han började med att yrka afslag å motionärens och utskottets hemställan i denna sak, bl. a., att det väl ej vore skäl för kammaren att inlåta sig på någonting sådant, som skulle åstadkomma en mängd missvisande siffror och oriktiga framställningar. Ja, mina herrar, detta kan ju stå för den nämnde talarens räkning som ett uttryck för hans välvilja för vår officiella statistik i allmänhet och för en landt- arbetarestatistik i synnerhet. Men jag undrar, om vi skola anlägga en sådan synpunkt, då det är fråga om undersökningar på det ena eller andra området. Om vi skulle tillmäta vår statistik en sådan betydelse, som den förste talaren här tillät sig göra, så undrar jag, huru det egentligen skulle gå med alla de förslag, som Riksdagen har att afgöra både i det ena och det andra afseendet. Bygga vi här icke våra beslut i många fall just på den officiella statistiken och de utredningar, som verkställas genom Kungl. Maj:t? Jag tror, att så är förhållandet, och då får man väl icke på ett sådant sätt underkänna en sådan utrednings värde, som här är ifrågasatt. Här ha gjorts yrkanden om bifall till motionärens förslag därför, att detta förslag skulle vara så vidtgående och omfatta icke endast landtarbetarne i detta ords inskränkteste betydelse, utan äfven hem-

*Om utredning
angående
landtarbetar-
nas lefnads-
förhållanden.
(Forts.)*

mansägare, småbönder etc. Men jag vet ju ej, i hvilken betydelse förslagsställaren tar uttrycket. Man jämföre hvad utskottet säger i sin motivering:

»Erinras må, hurusom motionären bland »landtarbetarna» inberäknat äfven »småbönder». Benämningen »småbönder» torde tolkas ganska olika på olika orter, men om motionären därmed afsett allenast sådana små hemmansägare eller arrendatorer, hvilka icke ha råd att hålla sig med främmande arbetsbiträde utan själfva merendels måste arbeta jämväl för andras räkning för att kunna förskaffa sig ett dragligt uppehälle, så bör den ifrågasatta undersökningen med allt skäl omfatta äfven dem, ty dessa »småbönders» ställning företer ofta en minst lika bekymmersam prägel som någon annan »landtarbetares».

Till följd häraf anser jag för min del, att utskottet med detta ord, landtarbetare, som finnes i dess kläm, har afsett äfven småbönder, mindre hemmansägare, torpare etc.

Det skulle kanske här vara på sin plats att framdraga en del exempel på huru landtarbetare hafva det i det ena eller andra afseendet, för att ytterligare framhålla behöfvet af en sådan undersökning, som här är ifrågasatt. Men då tiden är långt framskriden, skall jag ej göra det, ehuru jag är i tillfälle att kunna andraga åtskilliga exempel på dessa förhållanden. Jag skall endast tillåta mig att anföra, hvad en enskild person genom undersökningar på detta område har erfarit. Dock skall jag därvid ej alls inlåta mig på löneförhållandena, utan endast citera, hvad nämnda person säger om landtarbetarnes bostadsförhållanden, ty äfven dessa böra ju här vara afsedda att undersökas. Det är nämligen en präst, som lifligt intresserar sig för landtarbetarnes förhållanden, och som gjort undersökningar på detta område. Det är ju klart, att förhållandena ställa sig något olika på olika håll. På en del platser eller gods kunna ju landtarbetarne hafva det jämförelsevis bra ställt, men på andra åter mycket dåligt. Nämnde präst säger emellertid med afseende å landtarbetarnes bostadsförhållanden följande, hvilket ytterligare skulle kunna kompletteras:

»Bostaden kan undantagsvis på vissa gods vara ganska god, men i regel högst underhaltig. I bästa fall består den af ett rum och kök, ganska stora och väl inredda, i sämsta fall af ett litet uselt kök med otapetserade väggar och en usel, rykande spis. Efter härvarande (i Uppland) hyrespriser kan dess värde beräknas till högst 50, lägst 25 kr. Ibland äro dessa bostäder af en sådan beskaffenhet, att man kan gråta åt det. Jag hörde häromdagen det omdömet om en sådan 'människoboning', att 'taket är som ett halster'. En mycket vanlig klagan är den öfver golfdrag, något som är högst fördärfligt för de små barnen, särskildt som mödrarna ofta tvingas till utarbete och då måste lämna dem utan tillsyn. Ibland fryser vattnet inomhus nattetid. Ventilationsförhållandena äro naturligtvis miserabla. — — Ofta leder ytterdörren ut i öppna

luften. Trångboddhet florerar här *minst* lika mycket som i städernas hyreskaserner. Jag vet ett hem, där nattetid icke en alnsbredd af golfvet är fritt från sängplatser.»

Jag undrar, om icke de flesta här i kammaren kunna instämma med motionären i hans tankegång, att man icke kan begära, att jordarbetarna, som i allmänhet lefva under svåra förhållanden, skola kunna utveckla någon vidare kraft och energi vare sig i sitt arbete eller för att höja sig i det ena eller andra afseendet. Då jag på förut anförda skäl icke kan finna, att motionärens och utskottets förslag skilja sig så synnerligen mycket, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

*Om utredning
angående
landtarbetar-
nas lefnads-
förhållanden.
(Forts.)*

Herr Jönsson i Kvarnberga: Herr talman, mina herrar! Jag förundrar mig icke alls öfver att landtmännen med en viss misstänksamhet betrakta den föreliggande motionen och utskottets betänkande. Då orsakerna till denna misstänksamhet redan blifvit framhållna af ett par talare, skall jag icke upprepa dem, men på samma gång är det klart för oss alla, att det är en viss oro, som kännetecknar den närvarande tiden i förhållandet mellan arbetare och arbetsgifvare, då det gäller jordbruket. Denna oro har nog bekymrat mer än en, men vill man afhjälpa något, som i sig själf är farligt eller ondt, bör man försöka taga reda på orsaken till detsamma för att om möjligt undanröja eller borttaga den. En utredning i den föreliggande frågan borde i det ena eller andra afseendet kunna tjäna till något gagn, och det är detta, som motionären närmast har afsett. Angående bekantskapen med förhållandena på landsbygden är det säkert, att landtmännen har sådan, men denna kännedom sträcker sig ofta icke långt utöfver den lilla krets, där de röra sig, kanske endast till de närmaste kommunerna eller domsagorna, men de känna litet till hurudana förhållandena äro på ett längre afstånd från deras hemort. Kanhända känna de icke tillräckligt det län eller den provins, i hvilken de äro bosatta, och i ännu mindre grad, huru det gestaltar sig inom öfriga delar af landet. Endast en fullständig utredning kan gifva någon ledning i detta hänseende. Jag vill då påpeka, att en sådan utredning bör företagas af personer, som äro väl förtrogna med förhållandena på landsbygden och icke af sådana, som stå utom jordbruket och sakna intresse för och erfarenhet af detsamma. Ty då skulle, såsom redan påpekats, en dylik utredning kunna blifva i hög grad vilseledande. En utredning måste ske så, att olika intressen tillgodoses och beaktas. Hvad angår arbetarnes på landsbygden ekonomiska ställning, är säkert, att densamma är högst olika. Det finnes arbetsgifvare, som gjort allt hvad de kunna för att höja sina arbetare, så att någon giltig orsak till klagomål icke förefunnits, ty jordbruket gifver icke sådan afkastning, att det kan betala huru mycket som helst. Å andra sidan kan dock icke förnekas, att åtminstone i den provins, där jag bor, svåra missförhållanden på många ställen gjort

Om utredning
angående
landtarbetar-
nas lefnads-
förhållanden.
(Forts.)

sig gällande, och, såsom jag tror, ännu i dag göra sig gällande, om än landtarbetarnes ställning betydligt förbättrats. Det är något, som icke kan annat än på det smärtsammaste sätt beröra oss alla, då vi se, huru tusental af våra egna unga män och kvinnor söka sin utkomst i främmande land, medan samtidigt tusental från främmande länder importeras för att utföra arbete på den svenska jorden. Hvad kan nu orsaken till dessa missförhållanden vara? Detta kan icke sägas vara underkastadt någon opartisk undersökning. Saken kan framställas såväl från arbetsgifvarnes som från arbetarnes synpunkt. Jag vill icke påstå, att man medvetet sökt på något sätt skeft framställa saken, men man ser den olika på grund af de olika intressena, och för den utomstående kan det därför blifva svårt att bilda sig ett omdöme, huru det verkligen förhåller sig. Annorlunda blir det, om undersökningen omhänderhafves af mera opartiska personer, hvilka på ett fullständigt och opartiskt sätt kunna framlägga resultatet. Då undersökningen äfven berört de mindre hemmansägarna eller småbönderna, är det en stor förtjänst hos motionären, att han äfven ihågkommit dessa, ty jag kan af egen erfarenhet säga, att bland dessa små jordägare finnes det många, hilkas lefnadsförhållanden verkligen äro sämre än mängas af dem, som arbeta för andra. Där blir icke tal om 8 eller 10 timmars arbetsdag, utan ofta få de begynna sitt arbete klockan 4 eller 5 på morgonen och hålla på till 10 på aftonen för att hinna afsluta det arbete, som åligger dem. Detta gäller dock icke endast de små hemmansägarna, utan i min hembygd förhåller det sig så, att många landtmän, som hafva en egendom taxerings- och saluvärderad till 20,000 kronor, nödgas själfva arbeta mycket hårdt, emedan, under det de för 20 å 30 år sedan kunde hålla två drängar och två pigor, de nu, då arbetskrafterna gå till industrien, få vara nöjda med att erhålla en dräng på 16, 17 år och en ung flicka. Det gäller därför för dem att hålla ut från tidigt på morgonen till sena kvällen. Då nu stora frågor bryta sig fram angående de nya skatteförhållandena och jordfrågorna, kan det nog, såsom herr Persson i Tällberg påpekade, finnas anledning att tydligt och klart för alla framhålla, under hvilka förhållanden den svenska bondeklassen arbetar. Hvad jordbruksarbetarne beträffar kan det icke nekas, såsom förut framhållits, att deras ställning åtminstone på många ställen varit ytterligt dålig, om än densamma på senare tid blifvit förbättrad. Där arbetarne hafva det godt, hafva arbetsgifvarne ingenting att frukta af en undersökning, och där arbetarne hafva det illa, skadar det icke alls, att detta blir framdraget inför offentligheten, så att en hvar kan blifva bedömd efter sitt handlings sätt. Jag yrkar bifall till motionen.

I detta anförande instämde herrar *Johansson* i Kälkebo, *Jansson* i Edsbäcken, *Sandin* i Grums, *Olsson* i See, *Karlsson* i Fjäl och *Olsson* i Blådinge.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning af herr Olssons i Heden yttrande, då han sade, att förslaget hade framkommit från ett för böndernas intresse främmande håll. Jag vill då först säga, att jag aldrig fäst mig vid, hvem som varit förslagsställaren. Det förslag, som jag anser vara riktigt, ansluter jag mig till, det må nu ha kommit från den ena eller den andra. I detta afseende vill jag säga, att om Olsson i Heden och jag slå tillsamman allt hvad vi i Riksdagen ha utträttat för småbönderna, vi dock icke gjort en bråkdel så mycket för de små hemmansägare och den själfägande bondeklassens bestånd, som herr Lindhagen ensam. Jag känner mig stå i stor tacksamhetsskuld till herr Lindhagen för hvad han gjort först och främst för hemmansägareklassen. Och hvad beträffar den utredning, som här ifrågasatts, skulle den enligt hans förslag äfven omfatta, huru småbönderna hafva det. Det kan hända, att bönderna i Bohuslän och Dalarne lefva under olika förhållanden, men min uppfattning är, att om denna utredning kommer till stånd, skulle den hafva den verkan, att arbetarne i städerna skulle komma underfund med att bönderna få lefva mycket mera tarfligt och torftigt än många af den rena arbetsklassen. Jag tror, att det skulle bli en mycket nyttig statistik, som kanske skulle blifva grundläggande för ett mera sparsamt lefnads sätt och sålunda blifva till mycken nytta och gagn. Det är därför som jag är angelägen om, att denna utredning skall komma till stånd och omfatta så många näringsgrenar som möjligt och blifva så fullständig som möjligt, för att hvar och en må kunna bilda sig ett omdöme om hurudana förhållandena verkligen äro. Jag tror därför, att om våra landtarbetare, de så kallade lösa arbetarne, som ibland blifva oroliga, då de få höra, haru stadsarbetarne hafva det och kanske påverkas af dessa, kunde sätta sig in i dessa bönders små förhållanden, skulle de hafva nytta däraf och agitationen komme kanske att lägga sig. Jag tror, att man härigenom skulle vinna förståelse. Jag missunnar icke arbetarne att få så mycket betaldt som möjligt, men man måste taga tillbörlig hänsyn till hvad arbetsgifvarne på ena eller andra hållet hafva råd att gifva, ty endast därigenom kan industrien och jordbruket få den utveckling, som vi alla önska. Jag har ingen anledning att frånga mitt yrkande.

Häruti instämde herrar *Eriksson* i Elgered och *Hörnsten*.

Herr Åkerlund: Visserligen får man höra, att landtarbetarne för närvarande i allmänhet hafva en ganska god ställning, och detta är måhända till stor del förorsakadt af den arbetsbrist, som för närvarande råder på landsbygden. Men den här föreslagna undersökningen skall ju förr eller senare komma till stånd, och ju förr den företages, dess bättre anser jag det vara. Då en sådan undersökning skall ske, yrkar jag emellertid liksom herr Persson i Tällberg,

*Om utredning
angående
landtarbetar-
nas lefnads-
förhållanden.
(Forts.)*

*Om utredning
angående
landtarbetar-
nas lefnads-
förhållanden.
(Forts.)*

att den måtte omfatta äfven andra kategorier än landtarbetare, på sätt motionären här har föreslagit. Det kan sannerligen icke vara skadligt, att stadsborna få reda på att det icke är så utmärkt ställdt för dessa småbönder, som man tror ha guld och gröna skogar men som i verkligheten i otaliga fall slita mera ondt än någon kan tro.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag skall icke alls inlåta mig på själfva saken, då jag i motionen utvecklat min uppfattning, utan jag vill endast yttra några ord med anledning af de olika meningar, som här framträdt rörande innehållet i dels motionen och dels utskottets hemställan. Jag har uppfattat utskottet på det sättet, att det till alla delar velat göra samma framställning som motionären, men i stället för att i klämman göra en uppräknig af de olika kategorier, om hvilka undersökningen skulle röra sig, har utskottet nämnt därom i motiveringen. Jag medger, att det verkat tydligare, om man äfven i utskottets hemställan gjort en sådan uppräknig efter »landtarbetare», men utskottet har dock äfven där förklaradt, att det hemställer om »bifall till motionen» och har själf formulerat sin hemställan. Jag vill därmed framhålla, att utskottet menat detsamma som motionären.

Beträffande slutligen den af en talare på bohuslänsbanken gjorda häntydan om att motionen skulle ha framkommit från inkompetent håll, må det tillåtas mig att bara upplysa, att det icke är blott ett teoretiskt hugskott, som ligger till grund för motionen. Jag har nämligen under hela min uppväxttid och allt sedan dess hvarje sommar vistats på landet öfverallt, kan jag nästan säga, i rikets skilda trakter, och jag har därvid gjort vidsträckta vandringar och tagit in hos dessa småbönder och torpare och äfven deltagit i deras arbete samt på nära håll fått kännedom äfven om öfriga af mig afsedda landtaretars lifsvillkor och således fått en ganska god kännedom om deras förhållanden. Det är jämväl den erfarenhet, jag därvid gjort, som föranledt mig till ifrågavarande motion.

Herr Lindblad: Herr talman, mina herrar! Då jag såsom domänintendent har med åtskilliga jordbrukare att göra och icke behöfver tala ensamt i egen sak, skall jag be att här få framföra några synpunkter, som lämpligen torde böra komma under kammarrens öfvervägande. Jag får betyga min tacksamhet till herr Lindhagen för det intresse han byser för jordbruksspörsmål af alla slag. Vi höra ju ock, att han vinner understöd af åtskilliga landtbor. Jag tackar äfven utskottets vice ordförande för hans omvårdnad, därvid han påtagligen låtit sig ledas af sitt allmänna sinne för statistiska undersökningar. Detta förslag har äfven vunnit delvis understöd af herrar Daniel Persson och Jansson i Krakerud och sist af herr Åkerlund. Men det är att märka, att dessa herrar framhålla, att det är nödvändigt, att den ifrågasatta undersökningen utvidgas och icke stannar inom den af motionären mera trängt an-

gifna ramen. Jag kan icke — såsom utskottets vice ordförande ville ange — bedöma denna fråga uteslutande med utskottets motivering, utan jag måste äfven gå till källskriften, motionärens eget uttalande. Då vill jag hemställa till motionären, om man icke ändå kan känna sig betänksam inför en dylik motivering. Jag skall nu icke trötta kammaren med hela motionen, ehuru den nog kunde förtjäna att här uppläsas. Men då jag tar för gifvet, att bland denna mängd af papper icke alla kammarens ledamöter kunnit läsa igenom hela motionen — något som jag verkligen har gjort — så skall jag be att få göra ett litet utdrag: »Det är nu älfven en särskild omständighet, som manande för fram denna sak på dagordningen. Det stundar en representationsförändring. Hur den i öfrigt må utfalla, två saker vet man med visshet om densamma. För det första att städernas representationsrätt skall minskas samt de mandat, som tagas ifrån dem, läggas till landsbygden.» Jag vill nu fråga motionären: har detta med landtarbetarnas *lefnadsförhållanden* att göra? »Och för det andra att införandet af allmän rösträtt, hur kringskuren den än hotar att bli genom alla kvinnors och en mängd myndiga mäns obehöriga uteslutande, likväl kommer att få sin största betydelse för landsbygden, där stora grupper af medborgare nu skola för första gången erhålla medborgarrätt. Landsbygdens befolkning erhåller härigenom nya möjligheter för sin egen uppryckning men tillika ett större ansvar gentemot landet i sin helhet.» Hör det också till landtarbetarnas *lefnadsförhållanden*? »Hvad är då att göra, frågar man? Jo, vägen ligger klar. Landsbygdens arbetare måste trots svårigheterna söka i tillämpliga delar tillägna sig stadskulturens och industriens öfverlägsna arbetsmetoder. Och särskildt måste de lära sig förstå den sanningen att, såsom det blifvit uttryckt: »inom ditt eget bröst de bo, ditt ödes stjärnor». Den väckelse till upplysning och framsteg i politiskt och ekonomiskt afseende, som likt ett värregn skall locka fram spirande lif ur en förtorkad jordmån, måste komma från denna befolkning själf. Och detta kan icke ske annat än genom *sammanslutning*.»

Nu skall jag hoppa öfver ett stycke. Vill herr Lindhagen själf läsa upp det, så gärna för mig, men det tror jag icke han vill. Till sist heter det: »Det gäller således för alla dessa jordarbetare att sluta sig samman till upplysning om sina plikter och rättigheter och sin samhörighet med samhället och alla reformsträfvanden inom detsamma till ett arbete, som med tidsenliga metoder och stödt med solidariteten gifver nya oanade skördar åt landet och åt dem, som arbeta. Måtte denna pånyttfödelse bland landsbygdens arbetare komma allmänt och snart samt komma såsom en skapande kraft ur naturens barm, rik och gifvande.» Det där är ju onekligen en poetisk afslutning, men vi landtmän och kronans arrendatorer äro icke vana att lefva af poesi, utan vi få nog lefva på ett annat sätt och lära oss känna lifvets nödortf.

Här har nu talats mycket om att landtmannen är rädd för en

*Om utredning
angående
landtarbetar-
nas lefnads-
förhållanden.
(Forts.)*

Om utredning
angående
landtarbetar-
nas lefnads-
förhållanden.
(Forts.)

sådan undersökning. Jag tror icke att så är fallet. Ty om herrarne vilja handla efter herr Daniel Perssons recept och utsträcka undersökningen till att omfatta icke blott landtarbetarne i sträng mening utan äfven torpare, backstugusittare, och sådana som tjänat ut sitt lif i ett sträfsamt dagsverke och som slutligen satt sig i ro och kanske få nöja sig ned en liten stuga i en skogsbacke — ja, den stora mängden af husbönder — vi må kalla dem småbönder eller större bönder, så är jag öfvertygad, att det skall visa sig, att äfven de ha ett sträfsamt lif. Jag tror ej heller, att *de* frukta en sådan undersökning. Jag motsätter mig således icke densamma af dessa skäl. Men tro herrarne, att det egentligen kommer att medföra någon verklig nytta att bara konstatera, att här råder i den ena provinsen förhållanden, vida magrare än i den andra? Och huru vilja herrarne skapa något botemedel häremot? Anse herrarne sig beredda att tillstyrka någon som helst statshjälp för dessa svagare landsändar, därest kraf skulle väckas på att äfven här aflöningar och dylikt skulle ställas på samma bog som i öfriga? Om man ville inskränka undersökningen till kronans arrendatorer exempelvis, till att börja med, så skulle jag finna det i någon mån berättigadt. Staten finge sedan träffa sina dispositioner, om det nu fordras, att kronoarrendatorerna skola gå i spetsen för jordbruket inom landet eller både i bostäder och aflöningar o. s. v. tillfredsställa längst gående kraf. Men då få herrarne också vara beredda på att kronan af sina arrendatorer får ett betydligt nedsatt arrende. Är statsverket så situerad, att man kan taga en sådan konsekvens, så ha vi domänintendenter blott att handla därefter och afvakta nya föreskrifter om huru här skall byggas och hvilken arrendemåttstock som skall användas. Kronan är ju i sin fulla rätt att blott kräfva en fullt lagom penning af sina arrendatorer. Men utsträcka herrarne undersökningen till landtbrukare i gemen och fordra, att de skola aflöna sitt folk efter en och samma schablon, och skola de tvingas på ena eller andra sättet att tillfredsställa alla arbetarens kraf, kanske på den grunden att industrien aflönar sitt folk på ett mera storartadt sätt, då taga herrarne miste. Ty vi på landet lefva icke under samma förhållanden som industrien kan göra. Vi äro beroende af väder och vind och andra svårigheter, som icke behöfva, om ej undantagsvis, drabba industrien. Jordbrukaren är nu icke sin egen herre. Hvad äro vi då rädda för? Jo, att måhända ovänliga händer skola sättas till denna undersökning, och om icke ovänliga, så opraktiska, hvilket är lika farligt. Det var en talare på skånebänken, som framhöll, att skall en undersökning komma till stånd, skall den verkställas af praktiskt och förståndigt folk. Det duger icke, att herrarne skicka ut en statistiker från staden, som kanske är van vid att inom vissa andra handteringar en arbetare har så och så stor aflöning. Det receptet duger icke för landet, ty där är man van vid något annat — att rätta munnen efter matsäcken. Där finnes också något annat, som man nu helst vill glömma bort,

och det är förnöjsamheten, som mången gång fått hjälpa, där allt annat kanske svikit. *Den* gamla regeln tror jag icke det är skäl att ännu glömma i vårt land, ty vi arbeta icke under sådana naturförhållanden, att vi få lägga den måttstock på lifvet, som kan få nyttjas i många andra rikare länder, men som nog ingalunda gäller som någon suverän regel.

Jag frågar vidare: Är icke en sådan undersökning redan anbefalld? Det nämndes af en talare, herr Lindberg, att en undersökning är igångsatt angående *emigrationens orsaker*. Han ville nu, att en sådan undersökning äfven skulle omfatta utländska förhållanden. Jag kan dock icke fatta det så, undersökningen skall väl gälla våra egna förhållanden och icke blott på landet utan äfven i staden. I undersökningens program ligger väl att utreda just hvad motionären nu här föreslagit. Jag kan icke tänka mig, att en sådan undersökning kan äga rum utan att man ingår också på denna fråga. Men här ha vi ju redan en känd och erkänd statistiker, en erfaren mau, som fått Kungl. Maj:ts uppdrag. Skola vi nu efter motionärens anvisning begära undersökning på undersökning? Det tror jag icke bätar något till.

Det har också anförts om förhållandena på landsbygden, hur uselt det somligstädes kan vara beträffande bostäder. En talare åberopade såsom auktoritet en präst. Ja, det finns nog skillnad på präster och präster, och jag vet ju icke, hvem hans sagesman var, men jag har sett en artikel af en präst i Social-Demokraten, och jag beklagar, att någon kyrkans tjänare kunnat underteckna den med sitt namn. Ty den var icke skrifven i samhällsfridens tecken, utan i tvedräktens. Det hjälper nu icke att bara säga: Hur uselt ha icke landtmannen och landtarbetaren det, utan varen så goda, mina herrar, som kommen med det påståendet, och sägen också, huru det skall afhjälpas. Tro icke herrarne, att alla dessa arrendatorer och jordägare göra så godt de kunna? Tro herrarne, att de spinna silke i sina stugor eller skörda guld på sina tegar? Nej, de få sträfva från morgon till kväll och kunna ändå ofta nog få vara med och bärga svaga skördar.

Herrarne kunna mycket väl försvåra förhållandena i vårt jordbruk, ja, så att de större jordbrukarnes led glesna, men hvem är det då, som vill bygga upp de små hemmen. Jag har själf under denna riksdag föreslagit att öka möjligheterna och utsikterna därigenom att staten kunde sänka räntan och därmed hjälpa de allra minsta jordbrukarne. Äro herrarne beredda att gå denna väg? Jag skulle icke önska något högre, än att så mycket som möjligt befordra detta, ty det har visat sig, att det icke går utan statens hjälp. Man kan ej begära, att dessa, som skola bilda ett eget hem och *bygga upp det från grunden*, skola betala full ränta på både jord, bostäder, ekonomibus och inventarier. För öfrigt må herrarne icke tro, att statistiken visar, att de stora jordägarna äro ett så synnerligen talrikt släkte. Enligt en af öfverdirektör Siden-

*Om utredning
angående
landtarbetar-
nas lefnads-
förhållanden.
(Forts.)*

Om utredning
angående
landtarbetar-
nas lefnads-
förhållanden.
(Forts.)

bladh uppgjord sammanställning öfver de olika kategorierna af svenska jordbruk, uppgår antalet små egendomar, oberäknadt torpen, d. v. s. egendomar med en areal af mindre än 10 hektar, till 244,000 eller 70 % af hela *antalet*. De medelstora, d. v. s. från 10 till 50 hektars areal, uppgå till 98,000 eller 28 % af det hela, och de stora, d. v. s. de som hafva en areal af öfver 50 hektar, hvilkas antal uppgår till 8,000, utgöra endast 2 %. Af hela *åkerarealen* komma på de små inalles 25 %, på de medelstora 51 % och på de stora 24 %. Här af finna herrarne, huru det förhåller sig med de stora jordegendomarna; de äro till antalet endast 2 % af det hela och af hela den odlade arealen bruka de omkring 24 %.

Då tiden är långt framskriden, skall jag icke tillåta mig att upptaga kammarens tid längre; jag vill emellertid förklara, att jag hyser ingen fruktan eller farhåga, men jag vill uttala mina betänkligheter mot *verkan* af en sådan undersökning. Jag ser frågan icke på det sätt, som motionären gör, nämligen att det skall förhjulpa oss till någon större endräkt, utan jag tror snarare, att det blott kommer att visa, att vår land är — fattigt, skall så bli! Därför böra vi dock icke misströsta, utan låt dessa flitiga, idoga händer göra hvad de förmå; låt landstingen, där de kunna, skicka ut erfarna husmödrar och visa i de enkla hemmen, huru dessa rätt må sköta sin ekonomi, och låt de lärare, som stå jordbrukets idkare till tjänst, länsagronomer och andra föredragshållare fortsätta det påbörjade arbetet att rycka upp vår jordbruksbefolkning. Däri tror jag snarare, att den rätta hjälpen ligger. Däremot tror jag icke, att man någonsin blir rik *af statistik*.

Med herr Lindblad förenade sig herrar *Berg* i Staby och *Mallmin*.

Herr Kjellén: Jag skall endast uppehålla herrarnes tid i två à tre minuter.

Genemot den siste ärade talaren ber jag först att få anmärka, att — såsom jag äfven nyss framhöll — utskottets utlåtande *skall* och *bör* bedömas uteslutande efter de motiv, som utskottet själf anført för sin mening, och icke efter några som helst andra.

Då den ärade talaren vidare fäste mycken vikt vid den matematiska skillnaden i fråga om löneförhållandena, hvilken genom denna undersökning skulle blifva uppenbar och medföra vidtgående följder af betänklig art, vill jag endast framhålla, att förra året förelåg här resultatet af en undersökning, som lade folkskollärarnes löneförhållanden i öppen dag, och vi veta också, genom prästlöne-regleringskommitténs arbeten och på andra sätt, huru komministerrarne på landet ha det. Det är alltså officiella utredningar på att dessa med högt ansvar betrodde samhällstjänare icke ha så stora inkomster som många industriarbetare i städerna — men vi ha dock icke funnit, att det går någon ström af folkskollärare och kom-

ministrar öfver från landsbygden till industrien! Detta torde visa, att den kontanta lönefrågan dock icke är allt. Problemet har många sidor, och jag vill fråga, huruvida man icke kan förutsätta, att en sådan undersökning, som den nu föreslagna, skall blifva utförd med samna opartiskhet och bedömas med samma klokhet, som väl i det hela kan sägas ha kännetecknat dylika undersökningar i vårt land.

*Om utredning
angående
landtjänstbetar-
nas lefnads-
förhållanden.
(Forts.)*

Den ärade talaren gjorde mig personligen den uppmärksamheten, att han fäste sig vid, att jag understödt denna sak, och han kunde icke förklara detta annat än på grund af ett teoretiskt statistiskt intresse. Jag tror, att den förvåning, som han här uttryckte, varslar om en motsats af mera programmatisk innebörd. Motionären har på ett annat ställe talat om en politisk riktning med namnet *unghögern*. Om jag får anses i någon mån vara vittnesgill med afseende på denna politiska sträfvan, så skulle jag vilja framhålla som ett kännetecken på densamma, att den har ett *större socialt intresse* än de konservativa af gamla stammen. Vi tro, att det politiska lifvet allenast är och bör vara ett uttryck för de sociala krafter, som arbeta i samhällets djup, och därför lägga vi hufvudvikten på dessa samhällskrafters studium. På det sociala området anse vi minst af allt, att »det är bra som det är». Det är äfven därför, som vi äro angelägna om att få en såvidt möjligt utbildad och fullständig statistik öfver »det som är» i socialt afseende på landet.

Slutligen vill jag anmärka, att detta betänkande kommit fram ur ett enhälligt utskott, där äfven hemmansägareklassen haft betydande representanter, och där för öfrigt alla skiftningar varit representerade, alltifrån — om jag nu för en gång skall frångå min vana i debatten och nämna personnamn — herr Sjöberg i Bodaryd och till herr Christiernson i Helsingborg. Det är således, mina herrar, på sätt och vis en *nationell samlings*, som här tagit sig uttryck, och det är i denna nationella samlings namn, som jag, herr talman, i denna sena timma ber att åter få yrka bifall till utskottets hemställan!

Herr Larsson i Västerås: Jag skall endast be att få säga några ord med anledning af hvad den näst föregående talaren här yttrade. Jag vill då först betyga honom min tacksamhet för, att han, såsom det synes mig, med sitt anförande särskildt motiverat, att en sådan undersökning som den här ifrågasatta är af behofvet påkallad. Efter att hafva omnämnt det citat, som jag tillät mig göra angående landtjänstbetarnes bostadsförhållanden, yttrade han nämligen, att det är icke nog med att säga, att landtjänstbetarne ha det dåligt — han erkände, att deras förhållanden äro dåliga — utan man bör också angifva, huru man skall ordna det så, att de få det något bättre. Ja, det är just för att kunna göra det, som man vill ha denna undersökning till stånd. Den afser ju först och främst att undersöka, huru landtjänstbetarnes förhållanden i verklig-

*Om utredning
angående
landtarbetar-
nas lefnads-
förhållanden.* heten äro, och sedan att närmare utreda, hvilka åtgärder som böra föreslås för att förbättra deras ställning. Men jag föreställer mig, att, då ett dylikt förslag kommer fram, hänsyn äfven skall tagas till, huru deras ställning är, som skola aflöna landtarbetarne.

(Forts.)

Jag kan således icke finna annat, än att herr Lindblads yttrande helt och hållet talar för ett bifall till utskottets hemställan, till hvilken jag fortfarande yrkar bifall.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad. Därunder hade yrkats: 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den i ämnet väckta motionen och 3:o) afslag å såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen. Herr talmannen, som nu gaf proposition å dessa yrkanden, fann det förstnämnda yrkandet hafva flertalets mening för sig. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf och sedan till kontraproposition antagits det under 3:o) omförmälta yrkandet nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller fjärde tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit utskottets berörda hemställan och den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utföll med 84 ja mot 80 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Jämlikt 63 § riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 14.

Slutligen föredrogs och godkändes Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 26, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående inrättande af lokala representationer för jordbruket.

§ 15.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets memorial och utlåtande:

n:o 4, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll; och

n:o 5, i anledning af väckt motion om ändring af §§ 60, 65 och 75 riksdagsordningen;

statsutskottets utlåtanden:

n:o 82, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte af mark mellan kronan och Söderfors bruks aktiebolag;

n:o 90, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning af fonden för fiskerinäringens befrämjande jämte två i ämnet väckta motioner; och

n:o 91, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ny afföningsstat för statskontoret jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets memorial och betänkanden:

n:o 25, i anledning af dels kamrarnas skiljaktiga beslut rörande 20 § 1 mom. i det vid bevillningsutskottets betänkande n:o 17 fogade förslag till förordning angående tillverkning af brännvin, dels ock återremiss af 19 § i nämnda författningsförslag;

n:o 26, i anledning af dels kamrarnas skiljaktiga beslut rörande 25 § 1 mom. i det vid bevillningsutskottets betänkande n:o 18 fogade förslag till förordning angående tillverkning och beskattning af maltdrycker, dels ock återremiss af vissa §§ i nämnda författningsförslag;

n:o 27, i anledning af återremiss till bevillningsutskottet af 25 § i det vid utskottets betänkande n:o 19 fogade förslag till förordning om beskattning af socker;

n:o 28, i anledning af väckta motioner om dels nedsättning af tullen å omalen majs, dels ock borttagande af nämnda tull m. m.; och

n:o 29, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående skatt å fin stärkelse, tillverkad af importerade råämnen m. m.; samt

lagutskottets utlåtande n:o 46, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om enskilda vägar på landet.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag.

§ 17.

Ledighet från riksdagsöromålen beviljades:

herr *P. Pehrsson* i Åkarp under 2 dagar fr. o. m. den 26 april,
 » *F. O. Berg* i Göteborg » 3 » » 25 »

herr *K. G. Karlsson* i Göteborg under 3 dagar fr. o. m. den 25 april,
» *A. Ifvarsson* » 3 » » 25 »
» *J. Ström* » 4 » » 29 » och
» *A. Henricson* under den 27 april.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 1,³¹ på natten.

In fidem

Herman Palmgren.